

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINĖS GEROVĖS IR NEGALĖS STUDIJŲ FAKULTETAS
SOCIALINĖS PEDAGOGIKOS IR PSICHOLOGIJOS
KATEDRA

Socialinės pedagogikos (specializacija – socialinio darbo organizavimas)
magistratūros studijų programa

Aistė Šidlauskaitė

**VAIKŲ, LANKANČIŲ DIENOS CENTRŲ, SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ
UGDYMO(SI) MODELIS**

Magistro darbas

*Magistro darbo vadovas-
Doc. dr. Darius Gerulaitis*

Magistro darbo santrauka

Pasak Daukšienės, Gudžinskienės, (2002), *socialiniai įgūdžiai* – neatskiriama mūsų gyvenimo dalis. Šiandieninėje spaudoje, pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje, švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose kalbama apie būtinybę ugdyti vaikų socialinius įgūdžius. Tinkami socialiniai įgūdžiai, įgyti vaikystėje, labai įtakoja tolimesni individo gyvenimą. Mokėjimas bendrauti, savikontrolė, tinkamas elgesys mokykloje, jausmų suvokimas ir gebėjimas įveikti stresą – visa tai galima apibūdinti kaip pagrindinius socialinius įgūdžius, kurie vaikui turi būti išugdomi. Nuo jų priklauso vaiko elgesys, orientuotas ne tik į save, bet ir į jį supančią aplinką.

Socialinis bei mokslinis tyrimo aktualumas leido suformuoti tokius probleminius klausimus: Kokie socialiniai įgūdžiai ugdomi socialinės rizikos šeimų vaikams, lankančioms dienos centrą ir mokyklą? Koks galėtų būti socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis?

Magistro darbo *tikslas* – identifikavus vaikų, lankančių dienos centrą, ugdymo(si) ypatumus, sukurti socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelį. *Tyrimo objektas* – socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumai.

Atliktas *kokybinis* tyrimas. Tyrimo metodo pasirinkimą lėmė nuostata, kad būtent šis tyrimo tipas padės išsiaiškinti esamą situaciją, bei padės gerinti praktinę veiklą, siekiant išspręsti iškilusias problemas. Interviu apklausos būdu buvo apklausti N=9 socialinės rizikos šeimų vaikai ir N=3 socialinės srities specialistės. *Empirinėje* dalyje nagrinėjami socialinės rizikos šeimų vaikų, socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumai.

Svarbiausios empirinio tyrimo *išvados*:

1. Mokslinės literatūros analizė, bei tyrimo rezultatų analizė identifikavo būtinybę sukurti vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelį.
2. Turinio (*content*) analizės rezultatai identifikavo, vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) būtinybę. Ginkūnų km. Šiaulių raj. vaikų dienos centre bei mokykloje atsiskleidė socialinių įgūdžių ugdymo stoka.

Esminiai žodžiai: socialiniai įgūdžiai, socialinės rizikos šeimų vaikai, ugdymas, ypatumai, modelis.

Turinys

Magistro darbo santrauka	2
Įvadas	4
1 skyrius. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO SVARBA VAIKAMS, GYVENANTIEMS SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMOSE	8
1.1. Socialinių įgūdžių samprata ugdymosi kontekste.....	8
1.2. Rizikos grupės vaikai ir jiems būdingi bruožai.....	14
1.2.1. Rizikos grupės šeima ir jos įtaka, ugdant vaikų socialinius įgūdžius.....	16
1.3. Mokyklos vaidmuo, ugdant vaikų socialinius įgūdžius.....	19
1.4. Vaikų dienos centrų vaidmuo, ugdant vaikų socialinius įgūdžius.....	20
2 skyrius. VAIKŲ, LANKANČIŲ DIENOS CENTRĄ, SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO(SI) ANALIZĖ	23
2.1. Tyrimo metodologija ir organizavimas.....	23
2.2. Tyrimo respondentai.....	25
2.3. Vaikų, lankančių dienos centrą, interviu turinio (<i>content</i>) analizė.....	26
2.4. Socialinės srities specialistų, interviu turinio (<i>content</i>) analizė.....	36
2.5. Vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis ir rekomendacijos.....	47
Išvados	50
Literatūra	52
Summary	56
Priedai	57

Įvadas

Problemos formulavimas, tyrimo aktualumo pagrindimas. Dėl politinių, ekonominių ir socialinių problemų Lietuvoje kiekvienais metais auga socialinės rizikos šeimų skaičius. Suprantama, vaikų iš šių šeimų skaičius taip pat didėja.

Metodinėse rekomendacijose dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis (2003), socialinės rizikos šeima apibrėžiama kaip šeima, kurioje narių bendradarbiavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikmių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose žymiai apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus. Vaikai, augantys tokiose šeimose, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių. Rizikos grupės vaikų socialiniai įgūdžiai yra riboti, jie dažniau yra įvaldę socialiai nepriimtino elgesio įgūdžius (Blinkevičiūtė, 2003).

Socialinis (praktinis) tyrimo aktualumas. Socialinės rizikos šeimų vaikai patiria skurdą, fizinį arba emocinį smurtą, nepriežiūrą, neturi galimybės įgyti visuomenėje priimtinių socialinių įgūdžių. Elgsenos normų vaikas mokosi iš savo šeimos. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių arba kitokių problemų, tai ir vaikui kyla rizika tapti tokiu, kokiais jis mato savo tėvus. Jei vaikas neturės galimybių susipažinti su kitokiu gyvenimu, pamatyti, jog galima gyventi ir kitaip, tai labai tikėtina, kad jis daugiau ar mažiau atkartos savo tėvų gyvenimo būdą (Petraitienė, 2009).

Rizikos grupei priklausantys paaugliai dažnai pasižymi nepakankamai išreikštais socialiniais įgūdžiais. Nežymūs elgsenos, emocijų, socialinio bendravimo sutrikimai gali peraugti į grėsmingus socializacijos sutrikimus, pasireiškiančius agresija prieš visuomenę ir / ar prieš save (savižudybės, savęs naikinimas psichoaktyviomis medžiagomis ir kt.). Šie asmenys menkai save vertina, nepasitiki savo jėgomis, jaučiasi atstumti, nereikalingi, nemoka spręsti konfliktų ir iškylančių psichologinių sunkumų, turi menkus bendravimo įgūdžius ir pan. Todėl svarbiu visuomenės rūpesčiu turi tapti rizikos grupės paauglių socialinių įgūdžių bei socialiai priimtino elgsenos ugdymas, tokio elgsenos modelio diegimas praktikoje (Pocevičienė, Karavajeva ir kt., 2010).

Galima teigti, kad *šeima* – pirmoji aplinka, kurioje vaikui ugdomi socialiniai įgūdžiai. Mokykla yra antroji pagal svarbą ugdymo institucija po šeimos, daranti įtaka socialinei ir emocinei vaiko raidai. Pripažįstant asmenybės ugdymo svarbą, vis dažniau pabrėžiamas socialinių įgūdžių ugdymo aktualumas, mokėjimas spręsti

problemas, priimti sprendimus, savarankiškai veikti, atsakyti už savo veiksmus. Taigi ugdymo institucija privalo rūpintis ne tik žinių perteikimu, bet ir gebančios prisitaikyti prie kintančių gyvenimo sąlygų asmenybės ugdymu, kurti aplinką, parinkti tinkamus ugdymo metodus ir būdus bei sudaryti sąlygas, kurioms esant kiekvienas galėtų vystytis kaip gebanti savarankiškai planuoti savo ateitį ir sėkmingai integruotis į visuomeninį gyvenimą asmenybė (Samašonok, Gudonis, 2007).

Sparčiai kylančios vaikų socialinės problemos patvirtina vaikų socialinių gebėjimų ugdymo aktualumą. Neišugdyti socialiniai gebėjimai apsunkina asmens integraciją į visuomenę, mažina jo galimybes dalyvauti ir daryti įtaką visuomeniniam gyvenimui. Todėl ugdymo procese ypatingas vaidmuo tenka ne tik mokyklų pedagogams, bet ir įvairiose neformaliojo ugdymo institucijose dirbantiems socialiniams pedagogams, kurie išskirtinį dėmesį turėtų skirti vaikų socialiniams gebėjimams ugdyti, socialinių gebėjimų ugdymo modelių ir programų paieškai ir tobulinimui (Motiejūnaitė, Žadeikaitė, 2010).

Parengtas socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis gali padėti pedagogams, dirbantiems su socialinės rizikos šeimų vaikais, labiau įsigilinti į šių vaikų ugdymo būtinybę. Socialinių įgūdžių ugdymo(si) tyrimo rezultatai galėtų padėti pedagogams numatyti jų tobulinimo galimybes ir aktyviau įsitraukti į jų praktinį reikšmingumą bei įgyvendinimą.

Mokslinis tyrimo aktualumas. Pasak Daukšienės, Gudžinskienės, (2002), socialiniai įgūdžiai – neatskiriama mūsų gyvenimo dalis. Šiandieninėje spaudoje, pedagoginėje ir psichologinėje literatūroje, švietimą reglamentuojančiuose dokumentuose kalbama apie būtinybę ugdyti vaikų socialinius įgūdžius. Tinkami socialiniai įgūdžiai, įgyti vaikystėje, labai įtakoja tolimesni individo gyvenimą. Mokėjimas bendrauti, savikontrolė, tinkamas elgesys mokykloje, jausmų suvokimas ir gebėjimas įveikti stresą – visa tai galima apibūdinti kaip pagrindinius socialinius įgūdžius, kurie vaikui turi būti išugdomi. Nuo jų priklauso vaiko elgesys, orientuotas ne tik į save, bet ir į jį supančią aplinką.

Moksliniai tyrimai parodė, kad socialinių įgūdžių bei adaptyvaus elgesio ugdymas padeda lengviau užmegzti ir išlaikyti tarpasmeninius santykius, paprašyti pagalbos, išsakyti savo jausmus, apginti savo nuomonę, efektyviai spręsti konfliktines situacijas, atsispirti neigiamiems poveikiams (Garrick, Lauren, 2003).

Lietuvoje socialinių įgūdžių svarbą, jų ugdymą akcentuoja: Monkevičienė, (2002), Pocevičienė, (2004), Bulotaitė, Gudžinskienė, (2004) ir kt. Daukšienė,

Gudžinskienė, (2002). Barkauskaitės, (2007) atliktas tyrimas parodė, kad mokinių pozityviai socializacijai neigiamą poveikį daro socialinių įgūdžių stoka.

Todėl vienas pirmųjų uždavinių, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų, turėtų būti – padėti jiems stiprinti ir ugdyti socialinius įgūdžius.

Reikia pripažinti, kad tiek psichologinė, tiek medicinos, tiek speciali pedagoginė pagalba daugumai vaikų suteikiama tik tada, kai jiems jau iškyla rimtų psichologinių problemų, kai jie jau vartoja alkoholį, narkotikus, bando nusižudyti ir pan. Akivaizdu, kad jais domėtis bei rūpintis pradėdame per vėlai. O juk tiek medicinoje, tiek psichologijoje bei pedagogikoje egzistuoja profilaktikos kryptis, kurios tikslas – užkirsti kelią šioms problemoms.

Siekiant, kad vaikas taptų kompetetinga asmenybe, kuri sugebėtų palaikyti šiltus santykius su kitais, spręstų kylančias problemas, prisitaikytų prie kintančios aplinkos, elgtųsi pagal elgesio normas, paklustų taisyklėms, svarbus socialinių įgūdžių ugdymas (Samošonok, Žukauskienė, 2004).

Svarbu sukurti veiksmingą socialinių įgūdžių ugdymo programą bei priemones, kurios galėtų būti taikomos socialinės rizikos šeimų vaikams, kad šie vaikai galėtų sėkmingai adaptuotis įvairiose gyvenimo situacijose.

Šiandien ir ugdymo teoretikai, ir ugdymo praktikai pripažįsta, kad socialinių kompetencijų ugdymas yra vienas iš svarbiausių šiuolaikinio ugdymo tikslų. Socialinės kompetencijos, pradėtos ugdyti vaikystėje, yra sėkmingesnio prisitaikymo vyresniame amžiuje prielaidos (Leliūgienė, 2003; Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas, 2001) (*cit.* Pocevičienė, Karavajeva ir kt., 2010).

Socialinių įgūdžių ugdymas yra labai svarbus asmens socializacijos veiksnys. Todėl tikslinga atlikti tyrimą, kuris atskleistų socialinės rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių stoką, ir atkreipti dėmesį į šių įgūdžių ugdymo svarbą, kad padėtumėme vaikams išvengti įvairių problemų, o susidūrus su jomis, mokėti sėkmingai jas spręsti (Gailienė, Bulotaitė, ir kt., 1996).

Iškeliama vaikų augančių socialinės rizikos šeimose, socialinių įgūdžių ugdymo problema, kuri yra labai svarbi asmens socialinės integracijos į visuomenę sąlyga. Socialinis bei mokslinis tyrimo aktualumas leido suformuoti tokius probleminius klausimus: Kokie socialiniai įgūdžiai ugdomi socialinės rizikos šeimų vaikams, lankančiams dienos centrą ir mokyklą? Koks galėtų būti socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis?

Tyrimo objektas – socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumai.

Tyrimo tikslas – identifikuoti vaikų, lankančių dienos centrą, ugdymo(si) ypatumus, sukurti socialinių įgūdžių ugdymo modelį.

Tyrimo uždaviniai:

1. Taikant teorinės literatūros analizę, atskleisti socialinių įgūdžių sampratą ir ugdymo(si) ypatumus.
2. Siekiant sukurti praktinį socialinių įgūdžių ugdymo modelį, nustatyti socialinių įgūdžių ugdymo poreikį vaikams, taikant interviu metodą.
3. Identifikuoti socialinių įgūdžių ugdymo modelio struktūrą, taikant turinio analizės metodą.
4. Remiantis tyrimo duomenimis, sukurti vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelį.

Tyrimo respondentai - kokybiniam tyrimui atlikti buvo sudaroma netikimybinė tikslinė, imtis. Atrinkti 12-14 metų socialinės rizikos šeimų vaikai, lankantys dienos centrą. Interviu apklausos būdu buvo apklausti N=9 vaikai ir N=3 socialinės srities specialistės: 1 - socialinė darbuotoja iš Šiaulių raj. Ginkūnų km. seniūnijos, 1 - socialinė pedagogė iš Ginkūnų km. mokyklos, 1 - socialinė pedagogė iš Ginkūnų km. vaikų dienos centro. Šios specialistės yra tiesiogiai susijusios su vaikų socialinių įgūdžių ugdymu. Tyrimas atliktas 2010-2011 m. lapkričio-balandžio mėnesiais Šiaulių raj. Ginkūnų km. vaikų dienos centre.

Tyrimo metodologija ir metodai

1. *Mokslinės literatūros analizė*, siekiant atskleisti socialinių įgūdžių ugdymo svarbą, vaikams iš socialinės rizikos šeimų.
2. *Interviu metodu* apklausti socialinės rizikos šeimų vaikai, siekiant iširti vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus. Taikytas atvirų klausimų interviu metodas socialinės srities specialistams, kurie ugdo vaikų socialinius įgūdžius.
3. *Turinio (content) analizė*, kurios pagrindinis principas – respondentų pateiktų atsakymų į klausimus turinio analizė ir įvertinimas, išskiriant kategorijas ir subkategorijas, jas interpretuojant ir pateikiant konkrečius pavyzdžius. Interviu atsakymų duomenys buvo apdoroti turinio (content) analize. Remiantis tyrimo duomenimis, parengtas socialinės rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis.

Magistro darbo struktūra. Ši magistro darbą sudaro santrauka lietuvių kalba, įvadas, 2 skyriai, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (63), santrauka anglų kalba, priedai. Tyrimo duomenys iliustruoja (17) lentelių, (4) paveikslų. Prieduose pateikiami interviu klausimai: socialinės rizikos šeimų vaikams, siekiant indentifikuoti socialinių įgūdžių ugdymo(si)

ypatumus; socialinės srities specialistams, siekiant identifikuoti socialinių įgūdžių ugdymo modelio struktūrą. Darbo apimtis – 56 pusl.

1 skyrius. SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO SVARBA VAIKAMS, GYVENANTIEMS SOCIALINĖS RIZIKOS ŠEIMOSE

1.1. Socialinių įgūdžių samprata ugdymosi kontekste

Jungtinėse Amerikos Valstijose socialinių įgūdžių koncepciją sukūrė Botvin (Botvin, 1998; Botvin ir kt., 1990). Socialinių įgūdžių teorija teigia, kad nors tam tikras individo elgesys yra jo asmeninio, socialinio bei aplinkos veiksnių sąveikos rezultatas, vis dėlto jis daugiausiai priklauso nuo paties individo (Bulotaitė, 2005).

Mokslinėje literatūroje socialiniai įgūdžiai apibrėžiami labai įvairiai. Socialinių įgūdžių sąvoką formuluoja daugelio sričių specialistai: socialinio darbo, edukologijos, psichiatrijos, psichologijos. Kadangi kiekvienos srities specialistai skirtingai aiškina šią sąvoką, tai dėl to mokslinėje literatūroje galima aptikti daug socialinių įgūdžių apibrėžčių. Kai kuriuos jų pateikiamos chronologine tvarka (Šniras, Malinauskas, 2006) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Socialinių įgūdžių apibrėžtys

Literatūros šaltinis	Apibrėžtis
Combs, Staby, 1997	Gebėjimas užmegzti ryšius ir sąveikauti socialiai priimtais būdais.
Foster, Ritchey, 1979	Tai tokios reakcijos, kurios užtikrina pozityvią sąveiką.
Argyle, 1981	Adaptyvus ir adekvatus elgesys, kurio efektyvumą pripažįsta ne tik pats, bet ir kiti individai.
Gresham, 1981	Tai poelgiai, kurie padidina teigiamo pastiprinimo tikimybę ir sumažina bausmės tikimybę.
McGuire, Priestley, 1981	Tokie poelgiai, kurie lemia efektyvų bendravimą ir bendradarbiavimą.
Kelly, 1982	Išmoktos reakcijos, kuriomis siekiama gauti maksimalų teigiamą pastiprinimą socialinėse situacijose.
Young, West, 1984	Socialinis elgesys, kuris padeda įgyvendinti užsibrėžtus tikslus.
Shlundt, McFall, 1985	Socialiai kompetetingas elgesys.
Scheider, Rubin, Ledingham, 1985	Gebėjimas kurti teigiamą psichologinį klimatą, kokybiškai atlikti socialinius vaidmenis.
Hargie, Saunders, Dickson, 1987	Įgūdžiai, kurie yra reikalingi palankiems tarpasmeniniams santykiams palaikyti.
Gresham, Elliot, 1987	Elgesys, kurio pasekmės yra socialiai pageidaujamos.

Įgūdžiu psichologijoje vadinamas gerai išmoktas veiksmas, kurio elementų nereikia sąmoningai reguliuoti ir kontroliuoti (Gailienė, Bulotaitė ir kt., 2002).

Įvairūs autoriai Butkienė, Kepalaitė, 1996; Jovaiša, 1993; Stulpinas, 1994, teigia, kad psichologijoje ir edukologijoje įgūdis bendrausia prasme apibrėžiamas kaip automatizuotas mąstymo ir praktinės veiklos veiksmas, kuris atliekamas tobulai (*cit.* Raudeliūnaitė, 2007).

Juodkaitė (2002) teigia, kad socialinių įgūdžių visuma rodo asmens kompetetingumą. Raudeliūnaitė (2007) pažymi, kad kompetencija kaip procesas turi dvi dimensijas – žinias ir įgūdžius. Žinios apima žinojimą ir supratimą, įgūdžiai – praktinį žinių pritaikymą.

Remiantis našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiškumo gyvenimo įgūdžių programa (2007), pabrėžiama, kad *socialiniai įgūdžiai* – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, kuri yra susijusi su aplinkinių elgesiu. Tai gebėjimas prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis.

Gresham (2002), apibrėžė socialinius įgūdžius kaip socialiai priimtina elgesį, kuris leidžia žmogui efektyviai bendrauti, išvengti nepriimtinos žmonių reakcijos, kuris tam tikrose situacijose lemia svarbius socialinius rezultatus, kaip anatai: pripažinimą, arba populiarumą, žmonių nuomonę apie poelgį. Autorius pateikia esmines prielaidas, padedančias suvokti socialinių įgūdžių apibrėžtį:

1. Socialiniams įgūdžiams savo priskiriami konkretūs verbaliniai ir neverbaliniai nuo situacijos priklausantys poelgiai, kuriems įtaką daro tam tikros aplinkos ypatybės, poreikiai ir lūkesčiai;
2. Socialiniai įgūdžiai savo prigimtimi susiję su sąveika, lemiančia veiksmingus ir tinkamus poelgius; jų raiška susijusi tiek su gebėjimu inicijuoti sąveika, tiek ir su reakcija į kitų elgesį;
3. Socialiniai įgūdžiai įgyjami mokantis, t.y. stebint, atliekant pagal pavyzdį, pakartojant ir gaunant atsakomąją reakciją (*cit.* Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009).

Psichologų nuomone, socialiniai įgūdžiai yra gebėjimas adaptyviai ir adekvačiai elgtis, o tai leidžia įveikti kasdieninio gyvenimo reikalavimus ir pasikeitimus, netikėtus stresus ir sunkumus (Gailienė, Bulotaitė ir kt., 1996).

Grakauskaitės, Kropaitės, (2004) nuomone, *socialiniai įgūdžiai* – tai gebėjimas:

1. Sugyventi su kitais asmenimis ir grupėmis, užmegzti ir plėtoti tarpasmeninius ryšius, ieškoti kompromisų, konstruktyviai spręsti konfliktus;
2. Mokyti, dirbti ir kurti kartu su kitais, siekti bendro tikslo;

3. Dalyvauti tautos ir bendruomenės kultūriniame, pilietiniame bei politiniame gyvenime, gerbti demokartinės visuomenės gyvenimo principus ir vertybes, rūpintis aplinka.

Narkotikų prevencijos programose yra apibrėžiami šie *socialiniai įgūdžiai*:

1. *Problemų sprendimas*. Šis įgūdis įgalina konstruktyviai spręsti problemas.
2. *Sprendimo priėmimas*. Šis įgūdis padeda konstruktyviai nuspręsti.
3. *Kūrybinis mąstymas*. Kūrybinis mąstymas leidžia surasti ir įvertinti įvairius sprendimo būdus, alternatyvas, mūsų veiklos ar neveiklumo padarinius.
4. *Kritinis mąstymas*. Tai sugebėjimas analizuoti informaciją ir patyrimą.
5. *Bendravimo įgūdžiai*. Jie įgalina užmegzti ir išlaikyti draugiškus ryšius su aplinkiniais.
6. *Savęs pažinimas*. Tai sugebėjimas pažinti ir įvertinti savo asmenybės stipriąsias ir silpnąsias ypatybes.
7. *Streso įveikimas*. Nustatomi streso šaltiniai ir jų padariniai. Galima pabandyti jų išvengti arba konstruktyviai išspręsti situaciją.
8. *Atsisakymo įgūdžiai*. Jie įgalina pasipriešinti bendraamžių ar kitokiam spaudimui vartoti narkotines medžiagas, pasakyti „Ne“.

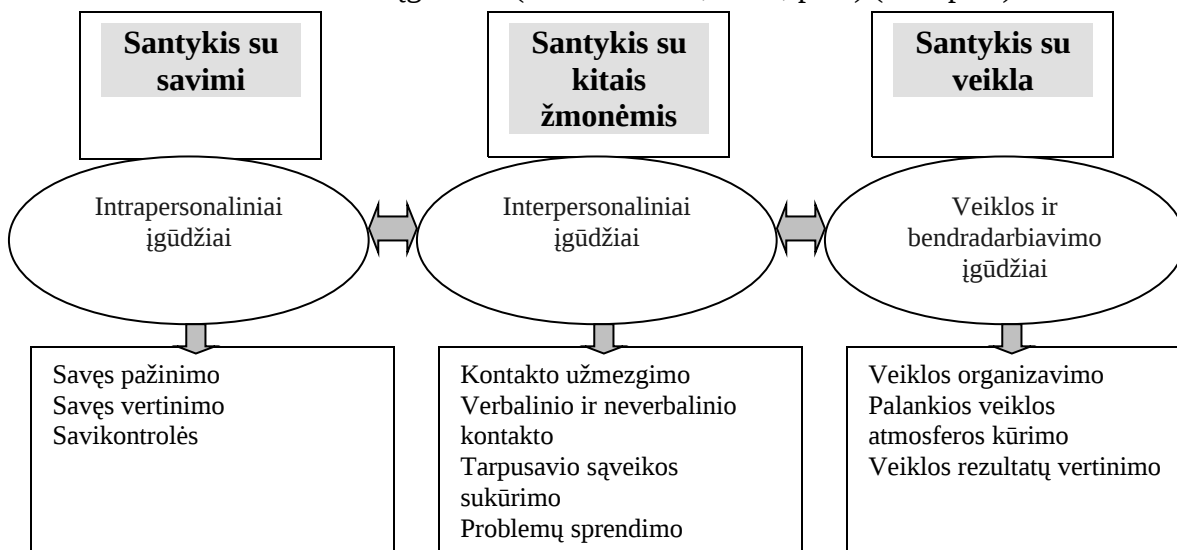
Tarptautinių žodžių žodyne (2001), *socialiniai įgūdžiai* apibūdinami, kaip socialus elgesys, kuris gali būti apibūdinamas kaip atitinkantis galiojančias socialines normas, užtikrinantis savęs įtvirtinimo galimybių panaudojimą (elgesio; bendravimo; jausmų suvokimo; savikontrolės; streso įveikimo).

Daugelis autorių skiria šiuos socialinių įgūdžių komponentus (gebėjimus):

1. *Savęs pažinimas* – gebėjimas pažinti ir įvertinti save, savo charakterį, stipriąsias ir silpnąsias puses (Gailienė, Bulotaitė ir kt., 1996) ir / ar *savęs supratimas*, t.y. gebėjimai atpažinti jausmus – emocinė savivoka; teisingai įvertinti savo stiprybes; pasitikėti savimi (Goleman, 2001) (*cit. Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009*);
2. *Savęs valdymas* – gebėjimai valdyti emocijas, kontroliuoti stresą, impulsus; motyvuoti save įveikti sunkumus; nustatyti ir stebėti asmeninių ir akademinų tikslų pažangą; emocinė kontrolė; pasitikėjimas kitais; sąmoningumas; prisitaikymas; tikslų siekimas; iniciatyvumas (Goleman, 2001) ir / ar *emocijų valdymas* (empatija, streso įveikimas ir pan.) – savo ir kitų žmonių emocijų supratimas bei žinojimas, kaip jos veikia elgesį bei sveikatą (Gailienė ir kt., 1996);

3. *Socialinis supratimas* – gebėjimai suvokti aplinką, stebint kitus; pripažinti individualius ir grupinius skirtumus bei panašumus; kitų jausmų supratimas; orientacija paslaugose; organizacinis sąmoningumas (Goleman, 2001);
4. *Efektyvus bendravimas* – gebėjimas užmegzti ir išlaikyti pozityvius ryšius su aplinkiniais; išreikšti save verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais kultūrai ir situacijai (Gailienė ir kt., 1996) arba santykių vadyba – gebėjimai inicijuoti bendravimą; atsispirti netinkamam socialiniam spaudimui; konstruktyviai valdyti konfliktus (Goleman, 2001) (*cit. Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009*);
5. *Sprendimų priėmimas (kūrybiškas, kritinis mąstymas)* – gebėjimai analizuoti informaciją bei patyrimą, nagrinėti alternatyvius sprendimus ir jų pasekmes; priimti racionaliausią bei optimaliausią sprendimą (Gailienė ir kt., 1996) (*cit. Jurevičienė, Kaffemanienė, 2009*).

Mokslinėje literatūroje dažnai skiriami *esminiai* ir *situaciniai socialiniai įgūdžiai*. *Esminiai (baziniai) įgūdžiai* tarsi „apsauginiai faktoriai“, užtikrina asmens veiksmingą sąveiką įvairiose socialinės sąveikos srityse ir aplinkose. Dažnai šie įgūdžiai identifikuojami ir sugrupuojami pagal socialines sąveikas, apimančias asmens santykį su savimi, kitais žmonėmis, veikla ir leidžiančias išskirti intrapersonalinius (santykio su savimi), interpersonalinius (santykio su kitais žmonėmis) ir veiklos bei bendradarbiavimo įgūdžius (Raudeliūnaitė, 2007, p.21) (žr. 1 pav.).

1 pav. Socialinių įgūdžių rūsųs

Mokslininkai (Bellack, 1999; Taylor, Larson, 1999; Kolb, Hanley-Maxwell, 2003) ir kt., daugiau dėmesio sutelkia į asmens santykių su savimi sritį ir jos pagrindu skiria esminius intrapersonalinius įgūdžius. Šie įgūdžiai siejami su asmens Aš vaizdu, gebėjimu suprasti,

kontroliuoti ir tinkamai išreikšti savo mintis, jausmus; pažinti ir įvertinti savo asmenybės ypatumus. Pabrėžiama, kad intapersonaliniai įgūdžiai yra socialinių įgūdžių pargindas, daro įtaką asmens santykiui su aplinka. Autoriai (Sugai, Lewis, 1996 ir kt.), prie esminių intrapersonalinių įgūdžių linkstama priskirti asmens savęs pažinimo, savęs vertinimo ir savikontrolės įgūdžius (*cit. Raudeliūnaitė, 2007*).

Tyrėjai (McGinnis, Goldstein, 1990; Argyle, 1996; Bulotaitė, 1996; Selmistraitienė, 2001 ir kt.) daugiau dėmesio sutelkia į veiksmingos tarpusavio sąveikos aspektą, leidžiantį išskirti esminius interpersonalinius įgūdžius. Dažniausiai skiriamos dvi jos santykių formos – bendravimas ir bendradarbiavimas, turintys ryšį su atitinkamais socialiniais įgūdžiais (*cit. Raudeliūnaitė, 2007*).

Pasak Šnairo, Malinausko (2006), *situaciniai socialiniai įgūdžiai* – tai įgūdžiai, reikalingi tik tam tikromis gyvenimo situacijomis, pavyzdžiui: mokėti atsisakyti, reaguoti į pastabas, mokėti prieštarauti, atsiprašyti, pripažinti klydus, mokėti džiaugtis būti pagirtam, pradėti pokalbį, mokėti pakalbėti, baigti pokalbį, paprašyti pagalbos, sakyti gerus žodžius, pasakyti, ką jauti.

Būtent šie įgūdžiai labiausiai pagerina asmens veiklos socialinius rezultatus: padeda turėti daugiau draugų, būti labiau populiariam ir kitų mėgstamam, veiksmingai spręsti problemas ir geriau įveikti pasitaikančius gyvenimo sunkumus (Šniras, Malinauskas, 2006).

Gyvename didelių permainų ir reformų laikais. Šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje žmogui keliami visai kitokie reikalavimai, ugdomi būtini nauji įgūdžiai. Smarkiai pakito ir vertybės, kurias taip ilgai ir kruopščiai puoselėjome. Jei anksčiau buvo vertinamas kuklumas, nuolankumas, paklusnumas, tai dabar siekiant išsilavinimo, karjeros, darbo vertinami tokie dalykai, kaip aukštas savęs vertinimas, iniciatyvumas, lyderiavimas, komunikabilumas. Konfliktai, smurtas, narkotikai, nusikaltimai, terorizmas. Deja, tokiame šiuolaikiniame pasaulyje turės gyventi dabartiniai mokiniai. Kad jame prisitaikytų, rastų savo vietą, nesukluptų, nepalūžtų, mes, suaugusieji, turime jiems padėti (Bulotaitė, Gudžinskienė, 2004).

Pasak Vosylienės (2009), socialiniai įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant aplinkinių elgesį ir gaunant grįžtamąjį ryšį apie savo elgesio pasekmes. Įgūdžiai yra susiję su aplinkos ypatybėmis, situacijos specifiškumu, taip pat su amžiumi, lytimi, būsena. Svarbiausias socialinių įgūdžių ugdymo pratybas sudaro:

1. Vaidybiniai žaidimai, piešimas, pasakojimas, analizė ir pan.;
2. Konkretaus įgūdžio mokymas;
3. Įgūdžio aptarimas, analizė ir modeliavimas;
4. Namų užduočių atlikimas, pateikimas ir aptarimas.

Pastaruoju metu tiek pasaulio, tiek Lietuvos socialiniai mokslai vis daugiau dėmesio skiria asmens socialinės kompetencijos problemai. Nemažai vietos skiriama ir asmens socialiniams įgūdžiams, kaip socialinės kompetencijos pagrindui. Socialiniai įgūdžiai glaudžiai susiję su asmens gebėjimu valdyti socialines situacijas, efektyviai spręsti įvairias gyvenimiškas problemas, sėkmingai adaptuotis naujoje besikeičiančioje aplinkoje, atitinkamai veikti aplinką ar net keisti ją. Vadinasi, ugdant socialinius įgūdžius gerėja asmens socialinio funkcionavimo galios, didėja asmens potencinės galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime. Be to, susiformavus socialiniams įgūdžiams padidėja asmens pasitikėjimas savimi, jis efektyviau ima veikti esant probleminei situacijai, laisviau bendrauti (Hughes, 1990; Mehl, 1995, Merrell, Gimbel, 1998) ir kt. (*cit. Raudeliūnaitė, 2009*).

Paauglių bendra būseną priklauso nuo to, kaip jie sugeba pasidalinti savo jausmais, kokius sprendimus jie daro ir kaip elgiasi (Pivorienė, Sturlienė, 2004).

Socialinių įgūdžių ugdymas leidžia išvengti įvairių deviantinio elgesio apraiškų, pakeisti netinkamą elgesį tinkamu, pasiruošti savarankiškam gyvenimui. Jį ugdyti ypač svarbu ankstyvuojant vaiko amžiumi. Kiekvienas vaikas turi gebėti susidoroti su kasdienio gyvenimo reikalavimais ir iššūkiais, todėl reikia formuoti ir ugdyti tokius socialinius įgūdžius (Kemerienė, Mazūrienė ir kt., 2001):

1. *Sprendimų priėmimą* – padeda priimti konstruktyvius, racionalius, optimalius sprendimus;
2. *Kūrybišką mąstymą* – leidžia įvertinti visas alternatyvas, veiklumo ir neveiklumo pasekmes;
3. *Kritinį mąstymą* – gebėjimą analizuoti informaciją ir patyrimą;
4. *Efektyvų bendravimą* – gebėjimą išreikšti save verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais mūsų kultūrai ir situacijai;
5. *Asmeninį bendravimą* – gebėjimą užmegzti ir palaikyti pozityvius santykius su aplinkiniais;
6. *Savęs pažinimą* – gebėjimą pažinti ir įvertinti save, savo charakterį, stiprybes ir silpnybes;
7. *Emocijų valdymą* – tai savo ir kitų žmonių emocijų supratimas ir žinojimas, kaip jos veikia elgesį, sveikatą;
8. *Empatiją* – gebėjimą įsitraukti į kito žmogaus gyvenimą. Padeda suprasti ir priimti kitus žmones;
9. *Streso įveikimą* – tai streso priežasčių nustatymas ir žinojimas, kaip jis veikia.

Pasak Bulotaitės (2000), formuodami šiuos socialinius įgūdžius, galime padėti vaikams tapti psichologiškai atspariems ir ateityje išvengti daugelio problemų.

Gerai socialiniai įgūdžiai turi didžiulę įtaką sėkmingam žmogaus gyvenimui. Gebėjimai suteikia mums galimybę žinoti, ką pasakyti tam tikroje situacijoje, kaip teisingai pasirinkti ir kaip elgtis skirtingose situacijose. Socialinių įgūdžių mastas gali turėti įtaką akademinėi sėkmei, elgesiui, tarpusavio santykiams šeimoje ir domėjimasis popamokine veikla (Mackonienė, 2009).

Socialinių įgūdžių ir gebėjimų supratimas bei jų lavinimas turi rasti formuojantis asmenybei, jai bręstant, t.y. pradedant ikimokyklinėse įstaigose bei tęsiant bendrojo lavinimo mokyklose, gimnazijose ir kitose švietimo posistemėse. Įgūdžiai bei gebėjimai, kurie nusako asmenybės socialumą, turi būti lavinami per pratybas, per mokymo/si procesą.

Kaip teigia Stanišauskienė (2000), ypatingai svarbu šią paramą teikti paauglystėje, kai formuojasi žmogaus santykio su kitais bei aplinka pagrindai. Pagal Eriksono teorija, 14-20 žmogaus gyvenimo metais patiriama krizė – identifikacija prieš vaidmenų sumaištį. Taigi, jaunimui, bandančiam suprasti save bei rasti savąją vietą artimoje ir tolimoje socialinėje aplinkoje, yra svarbūs asmeninę ir socialinę kompetenciją laiduojantys gebėjimai.

Socialiniai įgūdžiai turėtų pakeisti mūsų informaciją „*Ką aš žinau*“ ir nuostatas bei vertybes „*Ką aš galvoju, jaučiu, tikiu*“ į veiksmus – „*Ką daryti ir kaip daryti*“ (cit. Gailienė, Bulotaitė ir kt. 2000, p. 47).

Suaugusieji turi vieną svarbų darbą – suteikti vaikams išsilavinimą ir gebėjimus, kad jie galėtų sėkmingai gyventi ir mokytis. Vaikai jau nuo pat mažens turi būti mokomi taikiai spręsti konfliktus, draugiškai sugyventi tarpusavyje, tinkamai elgtis esant potencialiai pavojingoms situacijoms. Turėdami empatijos pagrindą, mokėdami įsijausti į kitą žmogų vaikai gali išmokti spręsti problemas ir valdyti savo emocijas (Mackonienė, 2009).

Socialiniai gebėjimai – tai veiksmingas bendravimas įvairiose situacijose ir aplinkose. Žmogus, išsiugdęs gerus socialinius gebėjimus, gali savarankiškai priimti sprendimus, konstruktyviai vertinti konfliktus, kūrybiškai ir kritiškai mąstyti, suvokti tam tikras socialines taisykles ir normas, sugeba gauti paramą ir efektyviai ją panaudoti, užmezgant ir palaikant pozityvius santykius su kitais (Navaitis, 1997) (cit. Braslauskienė, Jonutytė, 2005).

1.2. Rizikos grupės vaikai ir jiems būdingi bruožai

Rizikos grupės vaikams priskiriami beglobiai (gatvės) vaikai, asocialiose, nedarniose arba nepilnose šeimose gyvenantys vaikai, kurie nuolat patiria psichologinę, fizinę ar seksualinę

prievartą, taip pat agresyvūs ir bendraamžių atstumti vaikai, bei vaikai, kurie yra padarę smulkių prasizengimų ar nusikaltimų (Ignatavičienė, Žukauskienė, 1999).

Pasak Vileikienės (2002), į šią grupę taip pat įtraukiami vaikai, dėl įvairių priežasčių pažeidžiantys įstatymus, valkataujantys, elgetaujantys, nelankantys mokyklos, patyrę fizinį ir psichinį smurtą, turintys pedagoginių ar psichologinių problemų, gyvenantys ypač sunkiomis materialinėmis sąlygomis.

Taroza (1998), skiria socialinės rizikos grupes, kurias sudaro vaikai, nelankantys mokyklos, bėgantys iš namų ir sunkiai auklėjami. Kitą rizikos grupę sudaro vaikai, visiškai „nusiteikę“ prieš suaugusiuosius, dažniausiai prieš artimuosius.

Socialinių paslaugų įstatymas (2006), pabrėžia, kad *socialinės rizikos vaikas* – vaikas iki 18 metų, kuris valkatauja, elgetauja, nelanko mokyklos, ar turi elgesio problemų mokykloje, piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis ar toksinėmis medžiagomis yra priklausomas nuo azartinių lošimų, yra ištraukęs ar linkęs ištraukti į nusikalstama veiklą yra patyręs ar kuriam kyla pavojus patirti psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, smurtą šeimoje ir dėl šių priežasčių jo galimybės ugdytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime yra ribotos.

Anot Kondrotaitės (2006), dažnai vaikai, gyvendami socialinės rizikos šeimose, pridaro nemažai nusikaltimų. Jie dar vadinami delinkventiško elgesio vaikais. Daugelis tokių vaikų yra gimę amoralaus elgesio šeimose.

Vaikai iš šių šeimų dažniausiai būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra mokomi tinkamai elgtis. Tokiems vaikams būdingas nepasitikėjimas savimi, dėl to jie greitai išsižeidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų (tėvų, pedagogų, socialinio pedagogo) ar bendraamžių pastabą keiksmožodžiais, muštinėmis, įvairiais užgauliojimais (Jankeliūnienė, Jonienė, ir kt., 2009).

Pasak Ignatavičienės ir Žukauskienės, (1999) *rizikos grupės vaikams yra būdingi šie bruožai:*

1. Šie vaikai dažniausiai būna nedrausmingi, nemandagūs, įžūlūs su suaugusiais, nes namuose nėra išmokę deramai elgtis.
2. Vaikams būdingas nepasitikėjimas savimi, dėl to jie labai greitai išsižeidžia, reaguoja į kiekvieną suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) ar bendraamžių pastabą keiksmožodžiais, muštinėmis, įvairiais užgauliojimais arba tiesiog pabėgimu iš klasės.
3. Šie vaikai dažniausiai jaučia baimę, nerimą, yra nervingi. Tai verčia juos ieškoti stiprių draugų, lyderių, kurie gali juos apginti nuo įvairių pavojų.

4. Vaikų kalba dažniausiai primityvi, žodynas skurdus, kalboje jie vartoja daug keiksmožodžių, dažnai grasina savo bendraamžiams, erzina ir pravardžiuoja vieni kitus.
5. Šie vaikai turi įvairių mokymosi sunkumų, sunkiai sukaupia dėmesį, nesugeba ilgą laiką intensyviai dirbti, greitai pavargsta ir išsenka.
6. Šie vaikai linkę meluoti, apgauti, dažnai išsigalvoja nebūtų dalykų, kad išsisuktų nuo bausmės arba sukeltų gailėstį ir užuojautą, gautų vienokios ar kitokios naudos.
7. Jie gana gerai orientuojasi įvairiose socialinėse situacijose, yra apskrūsi, aktyvūs, sugeba numatyti, kaip galima sukelti suaugusiųjų gailėstį ir užuojautą, išprašyti pinigų ar gauti kokios nors naudos.
8. Šiems vaikams būdingas interesų siaurumas. Pagrindinė vertybė gyvenime, jų požiūriu, yra pinigai, todėl visos pastangos ir mintys nukreiptos į tai, kaip ir iš kur jų gauti.
9. Jie nepasitiki suaugusiais, labai įtarūs, greitai pastebi tikrąsias suaugusiųjų nuostatas, negerbia ir niekina pedagogus, jaučiančius tik gailėstį ar panieką tokiems vaikams.
10. Vaikai yra nestabilios psichikos, nesugeba valdyti savo emocijų, greitai supyksta ir dėl to gali būti labai agresyvūs, visada pasiruošę pulti arba gintis nuo užpuolėjo.

Leliūgienės, Juodeikaitės (2005), teigimu, rizikos grupei priskiriamą vaikų sampratą sieja du pagrindiniai bruožai – šių vaikų elgesys neatitinka visuomenei priimtų normų ir jie dėl to išgyvena nuolatinę riziką. Be to, vaikai, gyvenantys socialinės rizikos šeimose, padaro ir nemažai nusikaltimų – linkę į delinkventišką elgesį (*cit. Kondrotaitė, 2007*).

1.2.1. Rizikos grupės šeima ir jos įtaka, ugdant vaikų socialinius įgūdžius

Kas daro įtaką augančiam vaikui, lemia jo siekius ir tikslus? Klausimas paprastas ir kartu be galo sudėtingas. Augančiam ir bręstančiam žmogui turi įtakos daugybę veiksnių – pradedant jo lytimi bei sveikata ir baigiant istoriniu bei kultūriniu gyvenamojo meto kontekstu (Pivorienė, Sturlienė, 2004).

Žmogaus socializavimasis tęsiasi visą gyvenimą. Tačiau tam, kad žmogaus, kaip asmenybės, vystymasis būtų kryptingas ir sėkmingas, jo vystymosi raidoje reikalinga daug faktorių: mikro- ir makroaplinka, šeima, draugai, darželis, kiemo bendrija, visuomeninės organizacijos, žiniasklaida, šiuolaikinės technologijos (Pakėnienė, Ramanauskienė ir kt., 2005).

Elgsenos modelių vaikas mokosi iš artimiausios aplinkos, kurią pirmiausia sudaro vaiko šeima. Jeigu tėvai girtauja, smurtauja, turi psichologinių, psichinių arba kitokių problemų, tai vaikas patenka į riziką įgyti elgsenos modelius, kurie neatitiks visuomenėje priimtų normų. Todėl tikėtina,

kad jis patirs problemų už šeimos ribų, santykiuose su kitais vaikais, mokykloje ir kitur (*cit. Česnaitė, 2007*).

Visas žmogaus gyvenimas nuo gimimo iki mirties yra sąlygojamas šeimoje vyravusių santykių. Taigi, šeimoje kuriama socialinė aplinka – svarbiausias veiksnys, lemiantis vaiko asmenybės tapimą. Vaiko psichologiniai sunkumai dažnai taip pat priklauso nuo santykių šeimoje. Šiandienos visuomenės socialinių, moralinių, ekonominių bei kitų problemų atspindys – agresyviai besielgiantys, nesaugūs, menkų socialinių gebėjimų, emociškai pažeisti vaikai (*Vaitkevičienė, Jozėnaitė, 2010*).

Lietuvos įstatymuose apibrėžta, kad *socialinės rizikos šeimos* tai – šeimos, kuriose vyrauja krizė dėl to, kad vienas ar keli šeimos nariai piktnaudžiauja alkoholiu, narkotinėmis, psichotropinėmis medžiagomis arba dėl turimos negalios, skurdo, socialinių įgūdžių stokos negali ar nesugeba prižiūrėti vaikų, naudoja prieš juos psichologinę, fizinę ar seksualinę prievartą, gaunamą valstybės paramą naudoja ne šeimos interesams ir todėl iškyla pavojus vaikų fiziniam, protiniam, dvasiniam, doroviniam vystymuisi ir saugumui (*LR socialinių paslaugų įstatymas, 2006*).

Statistiniais duomenimis, mūsų šalyje tokių šeimų yra apie 11 tūkstančių, jose auga apie 25 tūkstančius vaikų. Šiaulių apskrityje yra apie 1 tūkstantį socialinės rizikos šeimų, jose auga 2,7 tūkstančiai vaikų. Tokių šeimų skaičius vis didėja: kasmet socialinės rizikos šeimų grupei naujai priskiriama apie 2000 šeimų, kuriose auga 3000-4000 vaikų.

Šeima vaiko ugdymuisi turi milžinišką įtaką, tačiau tėvų vaidmuo ne visada išlieka svarbus, ypač, kai kalbama apie socialinės rizikos šeimas, kuriose santykiai tarp tėvų ir vaikų yra komplikuoti. Nuo suaugusiųjų (tėvų, mokytojų) palaikymo priklauso vaiko ateities orientacijos, pasitikėjimo savimi, savikontrolės įgūdžių formavimasis (*Žukauskienė, 1997*).

Vaiko socializacijos procese lemiamos įtakos turi ryšių su kitais asmenimis kontekstas, kurio, pasak *Žukauskienės (2006)*, svarbiausios sudėtinės dalys yra šeima, jos struktūra, gyvenimo kokybė ir kt. Šeimos, kaip pirmojo vaiko socializacijos instituto, gyvenimo būdo, tradicijos, elgesio taisyklės formuoja vaiko asmenybę, jo gyvenimo nuostatas, požiūrius. Be to, šeimoje augančiam vaikui svarbiausia yra ne jos genetinis pagrindas, o aplinka, kurioje jis vystosi.

Anot *Berns (2007)*, socialinės rizikos šeimos dažnai apibūdinamos, kaip šeimos, kurioms trūksta socialinių įgūdžių. Vaikai tokiose šeimose tampa socialiai pažeidžiami dėl nesaugios namų aplinkos, pozityvių santykių šeimoje trūkumo, nepriežiūros, netinkamo auklėjimo. Dėl to vystosi elgesio, emocinės, mokymosi, bendravimo su bendraamžiais problemos, stokojama socialinių įgūdžių, vaikai jaučiasi vieniši, emociškai jautresni.

Neprižiūrimi, netinkamai auklėjami vaikai pasižymi žemesniu įsitraukimu į mokslus, socialinių įgūdžių trūkumais, didesnėmis problemomis (Shonk, Cicchetti, 2001).

Jonutytė, Binkauskaitė ir kt., (2007) pažymi, jog socialinės rizikos šeimų sąlygomis gyvenančių vaikų aplinkoje vyrauja skurdas, primityvi vertybinė orientacija, slegiantis, negatyvus psichologinis klimatas, moraliai žlugdančios auklėjimo klaidos. Nesuvokdami socialinių normų ir taisyklių tėvai negeba kompetetingai spręsti socialinių problemų, o tai sąlygoja netinkamą vaikų socializaciją.

Račkauskienė, Kasnauskienė (2007), teigia, kad socialinės rizikos šeimoms būdingi šie tėvystės įgūdžių trūkumai: netinkamas bendravimas su vaiku, vaiką žalojantis elgesys, pedagoginis vaiko apleistumas, nepakankamas dėmesys higienai ir sveikatai, pirmenybė fizinei prievartai, psichologinio artumo ir emocinės šilumos stoka. Išvardinti neigiami dalykai susiję su ilgalaikiu fizinių ir psichinių vaiko poreikių netenkinimu dėl to kyla grėsmė vaiko pilnaverčiam vystymuisi.

Kuodytė - Kazalienė (2009), pabrėžia, jog socialinės rizikos šeimos būna gana įvairios, bet jos visos daro panašią įtaką augantiems vaikams. Tokiose šeimose vaikų jausmai bei sugebėjimas bendrauti būna itin pažeisti.

Pasak Jankauskaitės (2005), dauguma vaikų, augančių asocialiose šeimose, patiria ankstyvąjį socialinį apleistumą, nepakankamą priežiūrą, dėl kurių dažniausiai vaikai yra apgyvendinami globos įstaigose. Daugelis tokių vaikų patiria ilgą ir sunkią adaptacijos mokykloje procesą, pasižymi lėta socialine branda. Vaikai negeba adekvačiai bendrauti su bendraamžiais. Mokymosi nesėkmės, pedagogų, tėvų ar bendraklasių panieka formuoja emocinius bei elgesio nukrypimus, agresyvumą, keršto siekimą, kuriuos, kuriuos dažnai lydi depresija, nusivylimas, abejingumas (*cit.* Braslauskienė, Jonutytė, 2005).

Račkauskienė, Kasnauskienė (2007), nurodo, kad dažna socialinės rizikos šeimų problema yra socialinių bei tėvystės įgūdžių stoka. Tėvystės įgūdžių stoką socialinės rizikos šeimose nulemia iš kartos į kartą perduodami nepalankūs faktoriai, dažnai dėl tėvų piktnaudžiavimo alkoholiu ir narkotinėmis medžiagomis, menkos motyvacijos ką nors keisti.

Anot Barkštytės (2008); Kostinienės (2007), socialinės rizikos šeimų vaikai neturi galimybių įgyti visuomenėje priimtinių socialinių įgūdžių. Dėl to jie patiria problemų už šeimos ribų palaikydami santykius su kitais vaikais ar suaugusiais, mokykloje tokie vaikai jaučiasi nepatogiai ir todėl vengia ją lankyti.

Valickas (1997) pažymi, kad socialinės rizikos šeimoms būdingas nepakankamas dėmesys vaikui (hipogloba), kuri pasireiškia tuomet, kai tėvai neskiria pakankamai laiko vaikams, nesidomi jų veikla, interesais, nebendruoja, nesirūpina jų poreikiais.

Socialinės rizikos šeimose tėvai pažeidžia vaiko ribas, jie negerbia vaiko asmeninės laisvės ir privatumo, nepaiso vaiko jausmų, nevertina jo pastangų savarankiškai mąstyti ir priimti sprendimus, neskatina jo kūrybiškumo, dvasinio ir asmeninio tobulėjimo. Esant tokiam tėvų auklėjimui, vaikas pradeda jaustis nepilnavertis, iš prigimties blogas, negabus, kvailas ir net bjaurus. Toks neigiamas tėvų poveikis apriboja vaikų pasitikėjimą savimi ir sumažina ateities lūkesčius (Boyd, 1992).

Bajoriūnas (1997), pabrėžia, kad *šeima* – dirva atžaloms augti. Jei derlinga ši dirva, joje išaugs tvirta ir kūrybinga asmenybė. Darni šeima tolygi sveikam organizmui, tačiau sutrikus nors vieno organo veiklai, iš karto žmogaus savijauta pablogėja. Taip ir sutrikus kuriai nors šeimos funkcijai, gyvenimas joje tampa nebemielas, o tai ypač atsiliepia vaikų vystymuisi, jų asmenybės formavimuisi.

1.3. Mokyklos vaidmuo, ugdant vaikų socialinius įgūdžius

Mokykla – antroji vaiko bendruomenė, kurioje jis socializuojasi, įgyja tam tikrų elgesio įgūdžių, išmoksta įvairių bendravimo modelių, todėl tėvams aktualu ne tik ugdymo turinio kokybė mokykloje, bet ir mokyklos psichologinis klimatas, vaiko saugumas. Tėvai, kurie atsakingai rūpinasi savo vaikais, juos auklėja, saugo ir gina, perduoda šeimos ir tautos tradicijas, šiandien nori rinktis ugdymo įstaigas, bendradarbiauti su ten dirbančiais specialistais (Juodaitytė, Karžinauskienė, 2007).

Svarbiausias mokyklos tikslas – ne tik teikti žinių, bet ir ugdyti sugebantį pažinti žmogų. Ugdyma asmenybę, mokykla pirmiausia turi padėti kiekvienam suprasti save, suvokti savo tapatybę, rasti gyvenimo tikslą (Gailienė, Bulotaitė ir kt., 1996).

Tačiau mokslininkų tyrimų analizė rodo, kad socialiniams įgūdžiams ugdyti mokykloje kol kas nėra skiriama pakankamai dėmesio, nors socialiniai įgūdžiai, įgyti mokykloje, galėtų būti perkelti į kitas gyvenimo sritis ir turėti teigiamos įtakos asmens tolesnės socialinės kompetencijos skaidai (Raudeliūnaitė, 2007).

Pagal socialinių įgūdžių ugdymo vadovą (2002), kiekvienas vaikas turi turėti bazinius socialinius įgūdžius, be kurių neįmanoma sėkminga karjera ir integracija į visuomenę. Taigi kiekviena institucija turi sudaryti sąlygas vaikams įgyti šiuos pagrindinius socialinius įgūdžius: pozityvaus savęs vertinimo, jausmų suvokimo, savęs pažinimo, savikontrolės, geros savijautos

palaikymo, streso įveikimo, bendravimo, pasipriešinimo aplinkos įtakai, dvasingos gyvensenos (*cit. Braslauskienė, Jonutyė, 2005*).

Nedidelės gyvenvietės mokykloje vaikų ir paauglių integracijos sunkumai, emocinės ir elgesio problemos ypač akivaizdžios. Jas įvardyti ir atpažinti ypač svarbu jau vien todėl, kad netrukus šie paaugliai turės įsijungti į visuomenę, kurti savo šeimas ir gyvenimo jose modelį (*Vaitkevičienė, Jozėnaitė, 2010*).

Moslow nurodė, kad švietimas, ugdymas turi būti orientuotas į žmogų, turi padėti jam išreikšti save, tapti geresniu žmogumi (*cit. Gailienė ir kt., 1996*).

Pirminės prevencijos srityje dirbantis specialistai, teigia, kad svarbią reikšmę vaikų ir paauglių psichologiniam atsparumui turi socialiniai arba gyvenimo įgūdžiai, kuriuos ugdyti turi tiek šeima, tiek ir mokykla.

Todėl akivaizdu, kad svarbiausias mokyklos tikslas turėtų būti – išugdyti žmogų sugebanti pažinti. Kaip autoriai teigia, mokykla turėtų padėti kiekvienam vaikui suprasti save, suvokti savo tapatybę, bei rasti savo gyvenimo tikslą.

Socialiniai įgūdžiai tobulėja juos taikant, o mokykla yra ir turi būti bendruomenės dalis, sudaranti kuo palankesnes sąlygas jiems lavinti. Bernardo (1991) teigimu, „tyrimai rodo, kad mokykla gali būti apsaugos skydas, padedantis vaikams veiksmingai reaguoti į aplinkos stresą“. (*Šarkaitė, 2005, p. 79*).

Vaikų psichologas, tyrėjas Maurice viename iš savo tyrimų pabrėžė, jog mokyklų veikla būtų sėkmingesnė, jeigu jos atliktų ne tik lavinamąją funkciją, bet ir integruotų pastangas skatinti vaikų akademinį, socialinį ir emocinį mokymąsi (*cit. Mackonienė, 2009*).

1.4. Vaikų dienos centrų vaidmuo, ugdant vaikų socialinius įgūdžius

Vaikų dienos centras – tai viena iš institucinės pagalbos formų socialinės rizikos šeimai ir jose augantiems vaikams. Pagalbos tikslas – organizuoti tinkamą vaikų užimtumą po pamokų, ugdyti vaikų atsparumą socialinės rizikos veiksniams. Vaikų dienos centrai skatina ir palaiko vaikų mokymosi motyvą, organizuoja jų laisvalaikio užimtumą, siekia apsaugoti vaikus nuo netinkamo elgesio, valkatavimo gatvėmis, padėti vaikams pasijusti pilnaverčiais visuomenės nariais, didinti jų savivertę (*Griškutė, Masiliauskienė, 2010*).

Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatyme (2007), pažymėta, kad *vaikų dienos centras* – įstaiga ar jos padalinys, teikiantis socialines paslaugas socialinės rizikos šeimoms ir vaikams bei organizuojantis tokių vaikų ugdymą.

Vaikų dienos centras Lietuvoje egzistuojančių socialinių paslaugų sistemoje identifikuojamas kaip įstaiga ar jos padalinys, teikiantis pedagoginę, psichologinę, materialinę, socialinę pagalbą socialinės rizikos šeimoms ir vaikams bei organizuojantis pastarųjų ugdymą. Vaikų dienos centrų veiklos teisinio reglamento kontekste išskiriami šie *pagrindiniai vaikų dienos centrų tikslai*:

1. Spręsti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialines problemas, organizuojant jų ugdymą, neformalųjį užimtumą, užtikrinant socialinį darbą su tėvais.

2. Sudaryti deramas vaikų socializacijos, vaikų nusikalstamumo ankstyvosios prevencijos, socialinių paslaugų socialinės rizikos šeimoms teikimo sąlygas.

Šių tikslų realizavimas lemia tokius vaikų dienos centrų veiklos šalyje uždavinius:

1. Teikti socialines paslaugas (edukacines, materialines, psichologines, sociokultūrinės ir kt.) socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams, siekiant ugdyti socialinius įgūdžius (bendravimo, bendradarbiavimo, savikontrolės, savarankiškos veiklos ir atsakomybės už ją, aktyvumo ir kt.) būtinus sėkmingos integracijos į visuomenę procesuose (pvz., socialinių problemų savarankiškas sprendimas);

2. Dirbti socialinį darbą su socialinės rizikos šeima, užtikrinant tinkamas sąlygas vaikui augti savo biologinėje šeimoje;

3. Organizuoti socialinės rizikos šeimų vaikų laisvalaikį, siekiant eliminuoti tokius socialinės rizikos faktorius, kaip narkotikų, psichotropinių medžiagų bei alkoholio vartojimą, „gyvenimą gatvėje“, nusikalstamą veiką ir kt.;

4. Ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikus, t.y. jaunimo lyderius, gebančius tapti savarankiškais ir visapusiškai tvirtomis asmenybėmis, savo veikloje besivadovaujančiomis tvirtomis moralinėmis normomis;

5. Prisidėti prie asmens, šeimos bendruomenės socialinių problemų atsiradimo eliminavimo ir visuomenės socialinio saugumo užtikrinimo (Griškutė, Masiliauskienė, 2010).

Pasak Kazakevičiaus (1999); Zinkevičienės (2005), norint, kad visi vaikų dienos centrų tikslai būtų įgyvendinti, dienos centrams būtina bendradarbiauti su tėvais, kurių vaikai lanko vaikų dienos centrą. Vaikų dienos centre, kaip ugdymo institucijoje, egzistuoja ugdymo proceso grandys – darbuotojai, vaikai, tėvai, kurie įtakoja vieni kitus (*cit. Saveikaitė, 2009*).

Apibendrinant galime teigti, kad socialiniai įgūdžiai yra žmogaus prisitaikymo visuomenėje pamatas. Tai gebėjimas elgtis pozityviai ir susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir

problemomis. Remiantis įvairiais autoriais, socialinės rizikos vaikus galima apibūdinti kaip turinčius tam tikrų bruožų, elgesio ir emocijų sutrikimų, kurie neatitinka visuomenei priimtų normų ir dėl to jie išgyvena nuolatinę riziką. Analizuojant mokslinę literatūrą pastebėta, kad socialinės rizikos šeima sutrikdo vaikų socializaciją. Vaikai tokiose šeimose patiria ankstyvąjį apleistumą, dėl to vystosi elgesio, emocinės, mokymosi, bendravimo problemos, stokojama socialinių įgūdžių, vaikai jaučiasi vieniši, emociškai jautresni. Vienas iš vaikų dienos centrų veiklos šalyje uždavinių yra teikti socialines paslaugas socialinės rizikos šeimų vaikams, siekiant ugdyti socialinius įgūdžius. Literatūroje pažymima, kad ugdant socialinius įgūdžius gerėja asmens socialinio funkcionavimo galios, didėja asmens potencialios galimybės dalyvauti visuomenės gyvenime. Teorinės koncepcijos skamba gražiai, tačiau ar socialiniai įgūdžiai yra ugdomi praktiškai? Tai klausimas į kurį yra būtina atsakyti, kad galėtumėme pakeisti esamą situaciją.

2 skyrius. VAIKŲ, LANKANČIŲ DIENOS CENTRĄ, SOCIALINIŲ ĮGŪDŽIŲ UGDYMO(SI) ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas buvo atliktas rementis kokybinio tyrimo metodologija. Kokybiniai tyrimai dažniausiai nėra reprezentatyvūs griežtąją prasme, bet pateikia kur kas gilesnę ir platesnę informaciją nei kiekybiniai tyrimai (Degutis, 1999).

Kokybiniam tyrimui būdingas atvirumas, lankstumas, sistemiškumas ir nesilaikymas griežtos stuktūros. Jis pagrįstas tyrėjo savianalize ir refleksija (Thomas ir Nelson, 1990; Mason, 1996). Todėl kokybinis tyrimas priskiriamas interpretacinei paradigmai (Kardelis, 2002), kuriai rūpi individas, bandymas suprasti subjektyvų žmogiškosios patirties pasaulį, stengiasi įeiti į žmogaus vidų (*cit. Survutaitė, 2005*). Kokybiniam tyrimui buvo naudojamas apklausos metodas – interviu. Interviu metodu atliekant apklausą, respondentas yra klausinėjamas žodžiu ir jo atsakymai yra žymimi klausimyne ar atsakymų lape. Interviuotojas visada gali paaiškinti vieno ar kito klausimo, atsakymo varianto prasmę. Interviu atveju negresia neteisingas anketos užpildymas arba praleisti klausimai, kaip dažnai atsitinka atliekant anketavimą (Degutis, 1999).

Magistro darbe buvo atlikta turinio (*content*) analizė. Turinio (*content*) analizės atstovams tiek mokslinio metodo pradžioje, tiek ir pabaigoje yra svarbus kokybinis-interpretacinis požiūris. Pradžioje aktualus yra klausimo iškėlimas, tiriamojo objekto pavadinimas, sąvokos ir kategorijos radimas, taip pat analizės instrumentų nustatymas (Mayring, 1988) (*cit. Šaparnis, 2000*).

Anot Šaparnio (2000), moksliniuose šaltiniuose randama gan daug termino *turinio analizė* konkretizacijų ir atmainų. Visada kai kalbama apie teksto analizę yra kalbama apie analitiškai apdorojamus tekstus. Turinio analizė įvairiais savo metodais padeda atskleisti visuomenės tikrovę.

Kokybinio tyrimo organizavimas ir atlikimas. Siekiant atsakyti į tiriamojo darbo klausimus, buvo atliekama teorinė analizė ir empirinis tyrimas. Magistro darbe naudojamas kokybinis tyrimo metodas. Šio metodo pasirinkimą lėmė nuostata, kad būtent šis tyrimo tipas padės išsiaiškinti esamą situaciją bei padės gerinti praktinę veiklą, siekiant išspręsti iškilusias problemas. Išsiaiškinus vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus, būtina gerinti esamą situaciją.

Interviu vadovavo tyrėjas, kuris laikėsi pagrindinių *tyrimo etinių reikalavimų*: prieš interviu respondentai buvo supažindinti su tyrimo tikslu; paaiškinta, kad atsakymai į tyrėjo klausimus yra neprivalomi, kad nebus minimi asmeniniai duomenys bei užtikrintas duomenų konfidencialumas, buvo pabrėžta, kad pokalbyje gali dalyvauti tik po vieną asmenį. Atsižvelgiant į tiriamųjų pageidavimą, tyrimo metu nebuvo naudojamas diktofonas, todėl interviu metu gauti duomenys buvo fiksuojami interviu protokole, stengiantis išsaugoti autentiškus teiginius.

1) *Mokslinės literatūros analizės etapas*

Kiekvieno tyrimo sudėtinės dalys – teorinė problemos analizė (*cit. Kaffemanienė, 2006*). Šiame etape atlikta kritinė ir sisteminė mokslinės literatūros analizė artima nagrinėjamai temai. Mokslinės literatūros analize siekta pabrėžti, koks svarbus yra socialinių įgūdžių ugdymas, socialinės rizikos šeimų vaikams. Yra žinoma, kad socialinės rizikos šeima sutrikdo vaikų socializaciją. Todėl vienas pirmųjų uždavinių, dirbant su vaikais iš socialinės rizikos šeimų, turėtų būti – padėti jiems stiprinti ir ugdyti socialinius įgūdžius. Teorinė analizė atskleidė, kad socialinių įgūdžių ugdymas yra labai svarbus asmens socializacijos veiksnys. Teorinė ir empirinė analizė padėjo sukurti socialinių įgūdžių ugdymo modelį bei sudaryti tyrimo priemones.

2) *Tyrimo instrumentų paruošimo etapas*

Antrajame darbo etape, empiriniams duomenims rinkti, buvo pasitelktas kokybinis struktūruotas (atvirų klausimų) interviu metodas pagal iš anksto parengtus klausimus. Duomenų rinkimo metodas - kokybinės informacijos rinkimui buvo naudotas individualaus pokalbio metodas interviu forma. Kadangi „šiuo metodu rinkdamas informaciją, tyrėjas formuluoja kryptingus fiksuotus klausimus, į kuriuos nori gauti kokybiškai interpretuojamą atsakymą“ (Bitinas, 2006, p. 240). Empiriniai indikatoriai (klausimai) buvo parengti remiantis objekto operacine apibrėžtimi.

3) *Kokybinio tyrimo atlikimo etapas*

Interviu su socialinės rizikos šeimų vaikais vyko Ginkūnų km. Šiaulių raj. vaikų dienos centre. Interviu klausimai buvo iš anksto parengti ir sustruktūruoti pagal tam tikras grupes. Mokslinės literatūros analizė leido išskirti šias pagrindines socialinių įgūdžių grupes: *savęs pažinimas ir savigarba, gebėjimas bendrauti, gebėjimas valdyti jausmus, gebėjimas spręsti konfliktus, gebėjimas priimti sprendimus, gebėjimas įveikti stresą ir gebėjimas atsisakyti (pasakyti „Ne“)*. Konstruojant klausimus, buvo siekiama atskleisti tyrimo tikslą bei uždavinius. Todėl tyrimo apklausos turinį sudaro 40 atvirų klausimų – socialinės rizikos šeimų vaikams (žr. 1 priedą). 10 atvirų klausimų – Ginkūnų km. seniūnijos socialinei darbuotojai (žr. 2 priedą), 10 atvirų klausimų

Ginkūnų km. vaikų dienos centro socialinei pedagogei (žr. 3 priedą), 10 atvirų klausimų Ginkūnų km. mokyklos socialinei pedagogei (žr. 4 priedą). Apžvelgus mokslinę literatūrą, išryškėjo, jog socialiniai įgūdžiai ir jų ugdymas yra vienas iš svarbiausių socialinės rizikos vaikų socializacijos veiksnių. Dėl šios priežasties tyrimu buvo siekta išsiaiškinti dienos centrą lankančių vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus. Tam, kad būtų galima efektyviai identifikuoti vaikų socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus, buvo pasirinktas kokybinis informacijos rinkimo metodas interviu.

Rengiant kokybinio tyrimo metodiką, buvo iš anksto numatyta tyrimo vieta, kurioje teikiama pagalba vaikams iš socialinės rizikos šeimų, t.y. Ginkūnų km. Šiaulių raj. vaikų dienos centras. Šis centras buvo įkurtas prieš tris metus, siekiant teikti pagalbą vaikams iš socialinės rizikos šeimų.

4) Duomenų apdorojimo etapas

Respondentams buvo užtikrinamas anonimiškumas ir tai buvo akcentuojama pateikiant interviu klausimus. Tyrėjas įsipareigojo duomenis naudoti tik statistiškai apdorotus. Atliekant kokybinį tyrimą, interviu atsakymai buvo apdoroti, taikant turinio (*content*) analizę. Analizuojant interviu duomenis, pasitelkiami interpretaciniai paaiškinimai, koncentruojamasi ties esminiais dalykais, bandoma grupuoti faktus. Tyrimo duomenys buvo apdoroti turinio (*content*) analizės metodu, formalūs išvadų teiginiai pagrįsti tyrimo duomenimis.

2.2. Tyrimo respondentai

Prieš pradėdant tyrimus labai svarbu nustatyti reikalingą minimalų tyrimų skaičių, kad būtų galima padaryti reikšmingas išvadas. Beveik visais atvejais empiriniuose tyrimuose daroma išankstinė imties atranka iš generalinės aibės elementų dalies, atrinktoji dalis ir vadinama *imtimi*. (Kardelis, 2002). Kokybiniam imties sudarymui naudota netikimybinė tikslinė imtis, kurioje atrinkti tik tie respondentai, kurie turėjo tipinių požymių – šiuo atveju socialinės rizikos šeimų vaikai bei specialistai ugadantys šiuos vaikus. Tikslingą respondentų atranką ir tyrimo imtį sudarė dvylika respondentų, kurie apėmė dvi respondentų grupes:

a) pirmoji apklaustųjų grupė: N=9 socialinės rizikos šeimų vaikai, lankantys dienos centrą. Iš viso dienos centrą lanko keturiolika vaikų. Pagal lytį vaikai pasiskirstė: 5 mergaitės, 4 berniukai (žr. 2 pav.). Vaikai buvo atrinkti pagal amžių nuo 12-14 metų: 12 metų – 3 vaikai, 13 metų – 3 vaikai, 14 metų – 3 vaikai (žr. 3 pav.).

Respondentų lytis ir skaičius	
Mergaičių - 5	Berniukų - 4

Respondentų amžius ir skaičius		
12 metų -3	13 metų -3	14 metų -3

2 pav. Respondentai pagal lytį

3 pav. Respondentai pagal amžių

Literatūroje pažymima, kad 12-14 metai, tai anktyvoji paauglystė. *Paauglystė* – tai bene audringiausias ir pavojingiausias žmogaus amžiaus tarpsnis, kurio tam tikri reiškiniai pasireiškia ir vėlesniu jaunystės laikotarpiu. Tai amžius, kai itin stipriai ima reikštis agresija ir aktyvėjantis lytinis gyvenimas (Černius, 2006).

b) antroji apklaustųjų grupė: N=3 socialinės srities specialistės iš Šiaulių raj. Ginkūnų km. 1 - socialinė darbuotoja iš Ginkūnų km. seniūnijos, 1 - socialinė pedagogė iš Ginkūnų mokyklos, 1 -socialinė pedagogė iš Ginkūnų km. vaikų dienos centro. Šios specialistės tiesiogiai susijusios su socialinės rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių ugdymu.

2.3. Vaikų, lankančių dienos centrą, interviu turinio (content) analizė

Atliktas interviu su socialinės rizikos šeimų vaikais, taikant turinio (content) analizę, leido išskirti pagrindines kategorijas. Siekiant išsiaiškinti vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus, analizės objektu buvo pasirinkti socialinės rizikos šeimų vaikų socialiniai įgūdžiai: *savęs pažinimas ir savigarba, gebėjimas bendrauti, gebėjimas priimti sprendimus, gebėjimas spręsti konfliktus, gebėjimas valdyti jausmus, gebėjimas įveikti stresą, gebėjimas atsisakyti (pasakyti „Ne“)*. Turinio (content) analizės metu buvo išskiriamos kategorijos, subkategorijos ir iliustruojantys teiginiai. Subkategorijos magistro darbe pateikiamos mažėjančia tvarka. Tiriamųjų pasisakymai netaisyti.

Tiriant vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) ypatumus, pagrindinis dėmesys buvo skirtas vaikų savęs pažinimo, savęs vertinimo ir savigarbos įgūdžiams. Išskirta svarbiausia kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų savęs pažinimas ir savigarba“, kuriai artimos subkategorijos atskleidė respondentų savęs pažinimo ir savigarbos įgūdžių ypatumus. Tai įrodo tam tikros subkategorijos įvardijimo dažnumas ir patvirtinantys teiginiai, kuriuos pabrėžia respondentai, atsakydami į pateiktus klausimus (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų savęs pažinimas ir savigarba, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų savęs pažinimas ir savigarba	Pasitikėjimo savimi stoka	Nelabai pasitikiu savimi. Man sunkiai sekasi savimi pasitikėti. Nepasitikiu savimi.	33
	Neigiamą nuomonę apie vaikus,	Klasiškai nelabai manęs mėgsta, jie manęs vengia. Daugiausiai berniukai manęs nemėgsta sako, kad aš smirdžiu.	30

	lankančius dienos centrą	Klasiokės sako, kad aš esu baisus, šlykštus ir išvaizda ir charakteriu.	
	Gebėjimo pasitikėti kitais stoka	Nėra nei vieno žmogaus, kuriuo pasitikėčiau. Nei suaugusiais, nei vaikais nepasitikiu. Nėra žmonių, kuriais galėčiau pasitikėti.	16
	Savęs pažinimo stoka	Aš manau, kad nelabai save pažįstu. Nelabai pažįstu save. Aš nežinau ar pažįstu save ar ne.	12
	Pasitikėjimas savimi	Nors ir nesuprantu kažko vis tiek stengiuosi, nes man svarbu pasitikėti savimi. Aš pasitikiu savimi, aš galiu viską padaryti, nebijau nieko. Pasitikiu savo jėgomis, nors ir ne viską moku ir suprantu, bet galiu pabandyti.	11
	Savęs pažinimas	Žinau kaip reikia rengtis, kalbėti, aš žinau save. Aš žinau ko noriu, ką sugebu, ko siekiu, pažįstu save. Tai reiškia, kai žinai kas esi, aš žinau kas esu, pažįstu save.	11
	Vaikams svarbi kitų nuomonė apie juos	Man svarbu, kad apie mane blogai šneka. Man įdomu, ką kiti žmonės galvoja apie mane. Man dažnai būna liūdna, kad kiti taip manęs nekenčia.	8
	Teigiama nuomonė apie vaikus, lankančius dienos centrą	Suaugę sako, kad aš esu protingas ir kūrybingas. Manau, kad patinku kitiems. Suaugę apie mane atsiliepia gerai, nes mato, kad aš stengiuosi.	4
	Vaikams nesvarbi kitų nuomonė apie juos	Ne, man neįdomi kitų žmonių nuomonė apie mane. Man nelabai svarbu ką kiti galvoja apie mane. Man tik kartais svarbu ką kiti mano apie mane.	3
		Iš viso:	128

Svarbiausiais savęs vertinimo rodikliais įprasta laikyti *savigarbą bei pasitikėjimą savimi*, išreiškiančiu asmens požiūrį į save. Savigarba, pasak Žemaičio (1995), nusako „kiek žmogus reiškia pats sau, kiek jis vertina save kaip dorovinę asmenybę“. Be to, save gerbiantis žmogus labiau gerbia ir kitus, žmones, labiau linkęs iš jų laukti pagarbos, palankumo (*cit. Raudeliūnaitė, 2007, p. 47*).

Pirmoji pagal svarbą kategorija išskyrė tiriamųjų savęs pažinimo ir savigarbos ypatumus. Ją sudarančios subkategorijos atspindi respondentų pasitikėjimo savimi stoką. Įvertinus apklaustųjų atsakymus, apie savęs pažinimą ir savigarbą, paaiškėjo, kad didžioji dalis tyrimo dalyvių nepasitiki savimi. Respondentai teigė, kad norėtų pasikeisti ir būti geresni, drąsesni, draugiškesni, norėtų stengtis geriau mokytis. Atlikus išsamesnę tyrimo analizę, paaiškėjo apklaustųjų žemo savęs vertinimo priežastys. Respondentai įvardijo nepasitikintys savimi dėl nesėkmių mokykloje ir baimės padaryti viską blogai. Patyrus nesėkmę, tyrimo dalyviams krinta pasitikėjimas savimi, patiriamas nusivylimas, užplūsta neigiami jausmai (liūdesys, pyktis), dingsta noras imtis veiksmų iš naujo.

Kita (antroji pagal svarbą) subkategorija yra susijusi su neigiama kitų nuomone apie tyrimo dalyvius. Dauguma apklaustųjų yra nusivylę, kaip juos vertina kiti žmonės. Teiginiai iliustruoja, kad klasės draugai iš respondentų tyčiojasi, šalinasi ir vengia su jais bendrauti: „Sako, kad aš labai smirdžiu“, „Niekas su manimi nenori draugauti“. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad tiriamuosius geriau vertina suaugusieji nei bendraamžiai. Anot Augienės (2002), „Sėkmingai priklausyti grupei, vadinasi, orientuotis, ko esi vertas, ką gali“. Tai svarbus paauglio pasitikėjimo savimi, savigarbos formavimosi veiksnys (cit. Raudeliūnaitė, 2007, p.36). Respondentai teigia, kad kitų neigiama nuomonė apie juos, sukelia pasitikėjimo savimi stoką. Trečioji taip pat labai svarbi subkategorija atskleidžia, kad tyrimo dalyviai nepasitiki kitais žmonėmis. Respondentai teigia, kad pasitikėti kitais jiems sunku, nes daug artimų žmonių yra juos nuvylę. Tiriamieji prisipažįsta nepasitikintys nei suaugusiais, nei vaikais, nes bijo, kad kiti vėl gali juos apgauti.

Ketvirtoji subkategorija nurodo respondentų savęs pažinimo stoką. Savęs pažinimas pasiskirstė labai tolygiai, tiriamieji pažymi, kad nelabai pažįsta save, nes nežino, ko jiems reikia, ko jie nori. Detaliau panagrinėjus savęs pažinimo tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad pagarbą sau respondentai įvertina kaip tvarkingumą, rūpinimąsi savimi ir savo išvaizda. Atlikus turinio analizę, apie savęs pažinimą ir savigarbą, paaiškėjo, kad šių įgūdžių ugdymas tyrimo dalyviams yra aktualus. Tai atspindi pasitikėjimo savimi stoka bei kitų neigiama nuomonė apie tiriamuosius.

Antroji pagal svarbą kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas valdyti jausmus“, kurią sudarė subkategorijos, leido identifikuoti jausmų valdymo įgūdžių ypatumus (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas valdyti jausmus, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas valdyti jausmus	Jausmų valdymo įgūdžių stoka	Nelabai moku valdyti savo jausmus. Jeigu kas nors mane nervuoja pikta elgiuosi. Tik labai kartais susivaldau, kai supykstu.	47
	Gebėjimo įvardinti jausmus įgūdžių stoka	Aš laiku savyje jausmus, pats nenoriu jų įvardinti. Stengiuosi neparodyti kitiems ką jaučiu. Man nelabai patinka pasakoti kitiems ką jaučiu.	18
	Kantrybės stoka	Greitai prarandu kantrybę, kai būnu su broliu, jis mane nervuoja, atsikalbinėja, nedaro ką pasakau. Aš labai greitai prarandu kantrybę. Man daug kas greitai atsibosta.	13
	Empatiškumo stoka	Ne, nebandau, o kam? [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>]. Man neįdomu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>].	13

		Ne, nes man nesvarbu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>].	
	Empatiškumas	Įsivaizduoju, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad man taip gali nutikti. Žiūrint ką, [įsivaizduoji <i>aut. pastb.</i>] jeigu iš to žmogaus šaiposi, man gaila jo. Kartais įsivaizduoju, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] nes kai klasiškai tyčiojasi iš manęs aš žinau ką tai reiškia.	11
	Kantrybė	Kai aš pats sugalvoju ką man daryti aš kantrus. Aš viską mėgstu daryti lėtai, kai reikia padaryti kažką aš būnu kantri ir darau. Turiu aš kantrybės, susikaupiu ir pagalvoju, kad reikia pakentėti.	5
	Gebėjimas valdyti jausmus	Jeigu nelabai supykstu tada pamirštu ir pyktį užsuku kaip dujinę. Jeigu mane kas nors erzina, stengiuosi nepasiduoti pykčiui ir nueinu į šalį. Geros [mano <i>aut. pastb.</i>] savybės, kad esu atlaidus.	3
		Iš viso:	110

Šią kategoriją sudaro subkategorija, kuri atskleidė, kad daugumai tyrimo dalyvių sunkiai sekasi valdyti savo jausmus. Teiginiai iliustruoja, kad apklaustieji nemoka valdyti savo jausmų, tai įtakoja jautrumas ir dažna nuotaikų kaita: „Na, jei mane kas nors sunervuoja, tada aš nebesivaldau, būnu pikta ir keikiuosi“. Dar viena labai svarbi subkategorija identifikavo apklaustųjų jausmų įvardijimo įgūdžių stoką. Detaliau panagrinėjus, kas įtakoja respondentų jausmų įvardijimo įgūdžių stoką, paaiškėjo, kad tyrimo dalyviai jaučiasi nesuprasti ir neišklausomi. Dėl šių priežasčių jie nelinkę išreikšti kitiems savo jausmų. Respondentai pabrėžė, kad sunkiomis akimirkomis jausmus įvardija tik savo geriems draugams.

Kita subkategorija įvardija apklaustųjų kantrybės stoką. Respondentai teigia, kad jiems sunku išlikti kantriems jeigu užduotys yra nuobodžios ir nesuprantamos. Kita vertus, tyrimo dalyviai būtų kantresni, jei jų niekas netrukdytų atliekant užduotis. Maža dalis tiriamųjų teigia, jog yra kantrūs, tačiau tai priklauso nuo užduoties svarbumo.

Goleman (2001), pabrėžia, kad siekiant sukurti konstruktyvią tarpusavio sąveiką svarbu gebėti įsijausti į kito žmogaus būseną, jo situaciją. Taigi žmogiški ryšiai neįmanomi be *empatijos*, kuri yra daugelio sprendimų ir poelgių pamatas. Empatijos stoka trukdo pritaipyti, yra nesėkmių priežastis (*cit. Raudeliūnaitė, 2007*). Tyrimo duomenys leido išskirti dar vieną subkategoriją, kuri identifikavo empatiškumo stoką, nemažai apklaustųjų neįsivaizduoja savęs kito žmogaus vietoje. Empatiškumą iliustruoja teiginiai: „Man neįdomu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje *aut. pastb.*]“, „Ne, nes man nesvarbu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje *aut. pastb.*]“. Taigi tyrimo

duomenys patvirtina, kad svarbu ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimą, atpažinti ir suprasti kitų žmonių emocines būsenas. Empatiškumas reikalingas šiems vaikams, kad būtų jiems lengviau pritaipyti prie kitų, kad tai nebūtų jų nesėkmių priežastimi.

Išskirta trečioji pagal svarbą kategorija, „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas bendrauti“, kurią sudarė subkategorijos, atskleidžiančios respondentų gebėjimo bendrauti įgūdžių ypatumus (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas bendrauti, (N=9)		
	Man tai labai patinka susipažinti, aš visada einu pats pirmas, nes man labai įdomu.	
	Visai gerai jaučiuos, gal vienai nelabai drąsu [susipažinti <i>aut. pastb.</i>] bet su draugėm nueinu.	
	Iš viso:	104

Išskirtos kategorijos pirmoji subkategorija iliustruoja, apie respondentų mandagumo įgūdžių stoką. Tai įtakoja necenzūrinių žodžių vartojimas, aplinkinių neigiama įtaka, gėdos jausmas ir nenoras būti mandagiems. Tyrimo metu tiriamieji atskleidė, kad jiems pavyksta būti mandagiems tik su suaugusiaisiais. Gebėjimą bendrauti atskleidė dar viena subkategorija, kuri išryškino apklaustųjų pagarbos kitiems stoką. Tyrimo dalyvių pagarba kitiems priklauso nuo to, kiek kitas žmogus rodo pagarbą tiriamajam, kiek jis jam patinka ir padeda.

Trečioji pagal svarbą subkategorija pažymi tyrimo dalyvių draugiškumo stoką. Teiginiai iliustruoja, kad tyrimo dalyvių draugiškumas priklauso nuo nuotaikos: „Jei būnu supykęs aš būnu nedraugiškas“. Respondentus būti nedraugiškais įtakoja kitų patyčios, nepasitenkinimas kitais: „Tie, kurie man nepatinka, aš juos erzinu“. Tačiau ne mažai tyrimo dalyvių teigia, kad yra draugiški su savo gerais draugais ir mažesniais už save.

Ketvirtoji pagal svarbą subkategorija atskleidė apklaustųjų kontakto užmezgimo įgūdžių stoką. Tyrimo duomenys rodo, kad socialinės rizikos šeimų vaikai stokoja iniciatyvumo, kontakto užmezgimo metu. Tai įtakoja nepasitikėjimas savimi, baimė, nerimas ir drąsos stoka. Mažiau svarbi kategorija iliustruoja tyrimo dalyvių sėkmingą kontakto užmezgimą su kitais, tiriamieji teigia, kad gerai jaučiasi kontakto užmezgimo metu: patinka susipažinti bei susirasti naujų draugų.

Išskirta ketvirtoji pagal svarbą kategorija, „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas įveikti stresą“, kuriai artimos subkategorijos, atskleidžiančios respondentų gebėjimus įveikti stresą (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas įveikti stresą, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas įveikti stresą	Gebėjimo analizuoti savo elgesį įgūdžių stoka	Nesiaiškinu, [sunkumų priežasčių <i>aut. pastb.</i>] nes nelabai žinau kaip. Kam čia galvoti, apie jas [sunkumų priežastis <i>aut. pastb.</i>]. Niekada apie tai negalvoju [apie sunkumų priežastis <i>aut. pastb.</i>].	18
	Vaikų nuomonė apie streso įveikimo svarbą	Gal, kad nesusirgtum [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Kad galėtum eiti į mokyklą [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Nes jeigu neįveiksi streso, būsi nelaimingas.	17
	Gebėjimas įveikti sunkumus	Visom priemonėm bandau įveikti sunkumus. Žiūrint kokie sunkumai, jeigu rimti tada prašau kitų pagalbos. Viską sprendžiu pats, man nesvarbu kaip tai išspręsiu.	11
	Gebėjimų išreikšti nepasitenkinimą įgūdžių stoka	Tik draugam nesakau, [kas nepatinka <i>aut. pastb.</i>] nes jiems neįdomu, kas man nepatinka. Retai kada pasakau, kas man nepatinka, nes bijau. Mokykloje nelabai sakau kitiems kas man nepatinka,	7

		nedrįstu.	
	Gebėjimas išreikšti nepasitenkinimą	Aš beveik visiems pasakau, kas man nepatinka. Dienos centre pasakau, ypač vaikams kas man nepatinka. Aš mokykloje ir namuose pasakau, kas man nepatinka.	6
	Gebėjimas analizuoti savo elgesį	Kartais pagalvoju, kodėl taip įvyko. Kartais aiškinuos, [priežastis <i>aut. pastb.</i>] nes noriu žinoti kas kaltas.	2
		Iš viso:	61

Ketvirtosios kategorijos pirmoji pagal svarbą subkategorija atskleidė apklaustųjų elgesio ir jausmų valdymo įgūdžių stoką. Respondentai neieško savo blogo elgesio priežasčių savyje, nes negalvoja, kad tai svarbu. Kiti tyrimo dalyviai įvardija, kad ieškoti savo blogo elgesio priežasčių savyje yra per sunku. Tiriamieji negalvoja apie iškilusių sunkumų priežastis ir jų galimus sprendimo būdus. Tai įtakoja nusivylimas rezultatais ir nežinojimas kaip analizuoti savo elgesį.

Dar viena nemažiau svarbi subkategorija nurodo, kad tyrimo dalyviai žino apie streso įveikimo svarbą. Tyrimo dalyvių nuomonė išsiskyrė, tačiau dauguma pripažino, kad tinkamai neįveikto streso pasekmės, neigiamai veikia žmogaus sveikatą. Verta atkreipti dėmesį į respondentų gebėjimą įveikti sunkumus, nes ši subkategorija pabrėžia, kad tyrimo dalyviai iškilusius sunkumus bando įveikti patys savo jėgomis. Tačiau nepavykus išspręsti sunkumų patiems, tiriamieji kreipiasi pagalbos į artimiausius žmones. Kita mažiau svarbi subkategorija atskleidė respondentų išreikšti nepasitenkinimo įgūdžių stoką. Tyrimo rezultatai atskleidžia, kad nepasitenkinimą sunku išreikšti mokykloje, tai įtakoja drąsos stoka, gėdos ir baimės jausmas.

Išskirta mažiau svarbi penktoji kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas priimti sprendimus“, kurią sudarė subkategorijos, atskleidžiančios respondentų gebėjimus priimti sprendimus (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas priimti sprendimus, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas priimti sprendimus	Savarankiškumo stoka	Nesugebu viena padaryti namų darbų. Nelabai galiu pats paruošti namų darbus. Nuvykti kur nors toli negaliu.	10
	Atsakomybės stoka	Nelabai man rūpi kas bus, jei kažko nepadarysiu. Kai klasiokai iš manęs šaiposi, noriu jiems padaryti ką nors negero ir man nerūpi pasekmės. Pasekmės man nelabai rūpi, nebijau kas bus.	7
	Savarankiškumas	Aš esu savarankiškas, nes galiu pasidaryti valgyti, užsikurti pečių, nueiti į parduotuvę. Aišku, kad aš savarankiškas, man nereikia kitų priežiūros. Aš tikrai esu savarankiška, man nereikia kitų pagalbos.	7

	Gebėjimo priimti sprendimus įgūdžių stoka	Sunkiai sekasi priimti sprendimą, nes daug abejoju. Priėmų sprendimą daug negalvodama, nes dažnai skubu. Sprendimus priėmu greitai, nes labai tingiu galvoti.	7
	Gebėjimas priimti sprendimus	Viską apmastau, tada ir priėmu, [sprendimą <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad galiu suklysti. Žiūrint ką reikia nuspręsti, jai svarbu pagalvoju. Būna visai, kartais daug galvoju <...> [priimant sprendimą <i>aut. pastb.</i>].	6
	Gebėjimas atlikti užduotis	Žiūrint kokia užduotis, jei svarbi tai galvoju. Stengiuosi, [atliekant užduotis <i>aut. pastb.</i>] kad gautūsi gerai. Jeigu man patinka ta užduotis, susikaupiu ir darau lėtai ir galvoju.	4
	Pasekmės ir atsakomybė	Man rūpi atsakingumas, kad kiti ant manęs nepyktų. Aš atsakinga esu, nes einu į mokyklą, atlieku visas užduotis. Turbūt, kad atsakinga esu, niekada nevēluoju, padarau ką reikia.	4
		Iš viso:	52

Šios kategorijos pirmoji subkategorija iliustruoja apklaustųjų savarankiškumo stoką. Dauguma respondentų įvardijo nesugebėjimą savarankiškai atlikti namų darbų užduočių ir vykti į tolimą kelionę. Vis dėlto, nemažai tyrimo dalyvių pabrėžia, kad yra savarankiškai pasigaminti valgi, susitvarkyti kambarius, nueiti į parduotuvę, apsilankyti pas gydytoją.

Kita mažiau svarbi subkategorija teigia, kad nemažai tiriamųjų stokoja atsakomybės. Tai rodo, kad respondentams nėra svarbios veiklos pasekmės. Teiginiai iliustruoja atsakomybės stoką už veiklos rezultata: „Nelabai man rūpi kas bus, jei kažko nepadarysiu“. Mažiau svarbi subkategorija nurodo apklaustųjų atsakingumą. Tyrimo dalyviai teigia, kad yra atsakingi, nes jiems rūpi pasekmės ir kitų žmonių nuomonė. Dar kita subkategorija, pabrėžia apie tyrimo dalyvių sprendimų priėmimo stoką. Kaip nurodo patys tiriamieji, sprendimų priėmimo stoką įtakoja abejonės, tingėjimas galvoti ir skubėjimas.

Išskirta dar mažiau svarbi kategorija, „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas atsisakyti“, kurią sudarė subkategorijos, atskleidžiančios respondentų gebėjimus atsisakyti (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas atsisakyti, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas atsisakyti	Gebėjimo atsisakyti įgūdžių stoka	Nemoku jiems [draugams <i>aut. pastb.</i>] pasakyti „Ne“. Man sunkiai pavyksta pasakyti „Ne“. Kartais darau ko nenoriu, nes draugai manęs prašo, žinau, kad supyks.	15
	Gebėjimas atsisakyti	Aš pasakau, [klasės draugams <i>aut. pastb.</i>] kad nieko nedaršiu ir kad atstotų, nes pasakysiu mokytojai. Nelabai man įdomu ką man liepia daryti kiti. Aš visada einu pasakyti mokytojai, auklėtojai arba	9

		socialinei.	
	Vaikų nuomonė kodėl reikia gebėti pasakyti „Ne“	Nes jeigu visiems sakysiu taip, galiu padaryt ką nors negero. Kad turėčiau savo nuomonę [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Jeigu nemokėsiu pasakyt „Ne“, kiti tyčiosis iš manęs.	9
	Neigiami jausmai atsisakymo metu	Blogai, [jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>] bijau pasakyt „Ne“, nes žinau, kad man bus blogai. Nesmagiai jaučiuosi, kai sakau „Ne“, nes draugai gali su manimi nebedraugauti. Jaudinuos ir nervinuos, ilgai galvoju kaip reiks pasakyti [kai reikia pasakyti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>].	7
	Neigiama jausmų išraiška po atstūmimo	Supyktu, kai man pasako „Ne“. Įsižeidžiu [kai man kiti pasako „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Nereguoju, nueinu ir tiek [kai man pasako kiti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>].	7
	Teigiami jausmai atsisakymo metu	Niekaip nesijaučiu kai sakau „Ne“, pasakau ir viskas. Kai pasakau „Ne“ jaučiuos normaliai. Jaučiuosi gerai, [kai pasakau „Ne“ <i>aut. pastb.</i>] jeigu aš nesutinku, tai ir pasakau.	3
	Teigiama jausmų išraiška po atstūmimo	Klausiu, kodėl „Ne“? [kai pasako kiti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Bandau išsiaiškinti, kodėl pasakė „Ne“.	2
		Iš viso:	52

Gebėjimo atsisakyti kategorijos pirmoji subkategorija atskleidė, kad nemažai apklaustųjų stokoja atsisakymo ir pasipriešinimo kitų spaudimui įgūdžių. Teiginiai iliustruoja, kad tyrimo dalyviai nesugeba pasispriešinti neigiamai draugų įtakai. Jie daro tai, ko paprašo bendraamžiai: „Kartais darau ko nenoriu, nes draugai manęs prašo, žinau, kad supyks“. Respondentai atskleidžia, kad nenori priešintis bendraamžiams, nes bijo nukentėti. Dėl šios priežasties tiriamieji meluoja ir vengia tų, kuriems yra sunku pasakyti „Ne“. Galima daryti išvadą, kad tiriamųjų nuolankumas priklauso nuo saugumo poreikio patenkinimo. Tyrimo dalyviams svarbiau yra būti saugiams, nors jie ir supranta, kad jų gerumu piktnaudžiaujama. Kita mažiau svarbi subkategorija nurodo apklaustųjų pasipriešinimą neigiamai bendraamžių įtakai, šie tyrimo dalyviai atsisako daryti to, ko nenori bei kreipiasi pagalbos į suaugusiuosius. Detaliau panagrinėjus apie atsisakymo svarbą, kita subkategorija iliustruoja respondentų sugebėjimą pasispriešinti kitų neigiamai įtakai, dėl patyčių pasekmių. Dar viena subkategorija atskleidė apklaustųjų nuolat patiriamus neigiamus jausmus atsisakymo metu. Galima daryti prielaidą, kad nuolat patiriant neigiamus jausmus: baimę, susijaudinimą, nerimą, gali atsirasti rimtos psichologinės problemos. Tyrimo rezultatai atskleidė,

kad kai kurie respondentai neigiamai reaguoja į kitų atstūmimą. Išryškėjo trys pagrindiniai jausmai atstūmimo metu: pyktis, įsižeidimas ir nereagavimas.

Išskirta paskutinė kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas spręsti konfliktus“, kuriai artimos subkategorijos, suformavo respondentų gebėjimus spręsti konfliktus (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas spręsti konfliktus, (N=9)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas spręsti konfliktus	Gebėjimo įvardinti jausmus, konflikto metu, įgūdžių stoka	Npasakau kitiems savo jausmų, nes gal kitam visai neįdomu kaip aš jaučiuosi. Nepasakau, [kitiems savo jausmų <i>aut. pastb.</i>] nes bijau, kad bus dar blogiau. Gėda man, nesakau kitiems savo jausmų.	10
	Gebėjimo spręsti konfliktus įgūdžių stoka	Aš bandau įrodyti, [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>] kad aš sakau teisybę. Stengiuosi nieko nesakyti ir nueinu į šalį [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>]. Ginčijuosi, o jeigu reikia ir mušuosi [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>].	7
	Gebėjimo prisipažinti klydus įgūdžių stoka	Yra buvę, bet nepripažįstu, [suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes gėda atsiprašyti. Dažniausiai ne, [nepripažįstu suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes gėda. Ne, [nepripažįstu suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes bijau, gėda.	6
	Gebėjimas prisipažinti klydus	Kartais pripažįstu, [suklydus <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad blogai padariau. Tik suaugusių atsiprašau, nes būna prieš juos gėda. Kad nesusipyktumėm su draugėm atsiprašau jų.	5
	Gebėjimas spręsti konfliktus	Aiškinuos, pasakau ką galvoju [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>]. Pasakau ką galvoju [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>].	2
	Iš viso:		

Tarpasmeninėje sąveikoje dažnai kyla įvairių konfliktų, kuriuos svarbu mokėti konstruktyviai spręsti. Tam, kad konfliktas būtų išspręstas, reikia išsiaiškinti kilusią problemą, derinti skirtingus interesus, priimti sprendimą, mokėti spręsti problemas (Raudeliūnaitė, 2007).

Paskutinės kategorijos, kuriai priklauso pirmoji subkategorija atskleidė, kad nemažai apklaustųjų stokoja gebėjimų įvardinti jausmus konflikto metu. Tai įtakoja baimė būti nesaugiam, išsakyti savo jausmus, konflikto metu. Teiginiai iliustruoja, kad didžiulę įtaką jausmų išsakymui turi pasitikėjimas kitais: „Nepasakau kitiems savo jausmų, nes gal kitam visai neįdomu kaip aš jaučiuosi“. Tačiau tyrimo rezultatai rodo, kad socialinės rizikos šeimų vaikų pasitikėjimas kitais labai žemas. Iš tyrimo rezultatų matyti, kad visi įgūdžiai tarpusavyje susiję, vienu įgūdžių stoka įtakoja kitus. Išskyrus antrą pagal svarbą subkategorija paaiškėjo, kad nemažai tyrimo dalyvių

stokoja konfliktų sprendimo įgūdžių. Tiriamieji nemoka tinkamai spręsti tarpusavio santykių problemų. Konfliktus sprendžia neadekvačiai ginčydamiesi, mušdamiesi arba jų nesprendžia visai.

Dar mažiau svarbi subkategorija atskleidė, kad respondentai būdami neteisūs, nepripažįsta savo kaltės ir neatsiprašo. Kita dalis tyrimo dalyvių pripažįsta klydę ir atsiprašo savo gerų draugų ir suaugusiųjų. Mažai tiriamųjų sugeba taikiai spręsti konfliktus ir išsiaiškinti konflikto priežastis. Taigi dėl šios priežasties yra ypač aktualu ugdyti, socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimą, taikiai spręsti konfliktus.

Apibendrinant galima teigti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai stokoja savęs pažinimo, savęs vertinimo bei savikontrolės įgūdžių. Tai įtakoja nesėkmės mokykloje, neigiama kitų nuomonė apie juos. Vaikams sunkiai sekasi įžvelgti savyje blogo elgesio priežastis ir pasitikėti kitais.

Tiriamieji stokoja bendravimo įgūdžių. Labiausiai išryškėjo vaikų mandagumo ir pagarbos kitiems stoka. Tai įtakoja necenzūrinių žodžių vartojimas, aplinkinių neigiama įtaka, gėdos jausmas ir nenoras būti mandagiems. Turinio analizė atskleidė, socialinės rizikos šeimų vaikų jausmų valdymo ir įvardijimo įgūdžių stoką. Tai įtakoja vaikų jautrumas ir nuotaikų kaita. Jie nelinkę pasakoti apie savo jausmus, nes jaučiasi nesuprasti ir neišklausomi. Tyrimo duomenys parodė, kad dauguma socialinės rizikos šeimų vaikų, stokoja gebėjimų įvardinti savo jausmus konflikto metu. Vaikams trūksta gebėjimų tinkamai spręsti konfliktus.

Išaiškėjo, kad socialinės rizikos šeimų vaikai, stokoja sprendimų priėmimo įgūdžių. Vaikams sunkiai sekasi priimti teisingus sprendimus, jie stokoja atsakomybės. Tai įtakoja abejonės, tingėjimas galvoti ir skubėjimas. Vaikai pažymėjo, kad yra nesavarankiškai atlikti namų darbų užduotis. Vaikai pabrėžė, žinantys streso įveikimo svarbą, ir nurodė neigiamas streso pasekmes. Tačiau jie negalvoja apie iškilusių sunkumų priežastis ir jų galimus sprendimo būdus. Vaikams trūksta savianalizės įgūdžių. Tyrimo duomenys atskleidė, socialinės rizikos šeimų vaikų, atsisakymo įgūdžių stoką. Vaikai bijo pasipriešinti bendraamžiams ir nukentėti. Atsisakymo metu vaikai patiria baimę, nerimą, bejėgiškumą.

2.4. Socialinės srities specialistų, interviu turinio (*content*) analizė

Atliktu interviu su socialinės srities specialistais, taikant turinio (*content*) analizę, siekta išsiaiškinti, socialinių įgūdžių ugdymą ir jo galimybes, vaikams lankantiems dienos centrą. Pagrindinis dėmesys skirtas socialinės rizikos šeimų socialinių įgūdžių ugdymui. Turinio (*content*) analizės metu buvo išskiriamos kategorijos, subkategorijos ir iliustruojantys teiginiai. Subkategorijos magistro darbe pateikiamos mažėjančia tvarka. Tiriamųjų pasisakymai buvo palikti netaisyti.

Išskirta svarbiausia kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų įgūdžių stoka“, kurią sudarė subkategorijos, „Socialinių įgūdžių stoka (bendravimo, konfliktų sprendimo, savęs pažinimo ir savigarbos, atsisakymo, jausmų valdymo, sprendimų priėmimo ir streso įveikimo), higieninių įgūdžių stoka“ (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų įgūdžių stoka, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų įgūdžių stoka	Bendravimo įgūdžių stoka	[Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Nemoka tinkamai bendrauti, neretai vengia bendravimo su kitais. Dauguma vaikų nesugeba tinkamai bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais.	11
	Konfliktų sprendimo įgūdžių stoka	[Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Konfliktus sprendžia muštynėmis ir keiksmožodžiais. Vaikai viską linę spręsti grasinimais, keiksmožodžiais, klasta, patyčiomis, melu.	7
	Savęs pažinimo, savigarbos stoka	Vaikams būdinga žema savigarba ir nepasitikėjimas savimi. Todėl, kad šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai nepažįsta savęs, nepasitiki savimi.	6
	Atsisakymo įgūdžių stoka	[Vaikai nepasitiki savimi <i>aut. pastb.</i>] <...> todėl nemoka pasakyti „Ne“. Vaikams sunkiai sekasi atsispirti netinkamai draugų įtakai, grasinimams.	6
	Jausmų valdymo įgūdžių stoka	[Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Nesugeba valdyti ir atpažinti savo jausmų <...>. Beveik visi tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai sunkiai valdo savo jausmus.	4
	Sprendimų priėmimo įgūdžių stoka	Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai neskiria kas yra blogai kas gerai. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Nesugeba priimti sprendimo patys arba priima netinkamus sprendimo būdus.	4
	Streso įveikimo įgūdžių stoka	Šiems [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikams sunkiai sekasi įveikti stresą <...>. Socialinės rizikos šeimų vaikai, jautriai reaguoja į bet kokią stresą.	3

	Kitų įgūdžių stoka	Higieninių įgūdžių stoka	Yra vaikų, kurie nemoka naudotis tualetu, nežino, ką reikia daryti su tualetiniu popieriumi. Kai kurie vaikai nesupranta, kada jų rūbai yra nešvarūs, nežino kas kiek laiko reikia pasikeisti rūbus.	2
Iš viso:				43

Pirmosios pagal svarbą kategorijos subkategorija pabrėžia, kad tyrimo duomenys patvirtino apie vaikų socialinių įgūdžių stoką. Pirmoji socialinių įgūdžių subkategorija atskleidžia bendravimo su kitais įgūdžius, kurių stokoja socialinės rizikos šeimų vaikai. Tai įtakoja vaikų pavydas, draugiškumo ir mandagumo stoka.

Kita pagal svarbą subkategorija atskleidė, kad nemažai tyrimo dalyvių teigia, jog vaikai, lankantys dienos centrą, turi konfliktų sprendimo įgūdžių. Teiginiai iliustruoja: „Vaikai viską linkę spręsti grasinimais, keiksmoždziais, klasta, patyčiomis, melu“.

Trečioji pagal svarbą subkategorija iliustruoja, kad socialinės rizikos šeimų vaikai susiduria su savęs pažinimo, savigarbos ir atsisakymo įgūdžių stoka. Buvo išsiaiškinta, kad šiems vaikams būdinga žema savigarba bei nepasitikėjimas savimi. Dėl šių priežasčių vaikams yra sunku pasipriešinti kitų spaudimui. Dar kita subkategorija išryškina, kad tiriamieji pabrėžia, apie vaikų jausmų valdymo ir sprendimų priėmimo įgūdžių stoką. Tyrimo dalyviai nurodo, kad socialinės rizikos šeimų vaikai yra jautrūs, todėl nesugeba valdyti ir atpažinti savo jausmų. Vaikams sunkiai sekasi priimti sprendimus, nes jie neskiria kas yra gerai, kas blogai. Ketvirtoji subkategorija nurodė vaikų streso įveikimo įgūdžių stoką. Vaikai jautriai reaguoja į stresus, dėl šios priežasties jiems sunku nuspręsti, kaip tinkamai juos įveikti.

Dar viena mažiau svarbi subkategorija nurodė apie vaikų higieninių įgūdžių stoką. Akivaizdu, kad tai įtakoja neigiamas tėvų pavyzdys. Socialinės rizikos šeimų vaikai, dažniausiai į mokyklą ir dienos centrą ateina nesiprausę ir nešvariais rūbais. Dėl menkų higieninių įgūdžių, vaikai mokykloje patiria kitų patyčias, atstūmimą, o tai silpnina jų socializaciją.

Tyrimo duomenys rodo, kad socialinių įgūdžių ugdymo nauda, vaikams iš rizikos šeimų, yra didelė. Socialinių įgūdžių ugdymo programos vaikams skatina saviraišką, atvirumą, sutelktumą. Vaikai įgyja tinkamų socialinių įgūdžių: išmoksta spręsti konfliktus, priimti tinkamus sprendimus, atsispirti neigiamai draugų įtakai.

Išskirta antroji pagal svarbą kategorija „Socialinės rizikos šeimų įgūdžių stoka“, kurią sudarė subkategorijos, „Socialinių įgūdžių stoka (atsakomybės, bendravimo, pagarbos, savigarbos, konfliktų sprendimo) ir kitų įgūdžių stoka (buitinių, higieninių, tėvystės, darbinių) (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Socialinės rizikos šeimų įgūdžių stoka, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis	
Socialinės rizikos šeimų įgūdžių stoka	Socialinių įgūdžių stoka	Atsakomybės stoka	Tėvams trūksta atsakomybės už savo vaikų auklėjimą. Kai kuriais vaikais, tėvai visai nesirūpina, vaikai palikti vieni.	15
		Bendravimo įgūdžių stoka	Šeimų tarpusavio bendravimas labai paviršutiniškas ir konfliktiškas. Su vaikais tėvai beveik nebendruoja, jiems nesvarbūs vaikų poreikiai.	3
		Pagarbos įgūdžių stoka	Tolerancijos įgūdžių stoka. Pagarbos kitam požiūriui įgūdžių stoka.	3
		Savigarbos įgūdžių stoka	Gebėjimo priimti moralinius sprendimus įgūdžių stoka. Gebėjimo pasirūpinti savimi ir savo interesais įgūdžių stoka.	3
		Konfliktų sprendimo įgūdžių stoka	Socialinės rizikos šeimos konfliktus sprendžia muštynėmis ir barniais.	1
	Kitų įgūdžių stoka	Buitinių įgūdžių stoka	Šeimoms trūksta buitinių įgūdžių. Šeimos stokoja buitinių įgūdžių.	6
		Higieninių įgūdžių stoka	Šeimos labai stokoja higieninių įgūdžių. Jie [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>] nesivalo dantų, nesiprausia.	5
		Tėvystės įgūdžių stoka	Šeimos stokoja tėvystės įgūdžių. Tėvai nesidomi vaikais, jų neprižiūri ir juos netinkamai auklėja.	3
		Darbinių įgūdžių stoka	Šeimos stokoja darbinių įgūdžių. Darbinių įgūdžių stoka.	2
	Iš viso:			41

Antrosios pagal svarbą kategorijos pirmoji subkategorija atskleidė, kad socialinės rizikos šeimos labiausiai stokoja socialinių įgūdžių. Didžioji dalis tyrimo dalyvių patvirtino, kad socialinės rizikos šeimos stokoja atsakomybės už savo veiksmus. Teiginiai iliustruoja tėvų atsakomybės stoką: „Kai kuriais vaikais, tėvai visai nesirūpina, vaikai palikti vieni“. Kaip nurodo tiriamieji, socialinės rizikos šeimos daug žada, tačiau mažai padaro.

Antroji svarbi subkategorija nurodo, socialinės rizikos šeimų pagarbos, savigarbos, bendravimo įgūdžių stoką. Kaip pabrėžia respondentai, šeimos stokoja tolerancijos, pagarbos kitiems, gebėjimo priimti moralinius sprendimus. Dauguma socialinės rizikos šeimų stokoja gebėjimų pasirūpinti savimi ir savo vaikais. Šių šeimų tarpusavio bendravimas dažniausiai yra konfliktiškas. Vaikai stebi savo tėvų elgesį bei jį atkartoja.

Tyrimo duomenys parodė, kad socialinės rizikos šeimos stokoja ir kitų įgūdžių: buitinių, darbinių, higieninių ir tėvystės. Iš šių įgūdžių išsiskyrė buitinių įgūdžių stoka, nes apklaustųjų patvirtino, kad šeimos sunkiai susitvarko buityje. Paaiškėjo ir higieninių įgūdžių stoka, kurią

pabrėžė kiek mažiau apklaustųjų. Galima teigti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai, dėl šių priežasčių taip pat stokoja socialinių ir higieninių įgūdžių.

Išskirta trečioji pagal svarbą kategorija „Priežastys trukdančios ugdyti vaikų įgūdžius dienos centre ir mokykloje“, kuriai artimos subkategorijos, „Minimalios įgūdžių ugdymo galimybės, specialistų stoka, neparengtos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos, finansų ir laiko stoka“ (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Priežastys trukdančios ugdyti vaikų įgūdžius dienos centre ir mokykloje, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Priežastys trukdančios ugdyti vaikų įgūdžius dienos centre ir mokykloje	Minimalios įgūdžių ugdymo galimybės	Socialinės rizikos šeimoms ugdyti socialinius įgūdžius yra labai minimalios galimybės. Pagal galimybes, šeimos mokomos individualių konsultacijų metu.	11
	Specialistų stoka	Mūsų dienos centre labai trūksta specialistų. Mokyklose, kiek vaikų jose besimokytų, būtinas psichologas.	9
	Neparengtos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos	Nėra parengtos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos. Socialinis paramos skyrius buvo žadėjęs paruošti socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo metodikas, tačiau iki šiol socialinių įgūdžių ugdymo metodikos dar neparuoštos.	7
	Finansų stoka	Nebeliko finansavimo, todėl užsiėmimai „sausai“, nebėra pinigų ekskursijoms, maitinimui, prizams ir panašiai. Labai mažai lėšų skiriama neformaliajam ugdymui (vienam pedagogui – 1val.), todėl niekas nenori dirbti.	4
	Laiko stoka	Užsiėmimams ir programoms vykdyti neužtenka laiko ir neturime sąlygų [mokykloje <i>aut. pastb.</i>]. Dienos centro specialistai nebesugeba rasti laiko socialinių įgūdžių lavinimui.	4
Iš viso:			35

Trečiosios pagal svarbą kategorijos antroji subkategorija atskleidžia, kad nemažai apklaustųjų nurodo, kaip pagrindinę priežastį, trukdančią ugdyti vaikų socialinius įgūdžius - minimalias ugdymo galimybes. Tiriamieji teigia, kad įgūdžiams ugdyti nepakanka vieno socialinio darbuotojo, reikia komandos. Taip pat labai ribotos ugdymo sąlygos, nes įgūdžiai ugdomi individualių konsultacijų metu, šeimų namuose. Nėra sukurtos prevencinės darbo grupės, transporto stoka, neišeina planuoti darbo. Dirbdami didžiuliu krūviu socialiniai darbuotojai „perdega“. Nėra organizuojamos socialinių darbuotojų supervizijos. Trečioji pagal svarbą subkategorija pažymi, kad socialiniams įgūdžiams ugdyti trūksta specialistų. Apklaustieji nurodo, kad trūksta mokykloje ir dienos centre psichologų, socialinių pedagogų, socialinių darbuotojų kuratorių.

Detaliau panagrinėjus pagrindines specialistų problemas, paaiškėjo, kad ne mažai tyrimo dalyvių pilnavertiškai atlikti darbus trukdo neparuoštos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos. Teiginiai iliustruoja: „Socialiniai darbuotojai dirba pagal savo susikurtą metodiką“, „Pastebima, kad iš trylikos seniūnijų visi socialiniai darbuotojai dirba skirtingai“, kad trūksta vienos bendros socialinių įgūdžių ugdymo metodikos.

Kita kiek mažiau svarbi subkategorija įvardija finansų ir laiko stoką, trukdančius ugdyti vaikų socialinius įgūdžius. Tai glaudžiai susiję su specialistų stoka, nes trūkstant specialistų, kiti turi atlikti jų darbus, nors tai nėra jų kompetencija. Akivaizdu, kad dėl šios priežasties nebelieka laiko savo tiesioginėms pareigoms vykdyti. Tačiau norint turėti daugiau specialistų, trūksta finansavimo.

Siekiant išsiaiškinti socialinių įgūdžių ugdymo poreikį, socialinės rizikos šeimų vaikams, išskirta ketvirtoji pagal svarbą kategorija „Socialinių įgūdžių ugdymo poreikis rizikos šeimų vaikams“, kuriai artimos subkategorijos, „Netinkamas tėvų pavyzdys, socialinių įgūdžių ugdymo stoka dienos centre ir mokykloje, socialinių ir higieninių įgūdžių stoka“ (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Socialinių įgūdžių ugdymo poreikis rizikos šeimų vaikams, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinių įgūdžių ugdymo poreikis rizikos šeimų vaikams	Netinkamas tėvų pavyzdys	Vaikai atkartoja tėvų elgesį ir įgyja netinkamus įgūdžius. Turėdamos menkus įgūdžius, socialinės rizikos šeimos netinkamai ugdo savo vaikus.	12
	Socialinių įgūdžių ugdymo stoka dienos centre ir mokykloje	Šiais metais nevykdoma nė viena konkreti [socialinių įgūdžių ugdymo <i>aut. pastb.</i>] programa. [mokykloje <i>aut. pastb.</i>] Dienos centre nėra vykdomos socialinių įgūdžių ugdymo programos.	11
	Socialinių ir higieninių įgūdžių stoka	Vaikams labai trūksta socialinių, bei higieninių įgūdžių. Dauguma vaikų, ypač iš socialinės rizikos šeimų, neturi socialinių įgūdžių.	10
Iš viso:			33

Ketvirtosios kategorijos pirmoji subkategorija atskleidė, kad didžioji dalis apklaustųjų teigia, jog vaikų socialinių įgūdžių stoka yra perimta iš tėvų. Teiginiai iliustruoja, kad vaikai socialinius įgūdžius įgija, stebėdami tėvų elgesį: „Vaikai atkartoja tėvų elgesį ir įgyja netinkamus įgūdžius“. Galima manyti, kad norint išmokyti vaikus tinkamų socialinių įgūdžių, pirmiausia reikia pradėti prevencinį darbą su tėvais. Duomenų analizė patvirtino, kad dauguma tyrimo dalyvių šiuo metu nevykdo jokių socialinių įgūdžių ugdymo programų, vaikams lankantiems dienos centrą. Mokykloje socialinių įgūdžių lavinimas integruotas į atskirų dalykų programas. Pedagogai nėra baigę kursų, kad galėtų ugdyti vaikams socialinius įgūdžius. Tiek mokykloje, tiek dienos centre trūksta specialistų. Dar viena subkategorija rodo, kad apklaustieji susiduria su vaikų, lankančių

dienos centrą, įgūdžių stoka. Labiausiai socialinės rizikos šeimų vaikai stokoja socialinių ir higieninių įgūdžių. Teiginiai iliustruoja, kad: „Neskiriamas dėmesys dabar socialinių įgūdžių ugdymui, skatina didėjančią socialinių įgūdžių stoką vaikų ateityje“. Dėl šios priežasties yra didžiulis poreikis ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikus.

Išskirta dar viena kategorija „Metodai padedantys ugdyti šeimų socialinius įgūdžius“, kurią sudarė subkategorijos, „Prevencinis darbas su socialinės rizikos šeima, specialistų sutelktumas, institucijų bendradarbiavimas“ (žr. 13 lentelę).

13 lentelė

Metodai padedantys ugdyti šeimų socialinius įgūdžius, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Metodai padedantys ugdyti šeimų socialinius įgūdžius	Prevencinis darbas su socialinės rizikos šeima	Pirmiausia reikėtų didesnę dėmesį skirti stebimoms ir jaunoms šeimoms. Šviesti šeimas, vykdyti prevencinį darbą su jomis.	14
	Specialistų sutelktumas	Norint efektyviai ugdyti šiuos vaikus, reikėtų, kad šis specialistas [socialinis pedagogas/darbuotojas <i>aut. pastb.</i>] dirbtų tik su įgūdžių ugdymu. Stengiamasi ugdant socialinius įgūdžius į pagalbą pasitelkti ir kitų sričių specialistus.	10
	Institucijų bendradarbiavimas	Tik dirbant kartu ir ta pačia linkme galima pasiekti efektyvių rezultatų. Iškilius rimtesnioms problemoms, į pagalbą pasitelkiamos ir kitos institucijos (vaikų teisės, vaikų dienos centras ir mokykla).	7
Iš viso:			31

Ši kategorija padėjo išskirti pagrindines subkategorijas, kurios atskleidė metodus, padedančius ugdyti šeimų socialinius įgūdžius. Kaip svarbiausią socialinių įgūdžių ugdymo metodą, didžioji dalis respondentų nurodė, prevencinį darbą su socialinės rizikos šeimomis. Šis metodas turėtų būti vykdomas su jaunomis ir stebimomis šeimomis. Labai svarbus tęstinumas, ugdant rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius. Darželis turėtų būti antroji institucija, atsakinga už rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių ugdymą. Dar vėliau ugdymą turėtų tęsti mokykla ir dienos centrai. Siekiant pačių geriausių rezultatų, su šeimomis turėtų dirbti specialistų komanda. Reikia paminėti, kad dėl šios priežasties, tyrimo dalyviai pabrėžė specialistų sutelktumą. Komanda ir jos sutelktumas turi didžiulę reikšmę, efektyvaus socialinių įgūdžių ugdymo rezultatui.

Kita subkategorija nurodė, kad institucijų bendradarbiavimas tai dar vienas metodas, padedantis geriau ugdyti šeimų socialinius įgūdžius. Teiginiai iliustruoja: „Tik dirbant kartu ir ta pačia linkme galima pasiekti efektyvių rezultatų“, „Visos institucijos turėtų sukurti bendrą misiją, viziją, kuri būtų nukreipta į socialinių įgūdžių formavimą, mokymą“. Bendradarbiaudami

specialistai galėtų dalintis informacija, kaip geriau būtų galima ugdyti socialinės rizikos šeimas ir jų socialinius įgūdžius.

Siekiant išsiaiškinti su kokiomis pagrindinėmis problemomis specialistai susiduria dirbant su socialinės rizikos šeimomis. Išskirta dar viena kategorija „Pagrindinės problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis“, kurią sudarė subkategorijos: „Transporto stoka, kliento motyvacijos keistis stoka, socialinių darbuotojų ignoravimas, priemonių stoka“. Tai įrodo tam tikros subkategorijos įvardijimo dažnumas ir patvirtinantys teiginiai, kuriuos pabrėžia respondentai atsakydami į pateiktus klausimus (žr. 14 lentelę).

14 lentelė

Pagrindinės problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Pagrindinės problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis	Transporto stoka	Jei [socialinė darbuotoja <i>aut. pastb.</i>] turėtų transportą galėtų skirti daugiau laiko socialinių įgūdžių ugdymui. Transporto trūkumas būtų didžiausia problema trukdanti pilnavertiškai atlikti savo darbą.	10
	Kliento motyvacijos keistis stoka	Bendraujant su rizikos šeimomis sunku juos motyvuoti keistis ir siekti pozityvių pokyčių. Priešinasi pozityviems pokyčiams [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>].	7
	Socialinių darbuotojų ignoravimas	Šeimos dažnai ignoruoja seniūnijos socialinę darbuotoją neįsileisdamos į namus. Dažnai tėvai nustatinėja vaikus prieš socialinę darbuotoją.	6
	Priemonių stoka	Darbuotojai patys sau perkasi dezinfekcines priemones. Specialistai nėra aprūpinami reikalingomis priemonėmis.	2
Iš viso:			25

Ši kategorija išskyrė dar vieną svarbią subkategoriją, didžioji dalis tiriamųjų susiduria su transporto stoka. Tai sudaro sąlygas šeimoms nejausti atsakomybės ir piktnaudžiauti alkoholiu. Galima manyti, kad specialistams kokybiškai atlikti savo darbą trukdo ir tai, kad šeimų daug, o transportas gaunamas retai. Jei gaunamas skubus iškvietimas į šeimą, socialinė darbuotoja dažniausiai negali nuvykti į šeimas. Tai apsunkina šeimų ugdymą ir neduoda jokių teigiamų rezultatų. Kita subkategorija atskleidė, kad respondentai susiduria su savo klientų motyvacijos stoka, keistis. Socialinės rizikos šeimos nelinkusios imtis veiksmų kažką keisti savo gyvenime: priešinasi pozityviems pokyčiams, bei neigia vartojantys alkoholį.

Dar viena subkategorija įvardija, kaip vieną iš didesnių problemų socialinių darbuotojų ignoravimą. Sunku pasiekti pozityvių rezultatų su šeima, jei ji nenori socialinio darbuotojo įsileisti į namus. Šeimos nariai slepia esamą situaciją namuose, sunku pastebėti smurto atvejus, tėvai gąsdina ir nustatinėja vaikus prieš socialinius darbuotojus.

Mažiau svarbi subkategorija teigia, kad specialistai nėra aprūpinami reikalingomis priemonėmis. Socialiniams darbuotojams reikia patiems rūpintis savo saugumu ir sveikata. Dažniausiai specialistai sau perkasi dezinfekcines priemones, nes baiminasi užsikrėsti infekcinėmis ligomis.

Išskirta dar viena mažiau svarbi kategorija „Socialinės rizikos šeimų vaikų psichologinės problemos“, kurią sudarė subkategorijos, „Elgesio ir emocijų sutrikimai, adaptacijos, mokymosi, brendimo ir skurdo problemos“ (žr. 15 lentelę).

15 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų psichologinės problemos, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų psichologinės problemos	Elgesio ir emocijų sutrikimai	Daugėja mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, hiperaktyvių vaikų. Elgesio sutrikimai bei delinkventiškas elgesys [būdingas vaikams <i>aut. pastb.</i>]. Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai turi įvairių baimių ir fobijų.	12
	Adaptacijos problemos	Jie [socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] nesugeba prisitaikyti prie pokyčių. Vaikai turi adaptacijos problemų.	4
	Mokymosi problemos	Žema mokymosi motyvacija ypač 6-10 klasių mokinių tarpe. Šiuos [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikus kamuoja mokymosi problemos.	2
	Brendimo problemos	Lytinis brendimas ir paauglystė sunkiai veikia šiuos [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikus.	1
	Skurdo problemos	Vaikai pergyvena dėl skurdo ir sunkių sąlygų namuose.	1
Iš viso:			20

Šios kategorijos pirmoji subkategorija teigia, kad vaikai iš socialinės rizikos šeimų turi rimtų psichologinių problemų. Kaip nurodo tyrimo dalyviai, tai įtakoja elgesio ir emocijų sutrikimai, brendimo, mokymosi, adaptacijos ir skurdo problemos. Teiginiai iliustruoja, kad vaikai nesugeba kontroliuoti savo emocijų ir elgesio: „Problemos, vaiko laikomos savyje, ilgainiui perauga į sunkias ligas, agresiją ar net savižudybę“.

Antroji subkategorija askleidžia, jog vaikai, lankantys dienos centrą, turi adaptacijos problemų. Reikia manyti, kad socialinės rizikos šeimų vaikams sunku prisitaikyti prie pokyčių, nes tai įtakoja nemažai veiksnių. Ypatingai jaučiama šių vaikų socialinė atskirtis mokykloje.

Išsamiau panagrinėjus tyrimo rezultatus, pastebima, kad vaikai, lankantys dienos centrą, yra pedagogiškai apleisti, todėl turi rimtų mokymosi problemų. Akivaizdu, kad tai gali įtakoti ir

pasitikėjimo savimi stoka. Subkategorija pažymėjo apie vaikų brendimo ir skurdo problemas. Akivaizdu, kad vaikai pergyvena dėl sunkių sąlygų namuose. Todėl, kai kurie iš jų, įsivaizduoja save pasiturinčių klasės draugų vietoje.

Išskirta paskutinė kategorija „Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos rizikos šeimoms“, kuriai artimos subkategorijos, „Socialinių įgūdžių ugdymas, informavimas - konsultavimas, buitinių ir higieninių įgūdžių ugdymas“ (žr. 16 lentelę).

16 lentelė

Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos rizikos šeimoms, (N=3)

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos rizikos šeimoms	Socialinių įgūdžių ugdymas	Mokomos tinkamai bendrauti, spręsti konfliktus. Mokomos kaip įveikti krizes ir pasitikėti savimi.	5
	Informavimas -konsultavimas	Dažniausiai šeimai suteikiama informacija apie pašalpas, išmokas, informuojamos jų gavimo sąlygos. Šeimai padedame parašyti CV, padedame ieškoti darbo.	5
	Buitinių įgūdžių ugdymas	Šeimos yra mokomos tvarkytis buityje. Šeimos mokomos suteikti tinkamas gyvenimo sąlygas savo vaikams.	4
	Higieninių įgūdžių ugdymas	Mokomos tinkamai rūpintis vaiko sveikata ir higiena. Mokomos lavinti vaiko asmens higieninius įgūdžius.	3
Iš viso:			17

Šios paskutinės mažiau svarbios kategorijos pirmoji subkategorija atskleidė, kad apklaustieji socialinės rizikos šeimoms teikia informavimo, konsultavimo paslaugas bei pagal galimybes ugdo socialinius įgūdžius: šeimoms padedama užpildyti dokumentus, suteikiama informacija apie pašalpas, išmokas. Tiriamieji nurodė, kad individualių konsultacijų metu, šeimoms ugdo buitinius įgūdžius: apsilankymo metu šeimoje rodoma, kaip tvarkytis buityje, gaminti valgi.

Kita mažiau svarbi subkategorija patvirtino, kad socialinės rizikos šeimoms ugdo higieninius įgūdžius: šeimos mokomos kaip reikia tinkamai rūpintis sveikata ir higiena.

Tyrimo duomenys atskleidė, kad dienos centro išsikelti tikslai prisideda prie vaikų poreikių tenkinimo ir socialinės atskirties mažinimo. Specialistams sudaromos galimybės tobulinti savo įgūdžius. Tačiau taip pat svarbu paminėti, kad į dienos centro tikslus nėra įtrauktas vaikų socialinių įgūdžių ugdymas. Siekiant sumažinti vaikų, lankančių dienos centrą, socialinę atskirtį būtina įtraukti į dienos centro tikslus socialinių įgūdžių ugdymą.

Apibendrinant galima teigti, kad nepakankamą socialinių įgūdžių ugdymą įtakoja transporto stoka. Specialistai negali nuvykti į šeimą ir įvertinti esamos situacijos, juolab negali ugdyti šeimų. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad mokykla ir vaikų dienos centras šiuo metu nevykdo jokių socialinių įgūdžių ugdymo programų, vaikams iš rizikos šeimų. Šiose institucijose trūksta socialinės srities specialistų. Taip pat tyrimo duomenys atskleidė, kad dauguma socialinės rizikos šeimų vaikų, stokoja socialinių įgūdžių. Netinkami socialiniai įgūdžiai yra perimti iš tėvų. Išryškėjo, kad socialinės rizikos šeimų vaikai, turi psichologinių problemų, kurias įtakoja: elgesio ir emocijų sutrikimai, brendimo, mokymosi, adaptacijos ir skurdo problemos. Rezultatai atskleidė, kad socialinės rizikos vaikai labiausiai stokoja bendravimo su kitais ir konfliktų sprendimo įgūdžių.

Socialinės rizikos šeimos stokoja socialinių įgūdžių, labiausiai joms trūksta atsakomybės už savo veiksmus. Tyrimo rezultatai parodė, kad socialinių įgūdžių ugdymo galimybės yra labai minimalios. Trūksta specialistų komandos, transporto, nėra prevencinių darbo grupių, neparuoštos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos. Socialinės rizikos šeimoms, pagal galimybes yra suteikiamos informavimo - konsultavimo paslaugos. Buitinių ir higieninių įgūdžių ugdymas, individualių konsultacijų metu. Tyrimo rezultatai padėjo identifikuoti tris pagrindinius metodus, padedančius ugdyti šeimų socialinius įgūdžius: prevencinis darbas su socialinės rizikos šeima, specialistų sutelktumas, institucijų bendradarbiavimas.

2.5. Vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis

Siekiant vaiko gyvenančio socialinės rizikos šeimoje efektyvios socializacijos, socialinių paslaugų teikėjų pagrindinis tikslas - užtikrinti kompleksinės pagalbos vaikui teikimą socialinių įgūdžių ugdymo(si) kontekste. Mokslinės literatūros analizė, bei tyrimo rezultatų analizė padėjo sukurti vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo modelį. Išryškėjo šie teorinės modelio struktūros komponentai: socialinių įgūdžių apibrėžtys mokslinėje literatūroje. Įvairūs autoriai teigia, kad socialiniai įgūdžiai įgyjami mokantis, stebint, atliekant pagal pavyzdį, pakartojant. Socialinių įgūdžių ugdymo pratybos turėtų būti orientuotos į vaidybinius, situacinius žaidimus, piešimą, pasakojimą, analizę. Reikėtų vaikus mokyti konkretaus įgūdžio. Svarbu vaikams pateikti namų darbų užduočių ir būtina su vaikais juos aptarti. Ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius, kad šie vaikai galėtų sėkmingiau prisitaikyti socialinėje aplinkoje. Sukurti veiksmingą socialinių įgūdžių ugdymo programą bei priemones, kurios būtų taikomos socialinės rizikos šeimų vaikams. Reikia spręsti vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, socialines problemas, organizuojant jų ugdymą. Socialiniai įgūdžiai tobulėja juos taikant, todėl ugdymo institucijos turi sudaryti sąlygas jiems lavinti. Reikia skatinti vaikų socialinį ir emocinį mokymąsi. Organizuoti ankstyvasias prevencijas.

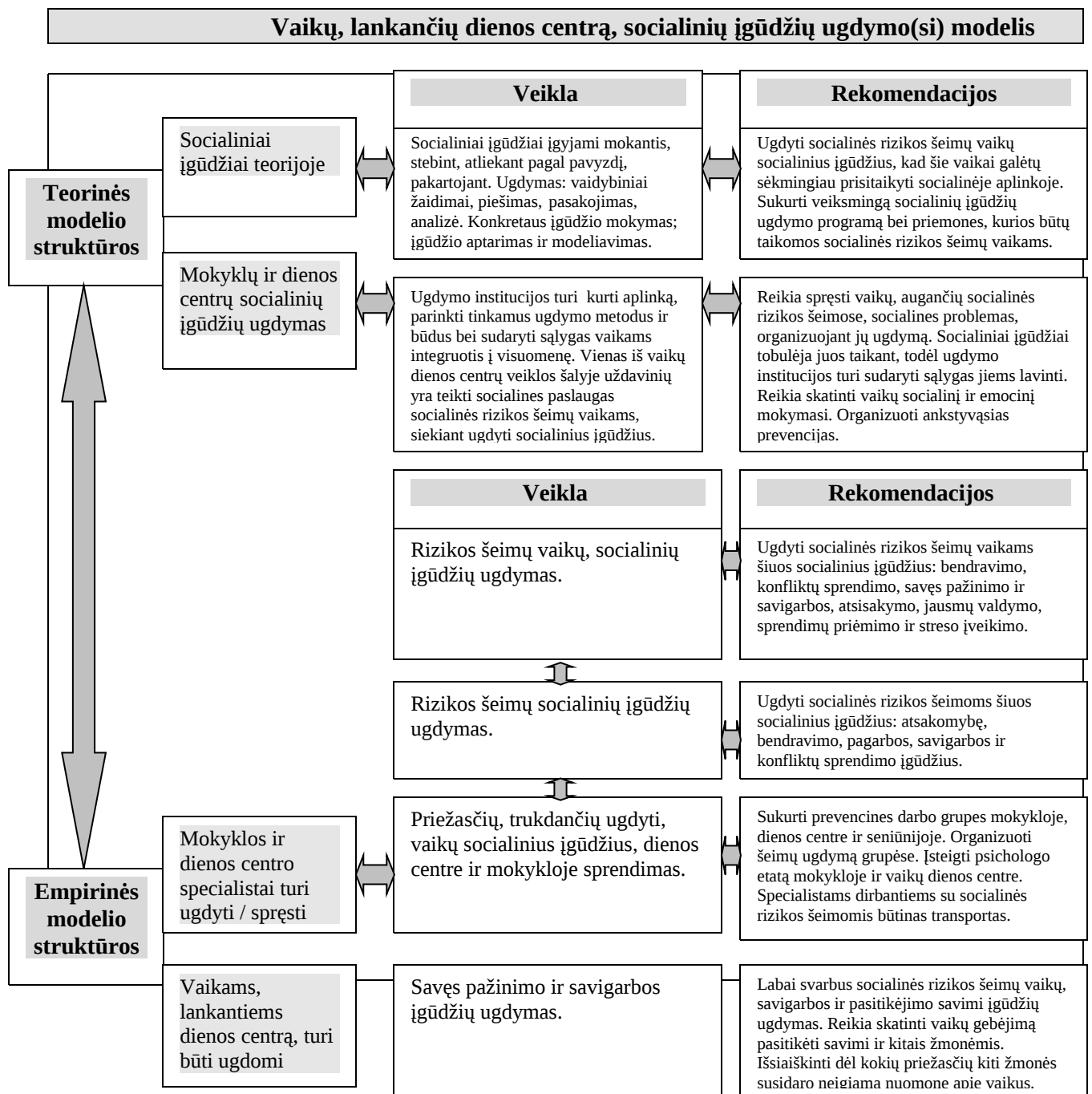
Kitas teorinis modelio struktūros komponentas tai mokyklos ir dienos centro socialinių įgūdžių ugdymas. Teorinėje literatūroje akcentuojama socialinių įgūdžių ugdymo svarba socialinės rizikos šeimų vaikams. Todėl buvo išskirtas šis komponentas, kuris identifikuoja ugdymo institucijų veiklą, kuri yra nukreipta į socialinių įgūdžių ugdymą vaikams. Ugdymo institucijos (mokykla, vaikų dienos centras) vaikams turi kurti saugę aplinką, parinkti tinkamus ugdymo metodus ir būdus bei sudaryti sąlygas vaikams integruotis į visuomenę. Vienas iš vaikų dienos centrų veiklos šalyje uždavinių yra teikti socialines paslaugas socialinės rizikos šeimų vaikams, siekiant ugdyti

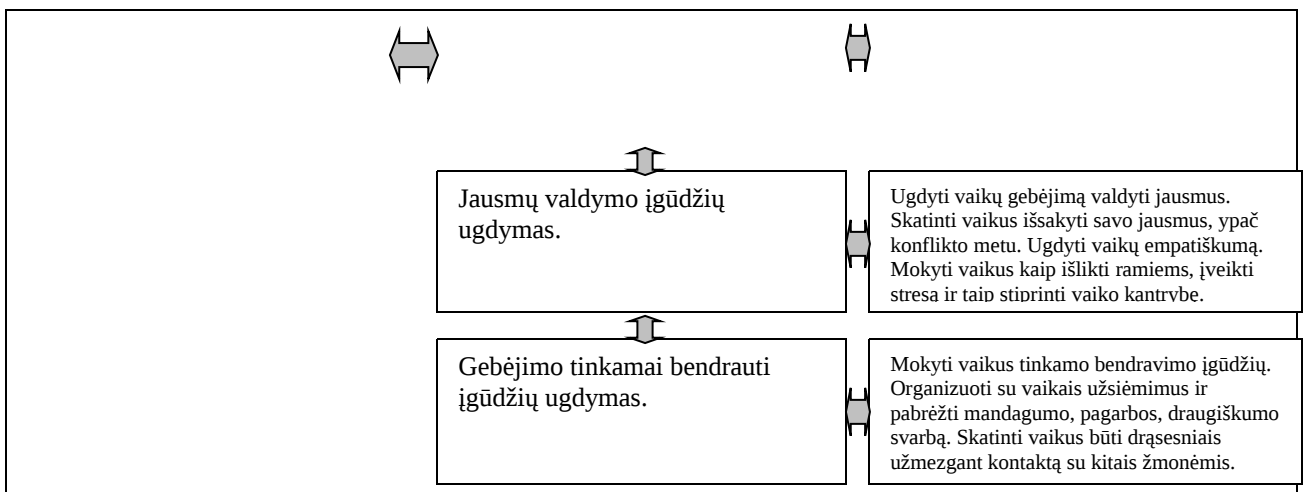
socialinius įgūdžius. Socialinis ugdymas, prasidėjęs šeimoje, toliau turi būti tęsiamas ugdymo įstaigose. Pagalbos teikimo tvarkoje, patvirtintoje Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. ISAK-941 „Dėl bendrųjų socialinės pedagoginės pagalbos teikimo nuostatų patvirtinimo“, viena iš pagalbos rūšių yra įvardijamas socialinių ir gyvenimo įgūdžių formavimas, kurį sudaro gebėjimas priimti sprendimus ir spręsti problemas, mokymas kūrybiškai ir kritiškai mąstyti, bendrauti, pažinti save, elgtis visuomenėje priimtinais būdais, valdyti emocijas, sveikos gyvensenos įgūdžių ugdymas (Motiejūnaitė, Žadeikaitė, 2010). Įvairūs autoriai (Ainsworth F., 1991, 1997; Ainsworth F., Small R. W., 1995; Ainsworth F., Maluccio A., N., Small R. W., 1996; Powell J. Y., 2000; Landsman M., Groza V., Tyler M., Malone K., 2001, Garfat T., 2003) pabrėžia, kad siekiant užtikrinti vaiko gerovę, socialinės institucijos turi dirbti ne tik su vaiku ar jo šeima, bet dirbti taip, kad būtų suderinti tiek įstaigos, dirbančios su rizikos vaiku, tiek vaiko, tiek šeimos ir jos narių poreikiai. Tik taip galima efektyviai padėti spręsti problemas, kurių centre yra vaikas ir jo interesai (*cit. Saveikaitė, 2009*).

Tyrimo rezultatai leido identifikuoti empirinės modelio struktūros komponentus: Mokyklos ir vaikų dienos centro specialistai turi ugdyti/spręsti socialinės rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius, rizikos šeimų socialinius įgūdžius, spręsti priežastis trukdančias ugdyti vaikų socialinius įgūdžius, dienos centre ir mokykloje. Remiantis tyrimo rezultatais į mokyklos ugdymo planus reikėtų įtraukti socialinių įgūdžių ugdymą, kaip atskirą ugdymo dalyką. Ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikams šiuos socialinius įgūdžius: bendravimo, konfliktų sprendimo, savęs pažinimo ir savigarbos, atsisakymo, jausmų valdymo, sprendimų priėmimo ir streso įveikimo. Ugdyti socialinės rizikos šeimoms šiuos socialinius įgūdžius: atsakomybę, bendravimo, pagarbos, savigarbos ir konfliktų sprendimo įgūdžius. Sukurti prevencines darbo grupes mokykloje, dienos centre ir seniūnijoje. Organizuoti šeimų ugdymą grupėse. Įsteigti psichologo etatą mokykloje ir vaikų dienos centre. Specialistams dirbantiems su socialinės rizikos šeimomis būtinas transportas. Pirmiausiai, vaikams lankantiems dienos centrą, turi būti ugdomi savęs pažinimo ir savigarbos, jausmų valdymo ir bendravimo socialiniai įgūdžiai. Labai svarbus socialinės rizikos šeimų vaikų, savigarbos ir pasitikėjimo savimi įgūdžių ugdymas. Reikia skatinti vaikų gebėjimą pasitikėti savimi ir kitais žmonėmis. Išsiaiškinti dėl kokių priežasčių kiti žmonės susidaro neigiamą nuomonę apie vaikus. Ugdyti vaikų gebėjimą valdyti jausmus. Skatinti vaikus išsakyti savo jausmus, ypač konflikto metu. Ugdyti vaikų empatiškumą. Mokyti vaikus kaip išlikti ramiems, įveikti stresą ir taip stiprinti vaiko kantrybę. Mokyti vaikus tinkamo bendravimo įgūdžių. Organizuoti su vaikais užsiėmimus ir

pabrėžti mandagumo, pagarbos, draugiškumo svarbą. Skatinti vaikus būti drąsesniais užmezgant kontaktą su kitais žmonėmis.

Parengtas vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis gali padėti pedagogams, dirbantiems su socialinės rizikos šeimų vaikais, labiau išsigilinti į šių vaikų ugdymo būtinybę (žr. 4 pav.). Socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis galėtų padėti pedagogams numatyti jų tobulinimo galimybes ir aktyviau įsitraukti į jų praktinį reikšmingumą bei įgyvendinimą.

4 pav. Vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo(si) modelis

Išvados

1. Teorinės analizės duomenimis, socialiniai įgūdžiai traktuojami kaip gebėjimas prisitaikyti visuomenėje ir elgtis pozityviai, individų gebėjimas susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis. Tai verbalinių ir neverbalinių, intrapersonalinių ir interpersonalinių gebėjimų visuma. Socialinių įgūdžių ir gebėjimų supratimas bei jų lavinimas turi rasti formuojantis asmenybei, jai bręstant, t.y. pradedant ikimokyklinėse įstaigose bei tęsiant bendrojo lavinimo mokyklose ir kitose švietimo posistemėse. Įgūdžiai bei gebėjimai, kurie nusako asmenybės socialumą, turi būti lavinami per pratybas, per mokymo/si procesą. Socialiniai įgūdžiai įgyjami stebint, modeliuojant aplinkinių elgesį ir gaunant grįžtamąjį ryšį apie savo elgesio pasekmes.
2. Taikant interviu metodą, nustatytas socialinių įgūdžių ugdymo poreikis vaikams, lankantiems dienos centrą. Buvo išskirtos šios pagrindinės kategorijos: *savęs pažinimas ir savigarba, gebėjimas bendrauti, gebėjimas valdyti jausmus, gebėjimas spręsti konfliktus, gebėjimas priimti sprendimus, gebėjimas įveikti stresą ir gebėjimas atsisakyti (pasakyti „Ne“)*. Remiantis tyrimo duomenimis socialinės rizikos šeimų vaikai labiausiai stokoja savęs pažinimo ir savigarbos įgūdžių. Vaikai nepasitiki savimi ir kitais žmonėmis, tai įtakoja neigiama kitų žmonių nuomonė apie vaikus gyvenančius socialinės rizikos šeimose. Gebėjimo valdyti jausmus kategorija atskleidė vaikų jausmų valdymo įgūdžių stoką, gebėjimo įvardinti jausmus įgūdžių stoką, kantrybės ir empatiškumo stoką. Trečia pagal svarbą kategorija identifiko gebėjimo bendrauti įgūdžių ypatumus. Išryškėjo socialinės rizikos šeimų vaikų mandagumo, pagarbos, draugiškumo, kontakto užmezgimo įgūdžių stoka.

3. Taikant turinio (*content*) analizės metodą, buvo identifikuota socialinių įgūdžių ugdymo modelio struktūra. Empiriniai socialinių įgūdžių ugdymo modelio struktūros komponentai: mokyklos ir dienos centro specialistai turi ugdyti/spręsti rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius, rizikos šeimų socialinius įgūdžius, spręsti priežastis trukdančias ugdyti vaikų socialinius įgūdžius, dienos centre ir mokykloje. Kitos kategorijos nurodo, kad vaikams, lankantiems dienos centrą, turi būti ugdomi tokie svarbūs socialiniai įgūdžiai, susiję su savęs pažinimu ir savigarba, jausmų valdymu ir bendravimu.
4. Remiantis tyrimo duomenimis, sukurtas vaikų, lankančių dienos centrą, socialinių įgūdžių ugdymo modelis. Be empiriniu tyrimu identifikuotų komponentų (kategorijų) atskleisti ir teoriniai modelio struktūros komponentai: socialinių įgūdžių apibrėžtys mokslinėje literatūroje. Įvairūs autoriai teigia, kad socialiniai įgūdžiai įgyjami mokantis, stebint, atliekant pagal pavyzdį, pakartojant. Kitas teorinis modelio struktūros komponentas tai mokyklos ir dienos centro socialinių įgūdžių ugdymas. Teorinėje literatūroje akcentuojama socialinių įgūdžių ugdymo svarba socialinės rizikos šeimų vaikams

Parengtas socialinių įgūdžių ugdymo modelis galėtų padėti pedagogams, dirbantiems su socialinės rizikos šeimų vaikais, labiau įsigilinti į šių vaikų ugdymo būtinybę. Modelis pabrėžia socialinių įgūdžių ugdymo svarbą, vaikams, lankantiems dienos centrą. Jame nurodomos teorinės ir empirinės rekomendacijos kaip būtų galima ugdyti socialinės rizikos šeimų vaikus. Šis modelis galėtų pasitarnauti kaip rekomendacijos Ginkūnų mokyklos ir dienos centro socialiniams pedagogams.

Literatūra

1. Astrauskienė, A., Bankauskienė, I., Grimalauskienė, O., Leonienė, V., Šarkanė, R. (2009). *Vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymas*. Vilnius.
2. Bajoriūnas, Z. (1997). *Šeimos edukologija*. Vilnius.
3. Berns, M. R. (2007). *Child, family community*. New York.
4. Bitinas, B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius: Kronta.
5. Blinkevičiūtė, V. (2003). Metodinės rekomendacijos dėl darbo su socialinės rizikos šeimomis. Nr. A1-207. Vilnius.
<http://www.socmin.lt/index.php?876673372> (žiūrėta 2011-02-02).
6. Boyd, A. G. (1992). *When You Grow Up In a Dysfunctional Family*. Mudrashram Institute of Spiritual Syudies.
<http://www.mudrashram.com/dysfunctionalfamily2.html#roles> (žiūrėta 2010-11-17).
7. Braslauskienė, R., Jonutytė, I. (2005). *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijoje*. Klaipėda.
8. Bulotaitė, L. (2000). *Alkoholio ir kitų narkotikų vartojimo prevencija mokykloje*. Vilnius.
http://www.zingsnis.lt/drugs/1narkotikai/narkotiku_prevencija.html (žiūrėta 2011-02-04).
9. Bulotaitė, L., Gudžinskienė, V., (2004). *Gyvenimo įgūdžių ugdymo programa*. Vilnius.
10. Butkienė, G., Kepalaitė, A. (1996). *Mokymasis ir asmenybės brendimas*. Vilnius.
11. Černius, V. J. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas.
12. Čaplinskas, S., Čaplinskienė, I., Biveinytė, S., Dragūnevičius, K., Stonienė, L., Jarašūnienė, R., Kopylova, S. (2007). *Apsaugok save*. Vilnius.

13. Česnuitytė, V., (2007). Probleminių šeimų vaikai: ar pavyks įveikti užburta ratą?. <http://www.bernardinai.lt/archyvas/straipsnis/61422> (žiūrėta 2011-01-06).
14. Daukšienė, D. O., Gudžinskienė, V. (2002). Socialinių įgūdžių ugdymas. http://www.gimtasizodis.lt/gudzinsk_2_1.htm (žiūrėta 2010-11-02).
15. Degutis, M. (1999). Socialinių tyrimų metodologija. Kaunas: Naujasis lankas.
16. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturblienė, N., (2002). *Asmenybės ir bendravimo psichologija: vadovėlis 11-12 klasėms*. Vilnius: Tyto alba.
17. Gailienė, D., Bulotaitė, L., Sturienė, N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius: Valstybinis leidybos centras.
18. Garrick, D., Lauren, M. A. (2003). Practical Approach to Managing the Behaviors of Students with ADD. *Intervention in School & Clinic*. 38(5), (p. 267-280).
19. Grakauskaitė, V., Kropaitė, N. (2004). Moksleivių socialinių įgūdžių lavinimas. *Žvirblių takas*, Nr.4. (p.15-19).
20. Griškutė, V., Masiliauskienė, E. (2010). Vaikų dienos centrų pagalbos socialinės rizikos šeimų vaikams raiška ir jos plėtrą sąlygojantys veiksniai. *Socialiniai mokslai*, 4(29), (p. 95).
21. Ignatavičienė, S., Žukauskienė, R. (1999). *Rizikos grupės vaikai*. Vilnius: Leidybos centras.
22. Jankeliūniene, I., Jonienė, M., Kudarauskienė, R., Tamulevičienė, J., Verbickienė, O. (2009). Socialinės rizikos šeimų vaikai mokykloje. <http://blog.delfi.lt/socped/3140/> (žiūrėta 2011-01-15).
23. Jonutytė, I., Binkauskaitė, D., Gelžinienė, J. (2007). Socialiai apleistų vaikų teigiamo savęs vertinimo ugdymas šokiu. *Socialinis ugdymas, vaiko ir šeimos teisių apsauga IV: Respublikinės mokslinės-praktinės konferencijos straipsnių rinkinys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
24. Juodaitytė, A., Karžinauskienė, R. (2007). Kokybės valdymo principų raiška mokyklos ir šeimos bendradarbiavimo procesuose. *Mokytojų ugdymas* (9) Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
25. Juodkaitė, A. (2002). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
26. Jurevičienė, M., Kaffemanienė, I. (2009). *Vidutiniškai sutrikusio intelekto vaikų socialinių įgūdžių struktūra ir raiškos ypatumai. Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 1 (22).
27. Kaffemanienė, I. (2006). Negalės ir socialinės gerovės tyrimų metodologiniai aspektai. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

28. Kardelis, K. (2002). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas: JUDEX leidykla.
29. Kemerienė, S., Mazūrienė, R., Petronis, A., Sadauskienė, A. (2001). *Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas*. Vilnius.
30. Kondrotaitė, G., Butvilas, T. (2007). Socialinės rizikos šeimose gyvenančių vaikų socializacija: patirtos netekties poveikio jų elgesiui analizė. *Socialinis darbas*, Nr. 6(1).
31. LR socialinių paslaugų įstatymas. 2006-01-19. Nr. X-493. Vilnius.
32. LR vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas. 2007-06-28, Nr. X-1238. Vilnius.
33. Mackonienė, R. (2009). Paruoškime vaikus sėkmei. Švietimo naujienos, Nr. 13(288).
34. Narkotikų kontrolės departamentas, vaikų gyvenimo įgūdžių ugdymo metodine medžiaga (2009). Vilnius.
<http://www.sac.smm.lt/images/file/panorama/13%20Svietimo%20panor.pdf>
(žiūrėta 2011-01-03)
35. Motiejūnaitė, J., Žadeikaitė, L. (2010). Krizinėje situacijoje esančių vaikų socialinių gebėjimų ugdymo ypatumai įgyvendinant „savęs pažinimo“ programą. *Socialinis ugdymas*, Nr. 12 (23).
36. Našlaičių ir tėvų globos netekusių vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymo programos įgyvendinimo rekomendacijos. (2007). Vilnius.
37. Pakėnienė, D., Ramanauskienė, D., Tarasonienė, A., Minkuvienė, E. (2005). *Prasmingas dialogas su ugdytinių tėvais – vaiko sėkmingos socializacijos prielaida*. Šiauliai: Lucilijus.
38. Petraitienė, R. (2009). Socialinės rizikos šeimų skaudulį išgydyti sudėtinga.
<http://www.drg.lt/index.php/rajone/271-socialins-rizikos-eim-skaudul-igydyti-sudtinga.html>.
39. Pivorienė, R. V., Sturlienė, N. (2004). *Klasės vadovo ABC darbas su vaikais*. Vilniaus: Miesto psichologinė-pedagoginė tarnyba.
40. Pivorienė, R. V., Sturlienė, N. (2005). *Mūsų klasė. Knyga klasės auklėtoji*. Vilnius.
41. Pocevičienė, R., Karavajeva, S., Eitutytė, D. (2010). *Rizikos grupės jaunuolių socialinių įgūdžių raiškos analizė lyties aspektu. Jaunųjų mokslininkų darbai*, Nr. 1 (26).
42. Račkauskienė, S., Kasnauskienė, J. (2007). Socialinio darbuotojo veikla tobulinant tėvystės įgūdžius socialinės rizikos šeimose. *Socialiniai mokslai*, Nr. 4(15).
43. Rakutienė, L. Socialinės rizikos šeimos metų pabaigoje. Statistikos departamentas. Prieiga per internetą:

<http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?>

MainTable=M3160902&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=6558&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14= (žiūrėta: 2010-12-05).

44. Raudeliūnaitė, R. (2007). Sutrikusio regėjimo paauglių socialiniai įgūdžiai ir jų ugdymo pedagoginės prielaidos. Šiaulių universiteto leidykla.
45. Raudeliūnaitė, R. (2009). Vaikų, gyvenančių globos namuose, socialinių įgūdžių raiškos ypatumai. *Socialinis darbas*, Nr. 8(1).
46. Samašonok, K., Gudonis, V., Globos namų auklėtinių socialinių įgūdžių ugdymas bendrojo lavinimo mokykloje. *Specialusis ugdymas*, 2007. Nr. 1 (16), 54.
47. Samašonok, K., Žukauskienė, R. (2004). Globos namų auklėtinių ir vaikų, gyvenančių su abiem tėvais, mokyklinės adaptacijos ir kompetencijos ypatumai. *Socialinis darbas*, 3(2), (p.119-129).
48. Saveikaitė, J. (2009). Vaikų dienos centrų ir tėvų bendradarbiavimo ypatumų apžvalga, teikiant socioeducacines paslaugas vaikams.
<http://projects.5ci.lt/socpedagogika/index.asp?TopicID=3&DL=l&ArticleID=5428&SearchTXT=> (žiūrėta 2011-01-07).
49. Shonk, S., M., Cicchetti, D., Maltreatment, Competency Deficits, and Risk for Academic and Behavior Maladjustment.//*Developmental Psychology*, 2001, V.37, Nr.1.
50. Stanišauskienė, V., (2000). *Rengimosi karjerai socioeducaciniai pagrindai ir jų projekcija į Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklą*. *Socialiniai mokslai*, (6A). Kaunas: KTU.
51. Survutaitė, D. (2005). *Edukologinių tyrimų gairės*. Vilnius: VPU leidykla.
52. Šaparnis, G. (2000). *Kiekybinių ir kokybinių metodų derinimas, diagnozuojant mokyklos vadybą nestandartizuotu atviro tipo klausimynu*. Daktaro disertacija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
53. Šniras, Š., Malinauskas, R. (2006). *Moksleivių socialinių įgūdžių ugdymas*. Kaunas: LKKA.
54. Šniras, Š., Malinauskas, R. (2006). *Socialinių įgūdžių ugdymo vadovas*. Kaunas: LKKA.
55. Šniras, Š., Malinauskas, R. (2006). *Ugdymo programos įtaka sportuojančių moksleivių situaciniams socialiniams įgūdžiams*. Kaunas: LKKA.
56. Taroza, L. (1998). *Vaikų nusikalstamumo reiškinys nūdienos Lietuvoje: mokytojų ir policininkų nuomonė*. Socialinės grupės: raiška ir ypatumai. Vilnius: Lietuvos filosofijos ir sociologijos institutas.

57. Tarptautinių žodžių žodynas. (2001).
58. Vaitkevičienė, A., Jozėnaitė, V. (2008). Rizikos grupės vaikų socialinės raidos ypatybės ugdymosi kontekste. *Socialiniai mokslai*, 2(18), (p. 234).
59. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius.
60. Vileikienė, E. (2002). Rizikos grupės vaikų tyrimo rezultatų analizė.
http://www.vrm.lt/uploads/media/Tyrimo_rezultatai.ppt (žiūrėta 2010-11-21).
61. Vosylienė, E., (2009). *Socioedukacinis darbas su vaiku*.
62. Žukauskienė, R. (1997). Agresyvaus jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų elgesio raidos ypatumai.
63. Žukauskienė, R. (2006). *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.

Aistė Šidlauskaitė

**THE MODEL OF EDUCATING SOCIAL SKILLS OF CHILDREN, ATTENDING THE
DAY-CARE CENTRE**

The Master's Degree Thesis

Summary

According to Daukšienė, Gudžinskienė (2002), social skills are an integral part of our lives. In contemporary press, pedagogical and psychological literature and the documents regulating education the necessity to develop children's social skills is discussed. Appropriate social skills acquired in childhood have a huge impact on further life of the individual. The ability to communicate, self-control, appropriate behaviour at school, understanding of feelings and the ability to cope with stress – all these factors may be defined as the main social skills which have to be developed for every child. Child's behaviour depends on them because he/she is oriented not only towards himself/herself but towards the surrounding environment.

Social and scientific relevance of the research enabled to formulate the following questions of concern: 1. What social skills are developed for children from social risk families attending Day Center and school? 2. What could be the model of social skills development?

The aim of the Master's thesis is to create social skills development model after the identification of educational features of the children attending the Day Center. *The subject of the research* is the peculiarities of the development of social skills.

The qualitative research was carried out. The choice of the research method was determined by the provision that this type of research will help to clarify the situation and will help to improve practical activity in order to solve the existing problems. N=9 children from social risk families and N=3 specialists from the social field were interviewed. In the *empirical part* of the work the peculiarities of the development of social skills of the children from social risk families are analysed.

The main *conclusions* of the empirical research are as follows:

1. The scientific literature analysis and the analysis of the research data identified the necessity to create a model of social skills development of the children attending the Day Center.
2. The results of content analysis identified the necessity of the social skills development for the children attending the Day Center. The lack of social skills development in Ginkūnai village Šiauliai district Children Day Center and school was revealed.

Key words: social skills, children from social risk families, development, peculiarities, model.

PRIEDAI

Interviu klausimai socialinės rizikos šeimų vaikams

Socialiniai įgūdžiai
Savęs pažinimas ir savigarba
Kaip tu manai ką reiškia pažinti save, ar tu gerai pažįsti save?
Ką tau reiškia pasitikėjimas savimi?
Ką tau reiškia gerbti save?
Kaip save vertini kai patiri nesėkmę?
Ar bandai įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje? Kodėl?
Ar tu patenkintas savimi? Gal norėtum kažką savyje pakeisti?
Kiek tu pasitiki kitais? Kodėl?
Kaip tu manai ką kiti žmonės mano apie tave? Ar tau svarbu ką kiti mano apie tave?
Gal gali išvardinti savo gerąsias ir blogąsias savybes?
Kaip ieškai blogo elgesio priežasčių savyje?
Gebėjimas bendrauti
Kaip manai ar esi draugiškas kai bendrauji su kitais? Kodėl taip manai?
Kaip tau sekasi gerbti kitus?
Kaip jautiesi kai kiti žmonės bando užmegzti su tavimi kontaktą?
Kaip manai ar tu esi mandagus, kai bendrauji su kitais? Kodėl taip manai?
Ar savo kalboje vartoji nederamų žodžių (necenzūrinių, vulgarių, įžeidžiančių)? Kodėl?

Gebėjimas valdyti jausmus
Kaip tau sekasi valdyti savo jausmus? Ką darai?
Kaip tu įvardini tai, ką jauti? Kam dažniausiai pasakai kaip jautiesi?
Kaip tau pavyksta nepasiduoti pykčiui? Ką darai?
Kaip tu manai ar tu esi kantri (-us)?
Ar tau svarbu ko nori kitas žmogus? Kodėl?
Gebėjimas spręsti konfliktus
Koks esi kai bendrauji su kitais?
Kaip tu sprendi konfliktus?
Kai būni neteisi(-us) ar pripažįsti savo kaltę ir atsiprašai? Kodėl?
Kai konfliktuoji ar pasakai kaip tu jautiesi? Kodėl?
Ar tau patinka įsakinėti ir nurodinėti kitiems? Kodėl?
Gebėjimas priimti sprendimus
Kaip manai ar tu esi atsakingas, tau rūpi pasėkmės? Kodėl tai svarbu?
Kaip tu manai kur tu esi savarankiškas?
Kaip atlieki tau pavestas užduotis? (skubi, daug galvoji, daug abejoji, dedi dau pastangų)
Kiek tau svarbi kitų žmonių nuomonė?
Kaip tu priėmi sprendimus?
Gebėjimas įveikti stresą
Kaip aiškiniesi iškilusių sunkumų priežastis?
Kaip išreiški savo nepasitenkinimą? (kaip kitiems pasakai kas tau nepatinka?)
Kaip manai, kodėl yra svarbu sugebėti tinkamai įveikti stresą?
Kokiais būdais bandai įveikti iškilusius sunkumus?
Ką darai, kad tinkamai nusiramintum?
Gebėjimas atsisakyti
Ar moki atsisipirti draugų įkalbinėjimams, pasakyti „Ne“?
Kaip tau sekasi pasipriešinti kitų spaudimui?
Kaip tu elgiesi, kai tau pasakoma „Ne“?
Kaip manai, kodėl yra svarbu mokėti kitam pasakyti „Ne“?
Kaip tu jautiesi kai tau reikia pasakyti „Ne“?

Interviu klausimai seniūnijos socialinei darbuotojai

1. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?
2. Kokių įgūdžių stokoja jūsų lankomos socialinės rizikos šeimos?
3. Kokios galimybės padėti socialinės rizikos šeimai ugdyti socialinius įgūdžius?
4. Koks socialinės rizikos šeimos vaidmuo ugdant socialinius įgūdžius savo vaikams?
5. Kaip dažnai lankote savo socialinės rizikos šeimas ir kokios pagalbos dažniausiai jiems reikia?
6. Kokie užsiėmimai ar programos vykdomi Jūsų socialinės rizikos šeimoms ugdant socialinius įgūdžius?
7. Kaip manote ar Jūsų lankomų socialinės rizikos šeimų vaikams yra poreikis ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl?
8. Kokių specialistų komanda dirba su Jūsų socialinės rizikos šeimomis ugdant socialinius įgūdžius?
9. Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų iš tėvų blogų įpročių?
10. Kaip manote kas ir kada turėtų pradėti ugdyti socialinius įgūdžius socialinės rizikos šeimų vaikams?

Interviu klausimai vaikų dienos centro socialinei pedagogei

1. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti savo vaikų dienos centre?
2. Kaip manote, ar yra poreikis Jūsų vaikų dienos centro vaikams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?
3. Koks Jūsų centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?
4. Kaip dažnai vaikų dienos centre susiduriate su socialinės rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių stoka?
5. Kokių įgūdžių labiausiai stokoja Jūsų vaikų dienos centro socialinės rizikos šeimų vaikai?
6. Kokias galimybes Jūsų vaikų dienos centre turi vaikai tobulinti savo gebėjimus, talentus, įgūdžius?
7. Kokių įgūdžių stokoja Jūsų lankomos socialinės rizikos šeimos?

8. Kokiais metodais personalas, dalyvaujantis vaiko ugdyme, lavina vaikų socialinius įgūdžius?
9. Kaip aktyviai vaikų dienos centre specialistai dirba su vaiku individualiai ir grupėse formuodami jo socialinius įgūdžius?
10. Kokias socialinių įgūdžių ugdymo programas vykdate vaikų dienos centre socialinės rizikos šeimų vaikams?

4 priedas

Interviu klausimai mokyklos socialinei pedagogei

1. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti savo mokykloje?
2. Kaip įvertintumėte socialinės rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius?
3. Kaip manote, ar yra poreikis socialinės rizikos šeimų vaikams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl?
4. Kokios socialinių įgūdžių programos yra vykdomos vaikams Jūsų mokykloje?
5. Ar vaikai noriai dalyvauja tokiose programose? Kodėl?
6. Su kokiomis problemomis susiduriate vykdydami socialinių įgūdžių programas?
7. Kaip manote, kiek ir kokių specialistų reikėtų mokykloje kokybiškoms paslaugoms užtikrinti, ugdant socialinius įgūdžius?

8. Ar Jūsų mokykloje yra atskiri užsiėmimai socialinės rizikos šeimų vaikams, ugdat socialinius įgūdžius?
9. Kaip manote, kiek laiko reikėtų skirti socialinių įgūdžių programai, kad ji būtų efektyvi?
10. Kokie vaikų elgesio pokyčiai pastebimi, pabaigus vykdyti socialinių įgūdžių programą?

5 priedas

**Pirminė kategorizacija
Interviu su vaikais lankančiais dienos centrą**

1 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų savęs pažinimas ir savigarba

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų savęs pažinimas ir savigarba	Savęs pažinimas	Žinau kaip reikia rengtis, kalbėti, aš žinau save. Aš žinau ko noriu, ką sugebu, ko siekiu, pažįstu save. Tai reiškia, kai žinai kas esi, aš žinau kas esu, pažįstu save. Kai darai kažką ir žinai, kad tu tai darai, žinai save. Renkuosi viską pagal save [gerbti save reiškia <i>aut. pastb.</i>]. Aš gerbiu save, nes rūpinuosi savo išvaizda. Nu kai esi tvarkingas ir gerbi save. Man tai reiškia gražiai atrodyti, rūpintis savimi [gerbti save reiškia <i>aut. pastb.</i>]. Gal kai tinkamai elgiesi, tai ir gerbi save. Nesityčioti iš savęs [gerbti save reiškia <i>aut. pastb.</i>]. Gerbti save reiškia, pasakyti ką galvoji.	11
	Savęs pažinimo stoka	Aš manau, kad nelabai save pažįstu. Aš nelabai pažįstu save, nes kartais būnu geras, o kartais būnu mušeika.	12

	Nelabai žinau ką tai reiškia, [pažinti save <i>aut. pastb.</i>] turbūt nepažįstu savęs. Aš nelabai žinau ko man reikia. <...> aš kartais nežinau ko pats noriu. Nelabai pažįstu save. Nežinau ką tas reiškia [savęs pažinimas <i>aut.pastb.</i>]. Aš nežinau ar pažįstu save ar ne. Gerbti save reiškia prisiziūrėti save. Tai reiškia, kai rūpiniesi savimi, kad nebūčiau murzina [gerbti save <i>aut.pastb.</i>]. Nežinau gal kad rūpinuosi savimi [gerbti save reiškia <i>aut. pastb.</i>]. <...> rūpinuosi savimi.	
Pasitikėjimas savimi	Nors ir nesuprantu kažko vis tiek stengiuosi, nes man svarbu pasitikėti savimi. Aš pasitikiu savimi, aš galiu viską padaryti, nebijau nieko. Pasitikiu savo jėgomis, nors ir ne viską moku ir suprantu, bet galiu pabandyti. Taip pat vertinu, nereguoju [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>] <...> po to praeina liūdesys. Nelabai kas pasikeičia, kaip vertinau save prieš tai taip ir po to [kai patyriau nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Bandau padaryti iš naujo <...> [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Aš patenkinta savimi, nieko nenorėčiau keisti. Aš patenkintas, kad esu sveikas, aš sau patinku toks koks esu. Aš savimi patenkintas, man viskas gerai, aš sau patinku. Aš sau visai patinku, esu geros išvaizdos, nieko man nereikia keisti.	11
Pasitikėjimo savimi stoka	Nelabai pasitikiu savimi. Man sunkiai sekasi mokytis. Man sunkiai sekasi savimi pasitikėti. Daug ko nesuprantu. Aš nelabai pasitikiu savo nuomone. Mokykloje blogai sekasi, turiu daug blogų pažymių Nepasitikiu savimi. Jeigu kažko nesuprantu to nedarau. Viską bijau padaryti blogai. Kartais pasitikiu savimi kartais ne. Kėblioja situacijoje savimi nepasitikiu. Blogiau vertinu [save kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Krinta pasitikėjimas savimi [kai patiriu nesėkmę <i>aut.pastb.</i>]. Susinervinu [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Iš pradžių būna liūdna <...> [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Pradedu nervuotis [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Nusiviliu savimi [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Labai supyktu [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Nebenoriu to paties daryti kitą kartą [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Susinervuoju [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Užsispyriau to nebedaryti [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. <...> jai vėl nesigauna supyktu ir nebedarau [kai patiriu nesėkmę <i>aut. pastb.</i>]. Nežinau, nelabai aš savimi patenkintas. <...> mažai myliu save. Norėčiau būti labiau susitelkęs. Aš esu nelabai patenkinta savimi. Norėčiau labiau stengtis, geriau mokytis, nes dažnai tingiu. Nelabai aš sau patinku. Norėčiau būti geresnis. Nežinau ar aš savim patenkinta. Labai daug kas man manyje nepatinka. Turbūt, kad nelabai aš sau patinku. Norėčiau būti drąsesnė ir draugiškesnė.	33
Gebėjimo pasitikėti kitais stoka	Nėra nė vieno žmogaus, kuriuo pasitikėčiau. Nė suaugusiais nei vaikais nepasitikiu. Nėra man jie [žmonės <i>aut. pastb.</i>] tokie artimi, kad pasitikėčiau.	16

	Nėra žmonių, kuriais galėčiau pasitikėti. Žinau, kad visi [žmonės <i>aut. pastb.</i>] mane išduos. Kuo geriau pažįstu žmonės, tuo labiau jais nepasitikiu. Ne visais pasitikiu. Yra draugė mane išdavus. Su tais su kuriais blogiausiai sutariu, jais nepasitikiu. Nepasitikiu niekuo. Nes yra man taip jau buvę, kai pasitikėjau, apgavo mane. Pasitikiu tik tais, kurie man labai artimi, kiti gali mane įskaudinti. Nežinau, turbūt pasitikiu tik savo seserimis, kiti man nepadaeda. Aš pasitikiu tik savimi. Ką aš žinau ką galvoja kiti. Man pasitikėti kitais sunku, nes daug žmonių yra mane nuvylę.	
Teigiama nuomonė apie vaikus lankančius dienos centrą	Suaugę sako, kad aš esu protingas ir kūrybingas. Manau, kad patinku kitiems. Suaugę apie mane atsiliepia gerai, nes mato, kad aš stengiuosi. Kai kurie suaugę sako, kad aš esu fainas, įgudęs.	4
Neigiama nuomonė apie vaikus lankančius dienos centrą	Klasiokai nelabai manęs mėgsta, jie manęs vengia. Iš 30 mokinių klasėje, 15 manęs nemėgsta. Daugiausiai berniukai manęs nemėgsta sako, kad aš smirdžiu. Man nelabai patinka bendrauti su vaikais, jie iš manęs tyčiojasi. Nelabai gerai, [kiti mano apie mane <i>aut. pastb.</i>] iš klasiokų elgesio matos. Jie [klasiokai <i>aut. pastb.</i>] mane apkalba, garsiai apie mane šneka negražius dalykus. [Klasiokai <i>aut. pastb.</i>] Sako kad aš smirdžiu. Jeigu kas nors ką nors klasėje padaro negerai apkaltina mane. Ne kaip, [kiti vertina mane <i>aut. pastb.</i>] aš kitiems nepatinku. Klasiokės sako, kad aš esu baisus, šlykštus ir išvaizda ir charakteriu. Klasiokės manęs šalinasi. Bendraamžiai apie mane ne kokios nuomonės. Klasėje turiu nedaug draugų. Daug kas vengia manęs. [Klasiokai mane <i>aut. pastb.</i>] Vadina vagimi. Apie mane kiti galvoja blogai. Bendraklasiai iš manęs labai šaiposi. [Klasiokai <i>aut. pastb.</i>] Vadina mane ryža, sako, kad aš baisiai rengiuosi, esu stora. Klasėje turiu tik kelias drauges. Manęs kiti nekenčia. Mokykloje iš manęs visi labai tyčiojasi, visi mane erzina. [Klasiokės <i>aut. pastb.</i>] Sako, kad aš labai smirdžiu Niekas su manimi nenori draugauti. Mama su manimi nebendrauja, arba vadina negražiais žodžiais. Mokytojai manęs neužstoja, rašo blogus pažymius. Apie socialinę iš vis patylių, sako, kad esu pablogėjęs. Mano sesė sako, kad aš stora. Tik mama apie mane galvoja ne kaip, mes dažnai pykstatamės. Visi sako, kad aš nieko nemoku. Su mama taip pat blogai sutariu, ji manęs neišklauso.	30
Vaikams svarbi kitų nuomonė apie juos	Man svarbu ką kiti mano apie mane. Man svarbu, kad apie mane blogai šneka. Aš noriu patikti kitiems. Man įdomu, ką kiti žmonės galvoja apie mane. Man svarbu labai ką kiti mano apie mane. Noriu žinoti kokia kitų nuomonė apie mane. Man svarbu, ką kiti galvoja apie mane. Man dažnai būna liūdna, kad kiti taip manęs nekenčia.	8
Vaikams nesvarbi kitų nuomonė apie juos	Ne, man neįdomi kitų žmonių nuomonė apie mane. Man nelabai svarbu ką kiti galvoja apie mane. Man tik kartais svarbu ką kiti mano apie mane.	3
	Iš viso:	128

2 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas bendrauti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas bendrauti	Draugiškumas	Dažniausiai taip,[esu draugiškas <i>aut. pastb.</i>] nes draugiškai elgiuos, nieko neįžeidinėju. Kaip kada, jai būna gera nuotaika esu draugiškas. Beveik visada elgiuosi draugiškai, ypač su draugais ir mažesniais už save. Mano gerosios savybės - esu atvira, niekada nevēluoju. Su savo gerais draugais aš draugiškas. Jai su savo draugais [bendrauju <i>aut. pastb.</i>] tada labai linksmai, jai su kitais tada truputi labiau susikaupiu. Esu draugiška, kartais nuoširdi. Esu linksmas, draugiška, nuoširdi. Kartais būnu draugiškas. <...> esu draugiška, moku išklausti.	10
	Ne Draugiškumo stoka	Su tais kurie man nepatinka būnu nelabai draugiška. Kaip su manim bendrauja taip ir aš, ne visada nuoširdi esu. Na tik su broliu esu nedraugiškas. Žiūrint su kuo bendrauju, jeigu su savo hebra tada normaliai. Jai būnu supykęs tada būnu nedraugiškas. Kaip kiti elgiasi su manim taip ir aš, jai kalba su manim negražiai aš būnu nedraugiška. Kai manęs neklauso aš būnu nedraugiškas. Nežinau, turbūt esu nedraugiška, nes būnu pikta, kai visi mane erzina. Tie kurie man nepatinka, aš juos erzdinu. Kartais būnu draugiška kartais ne, priklauso nuo nuotaikos. Kai bendrauju su tais kurie man patinka būnu draugiška. Jeigu su tais [bendrauju <i>aut. pastb.</i>] kurie man nepatinka, pasakau jiems ką galvoju. Kartais kitus įžeidžiu, jai man ką nors pasako blogo. Jai mane muša ir aš juos [bendraamžius <i>aut. pastb.</i>] mušu.	14
	Pagarba	Kurie man geri aš juos gerbiu, labiau gerbiu suaugusius, todėl kad jie suaugę. Aš geriau kalbu su suaugusiais. Gerbiu suaugusius ir kai kuriuos draugus. Kai kuriuos gerbiu, nes jie man padeda. Svarbi, [kito žmogaus nuomonė <i>aut. pastb.</i>] nes gal jo nuomonė geresnė nei mano. Taip man svarbi, [kito žmogaus nuomonė <i>aut. pastb.</i>] aš gerbiu ją. <...> man svarbu ką galvoja kitas, gal aš pasiimsiu jo nuomone. Ne, neįsakynėju kitiems, nes kiti gali supykėti. Nepatinka, [įsakynėti kitiems <i>aut. pastb.</i>] nes gal kitam nepatinka. Žinau, kad man nepatinka, kai man įsakynėja, todėl ir kitiems neįsakynėju.	11
	Pagarbos stoka	Negerbiu piktų žmonių. Ne visus gerbiu. Jai manęs negebia ir aš negerbiu. Nelabai gerbiu,[kitus <i>aut. pastb.</i>] nes kartais pasityčioju iš kitų. Jai kiti bloga man linki aš jų negerbiu. Nelabai kaip, [gerbiu kitus <i>aut. pastb.</i>] nes atsikalbinėju prieš suaugusius, nedarau ką jie liepia. Kad gerbčiau kitus, jie turi gerbti mane. Blogai,[man sekasi gerbti kitus <i>aut. pastb.</i>] nes manęs daug kas negerbia ir aš negerbiu. Sunkiai,[man sekasi gerbti kitus <i>aut. pastb.</i>] bandau gerbti, bet neišėina, vis padarau ką nors. Negerbiu tų, kurie man nori padaryti ką nors blogo. Jeigu man jinai neįdomi aš nesiklausau [kitų nuomonė <i>aut. pastb.</i>]. Man nelabai svarbu ką galvoja kitas. Įsakynėju tik artimiems, kitiems nedraus. Aišku, kad patinka, [įsakynėti <i>aut. pastb.</i>] labai linksmas, ypač	18

	mažiukam, nes įdomu ką jie padarys. Man patinka įsakynėti kitiems, kad man neįsakynėtų. Smagu įsakynėti kitiems. Smagu, kai tavęs klauso <...>. Nežinau, turbūt ne, nedrąsu [įsakynėti kitiems <i>aut. pastb.</i>].	
Kontakto užmezgimas	Aš jaučiuosi labai gerai, nes tada galiu susirasti naujų draugų [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Man tai labai patinka susipažinti, aš visada einu pats pirmas, nes man labai įdomu. Visai gerai jaučiuos, gal vienai nelabai drąsu [susipažinti <i>aut. pastb.</i>] bet su draugėm nueinu. Normaliai, truputį gėda [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>] bet po to būna geriau.	4
Kontakto užmezgimo įgūdžių stoka	Nelabai jaukiausiai jaučiuos [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Baisoka, kad nepažįsti [tų, kurie bando užmegzti su manimi kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Sunku man susipažinti, nes nedrąsu. Man tada būna jaudulys [kai kiti bando užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Nevinuos, man būna gėda, nejauku [kai kiti bando užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Baisu galvoju kas čia bus, [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>] nežinau ar aš galiu prie jo keiktis. Nežinau iš pradžių būna nejauku [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. [Kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>] Nežinau ką jam sakyti, nepažįstu jo. Įdomiai jaučiuosi, truputį būna nesmagu, nes nežinau koks tas žmogus [kai kiti bando su manimi užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Nesmagiai jaučiuos, nežinau man taip visada būna [kai kiti bando užmegzti kontaktą <i>aut. pastb.</i>]. Prie manęs pirma reikia prieiti, nes aš nedirštu eiti susipažinti.	11
Mandagumas	Aš galvoju, kad aš mandagus. Nu ačiū pasakau jeigu man duoda ką nors. Mandagi esu šiaip, aš visada sveikinuos, o su draugais kai susitinkam aš juos apsikabinu. Turbūt esu mandagi, nes visada pati pradedu bendrauti. Būnu linksmas, rimtas, normalus. Būnu rimta, smalsi.	6
Mandagumo įgūdžių stoka	Nežinau ar aš mandagi, nes kartais nutraukiu pokalbį. Noriu pasakyti, ką galvoju, nes bijau pamiršti. Tingiu būti mandagus, pamirštu. Nelabai aš mandagus. Nepatinka man sveikintis, atsisveikinti, kam čia to reikia?. Mano mama irgi niekada nesisveikina. Ne,[aš nemandagus <i>aut. pastb.</i>] todėl, kad man gėda sveikintis. Su suaugusiais aš mandagus, nes jie gali supykti. Vaikai tai nekreipia dėmesio, jai keikuos ar panašiai. Visaip bendrauju, su savo amžiaus nekaip, su suaugusiais mandagiau. Su broliu nemandagiai šneku, nes jis mane erzina. Stengiuos mandagiai kalbėti, ypač su mokytojais, nes žinau, kad gali būti blogai, nuves pas socialinę. Arba mintyse keikiuos, arba išsprūsta su draugais, kai kalbu. Su draugais keikiuosi, nes visi taip šneka. Kartais su draugais kai esam visi ten keikias tai ir aš užsikrėčiu. Dažniausiai su draugais keikiuos. Man čia įprotis, [vartoti keiksmažodžius <i>aut. pastb.</i>] nes mama, teta ir bendraamžiai keikias. Vartoju su draugais keiksmažodžius. Su savais ne kaip elgiuos, daug keikiuos. Pasitaiko, [vartoti keiksmažodžius <i>aut. pastb.</i>] daugiausiai, kai būnam su draugėm arba namie.	30

	Su bedraamžiais labai įsijaučiu ir pamirštu gražiai kalbėt, nes jie irgi negražiai kalba. Kiti vaikai su manim labai negražiai šneka, todėl ir aš kalbu taip pat. Kai mane labai erzina kiti arba iš manęs tyčiojasi tada keikiuosi. Su suaugusiais aš mandagus, gėda prie jų keiktis. Mano brolis labai keikiasi, taj namuose ir aš taip darau [naudoju keiksmažodžius <i>aut. pastb.</i>]. Mokykloje su draugais daug keikiamės, nes taip visi daro, kiekiau atrodom. Aišku, kad naudoju, kiti naudoja ir aš naudoju [keiksmažodžius <i>aut. pastb.</i>]. Nesikeikiu kai bendrauju su suaugusiais, o su klasiokais kartais išeina [naudoti keiksmažodžius <i>aut. pastb.</i>]. Kartais būnu mandagus, kada reikia, o kartais nelabai, nes nenoriu. Stengiuosi nevirtoti keiksmažodžių, bet ne visada gaunas.	
		Iš viso: 104

3 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas valdyti jausmus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas valdyti jausmus	Gebėjimas valdyti jausmus	Jeigu nelabai supyktu tada pamirštu ir pyktį užsuku kaip dujinę. Jeigu mane kas nors erzina, stengiuosi nepasiduoti pykčiui ir nueinu į šalį. Geros savybės, kad esu atlaidus.	3
	Jausmų valdymo įgūdžių stoka	Tik kai kada valdau jausmus. Nelabai man sekasi valdyti jausmus. Neišeina man valdyti jausmų. Esu jautrus. Šiandien mergaitei mokykloje įspyriau, nes ji mane įžeidė. Noriu atkeršyti, kad mane įskaudino. Užsiuolu kitą negražiais žodžiais. Blogosios savybės, kad greitai susinervuoju. Pykstu visą dieną. Na aš pasielgiu blogai tik tada kai mane sunervuoja. Blogosios - greitai supyktu ant žmogaus. Labai ilgai laukau pyktį savyje. Esu kerštingas. Kartais meluoju [blogoji savybė <i>aut. pastb.</i>]. Blogosios [savybės <i>aut. pastb.</i>]- apkalbu kitus <...>. Blogosios savybės - esu pavydi, labai greitai susinervinu, greit įsižeidžiu. Blogosios savybės, kad esu kerštingas, nekantrus. Blogosios [savybės <i>aut. pastb.</i>]- apkalbu kitus, esu kerštinga. Dažnai verkiu, nes niekas manęs nesupranta. Nelabai moku valdyti savo jausmus. Jeigu mane kas nors supykde arba įskaudino dažniausiai aš verkiu. Dažnai man būna nuotaikų kaita. Pas mane dažnai keičiasi nuotaikos. Galiu būti labai linksma ir staigiai liūdna. Man sunkiai sekasi valdyti jausmus. Na aš esu jautri. Ką aš tuo momentu jaučiu tą sakau. Jeigu man kas nors pasakė, kas man nepatinka, tada juos įžeidinėju, taip ginuosi nuo visų. Esu jautrus. Jeigu, kas nors mane nervuoja pasakau atgal arba nueinu į šalį. Man nepavyksta nepasiduoti pykčiui. Mane labai nervuoja mažasis brolis, jeigu jis manęs neklauso tada jam ne kas. Esu įžeidus draugę [kai supykau <i>aut. pastb.</i>]. Arba kai supyktu ant ko nors tada irgi daug keikiuos.	47

	Blogosios savybės - kai supykstu nesivaldau. Kai labai supykstu išreiškiu pyktį negražiais žodžiais. Buvau atkeršijus, nes mane buvo supykde. Jeigu kas nors mane nervuoja piktai elgiuos. Jai būnų labai supykęs, duodu kitam į nosį. Tik labai kartais susivaldau, kai supykstu. Nes aš kai supykstu, tada man niekas neįdomu. Kai mane vaikai erzina, aš labai pykstu, tada keikiuosi. Aš ilgai laikau pyktį. Neišeina man nepykti. Vistiek supykęs tyčiojuosi iš kitų, keikiu juos arba puolu muštis. Na jai labai mane kas nors sunervuoja, tada aš nebesivaldau, būnų pikta ir keikiuosi.	
Gebėjimo įvardinti jausmus įgūdžių stoka	Man sunku kitam pasakyti ką jaučiu, na nebent mamai. Kartais pasakau jai labai blogai [kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>] draugei. Nebent savo geriausiam draugui pasakau kartais [kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>]. Bet tik geriausiai draugei [pasakau kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>] ji labiausiai išklauso. Kartais pasakau tėvam [kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>]. Aš dažnai paskau savo draugėm kaip jaučiuosi, man tada palengvėja, nes jos išklauso. Na tik draugei galiu pasakyti [kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>]. Aš laikau savyje jausmus, pats nenoriu jų įvardinti. Stengiuosi neparodyti kitiems ką jaučiu. Bandau nuslėpti nuo kitų ką jaučiu. Nenoriu, kad kiti žinotų ką aš jaučiu. Man nelabai patinka pasakoti kitiems ką jaučiu. Aš niekam nesakau, kaip jaučiuosi, nežinau kodėl, šiaip. Aš žinau, kad man nepasidarytų geriau [jai pasakysiu kitiems kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>]. Aš savo jausmus įvardinu kartais. Jaučiuosi neišklausoma, todėl nesakau kaip jaučiuosi. Kai manęs to klausia, [kaip jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>] tada ir pasakau. Aš nesakau niekam ką jaučiu, bet kiti patys pamato koks aš.	18
Kantrybė	Nežinau, gal aš kantri, niekur neskubu, nors mane kas nors ir nervina, geriau tada einu į šalį. Kai aš pats sugalvoju ką man daryti aš kantrus. Aš viską mėgstu daryti lėtai, kai reikia padaryti kažką aš būnu kantri ir darau. Turiu aš kantrybės, susikaupiu ir pagalvoju, kad reikia pakentėti. Mano gerosios savybės - esu kantri, nekonfliktiška.	5
Kantrybės stoka	Greitai prarandu kantrybę, kai būnu su broliu, jis mane nervuoja, atsikalbinėja, nedaro ką pasakau. Negaliu su broliu žaisti kartu, nes jis labai lėtas ir mane nervuoja. Aš labai greitai prarandu kantrybę. Kai mane skubina ir man trukdo aš viską metu. Jeigu nuobodu viską metu ir einu veikti ką nors kitą. Bloga mano savybė, kad prarandu greit kantrybę. Vakar prašiau brolio, kad prineštų malkų, bet nieko jis man nepadėjo, trūko labai nedaug, vos jam nevožiau. Man daug kas greitai atsibosta. Jeigu man liepia kas nors ką nors padaryti aš nedarau. Man nepatinka laukti. Noriu, kad viskas prasidėtų ir pasibaigtų greičiau. Mane nervuoja jeigu ko nors nesuprantu ar nemoku padaryti. Aš negaliu būti kantrus, negaliu visą dieną būti vienoje vietoje, man reikia daug ką nuveikti.	13
Empatiškumas	Mano gerosios savybės, kad galiu padėti kitam nelaimėje <...>. Mano gerosios savybės - galiu apginti kitą <...>. Gal ir svarbu, [ko nori kitas <i>aut. pastb.</i>] jeigu jam kas nors atsitiko man gaila pasidaro. Man svarbu, [ko nori kitas <i>aut. pastb.</i>] kad galėčiau jį suprast. Išivaizduoju, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad	11

		man taip gali nutikti. Bandau įsivaizduoti, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] man įdomu kaip aš daryčiau kitaip. Žiūrint ką, [įsivaizduoji <i>aut. pastb.</i>] jeigu iš to žmogaus šaiposi, man gaila jo. Kartais įsivaizduoju, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] nes kai klasiškai tyčiojasi iš manęs aš žinau ką tai reiškia. Geroji savybė, kad esu rūpestingas. Geroji savybė padedu kitiems. Gerosios savybės - esu gailėstinga, rūpestinga.	
	Empatiškumo stoka	Nelabai man įdomu ko nori kiti, ne mano reikalas. Man įdomu [ko nori kitas <i>aut. pastb.</i>] aš jam įrodyčiau, kad jis klysta. Man nelabai įdomu, ko nori kitas, jis nori ne aš. Man nesvarbu [ko nori kitas žmogus <i>aut. pastb.</i>]. Nesvarbu, [ko nori kitas <i>aut. pastb.</i>] nes niekam nesvarbu ko aš noriu. Ne, [nesvarbu ko nori kitas <i>aut. pastb.</i>] o kam žinoti kas ko nori <...>. Nesvarbu ko nori kiti man, nes žmonių labai daug. Ne nebandau, o kam? [įsivaizduoti savęs kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>]. Man neįdomu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>]. Ne, nes man nesvarbu [įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>]. Pagalvoju apie tuos, kurie yra turtingi. Galvoju kiek aš visko pirkčiau, kad turėčiau pinigų. Įsivaizduoju, [save kito žmogaus vietoje <i>aut. pastb.</i>] ypač, klasiokus, kurie turi pinigų ir gražiai rengiasi.	13
		Iš viso:	110

4 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas spręsti konfliktus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas spręsti konfliktus	Gebėjimas spręsti konfliktus	Aiškinuos, pasakau ką galvoju [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>]. Pasakau ką galvoju [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>].	2
	Gebėjimo spręsti konfliktus įgūdžių stoka	Nesprendžiu, [konfliktų <i>aut. pastb.</i>] praeis savaime. Aš bandau įrodyti, [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>] kad aš sakau teisybę. Stengiuosi nieko nesakyti ir nueinu į šalį [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>]. Jeigu kiti nesutinka ką aš sakau, jiems būna blogai. Bandau ginčytis jeigu aš teisi [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>]. Niekaip, [nesprendžiu konfliktų <i>aut. pastb.</i>] kai mane erzina aš pasakau mokytojui. Ginčijuosi, o jeigu reikia ir mušuosiu [konflikto metu <i>aut. pastb.</i>].	7
	Gebėjimas prisipažinti klydus	Kartais pripažįstu, [suklydus <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad blogai padariau. Draugių atsiprašau, nes blogai jaučiuosi, jai neatsiprašau. Tik suaugusių atsiprašau, nes būna prieš juo gėda. Kad nesusipyktumėm su draugėm atsiprašau jų. Geroji savybė - moku atleisti.	5
	Gebėjimo prisipažinti klydus įgūdžių stoka	Nelabai, [prisipažįstu suklydęs ir atsiprašau <i>aut. pastb.</i>] nes būna gėda ir nejauku. Yra buvę, bet nepripažįstu, [suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes gėda atsiprašyti. Dažniausiai ne, [neprisipažįstu suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes gėda. Ne, [neprisipažįstu suklydęs <i>aut. pastb.</i>] nes bijau, gėda.	6

		Ne iš karto atsiprašau, nes nenoriu sutikti, kad aš kalta. Iš pradžių tai ne, [neprisipažįstu suklydus <i>aut. pastb.</i>] po kiek laiko galvoju, kad gal kaip nors išsispręs ir nebebūsiu aš kalta.	
	Gebėjimo įvardinti jausmus, konflikto metu, įgūdžių stoka	Npasakau kitiems savo jausmų, nes gal kitam visai neįdomu kaip aš jaučiuosi. Ne, [nesakau kitiems savo jausmų <i>aut. pastb.</i>] nes kitas mato, kaip aš jaučiuosi. Kam čia sakyti, [savo jausmus <i>aut. pastb.</i>] niekam neįdomu. Nepasakau, [kitiems savo jausmų <i>aut. pastb.</i>] nes bijau, kad bus dar blogiau. Gėda man, nesakau kitiems savo jausmų. Svetimiems kažkaip nejauku pasakyti ką jaučiu. Ne, nesakau ką jaučiu, nes jai pykstu kodėl turėčiau sakyti. Kartais pasakau ką jaučiu, bet tik mamai ir draugėm. Aš pasakau, [ką jaučiu <i>aut. pastb.</i>] jai mane nervuoja. Pasakau, [ką jaučiu <i>aut. pastb.</i>] bet tik artimiems.	10
		Iš viso:	30

5 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas priimti sprendimus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas priimti sprendimus	Pasekmės ir atsakomybė	Man rūpi atsakingumas, kad kiti ant manęs nepyktų. Man rūpi pasekmės, aš atsakingas, nes viską padarau ką reikia. Aš atsakinga esu, nes einu į mokyklą, atlieku visas užduotis. Turbūt, kad atsakinga esu, niekada nevēluoju, padarau ką reikia.	4
	Atsakomybės stoka	Aš nelabai atsakingas, nes nelabai man rūpi. Nelabai man rūpi kas bus, jai kažko nepadarysiu. Turbūt, kad nelabai atsakingas esu, nes tingiu mokytis. Kai klasiškai iš manęs šaiposi, noriu jiems padaryti ką nors negero ir man nerūpi pasekmės. Pasekmės man nelabai rūpi, nebijau kas bus. Pasekmės man nerūpi, nes mama mane visada apgina. Darau ką noriu ir tiek.	7
	Savarankiškumas	Aš esu savarankiškas, nes galiu pasidaryti valgyti, užsikurti pečių, nueiti į parduotuvę. Aišku, kad aš savarankiškas, man nereikia kitų priežiūros. Kas lengvesnio pasidarau pati, o ko nesuprantu prašau kitų pagalbos. Galiu pats pasigaminti valgyti, susitvarkyti kambarius, nueiti į parduotuvę. Aš daug ką pasidarau pati, man nebereikia kitų pagalbos. Bet kai labai reikia aš galiu nueiti pas gydytoja pati, galiu nueiti į parduotuvę. Aš tikrai esu savarankiška, man nereikia kitų pagalbos.	7
	Savarankiškumo stoka	Negaliu tik vienas nuvažiuoti pas daktarus į Vilnių. Aš nelabai savarankiška, kai reikia išsiplauti galvą. Nesugebu viena padaryti namų darbų. Negaliu viena važiuoti į tolimą kelionę, nes bijau. Nelabai galiu pats paruošti namų darbus. Nuvyksti kur nors toli negaliu. Man sunkiai sekasi būti savarankiškai. Aš kartais pagalvoju, kad labai tingiu būti savarankiška, geriau kai už mane ką nors padaro kiti. Stengiuosi būti savarankiškas, bet daugumą dalykų daro už mane mama. Na kartais gal namų darbus kai darau reikia pagalbos.	10
	Gebėjimas atlikti užduotis	Žiūrint kokia užduotis, jai svarbi tai galvoju. Stengiuosi, [atliekant užduotis <i>aut. pastb.</i>] kad gautųsi gerai. Jeigu man patinka ta užduotis, susikaupiu ir darau lėtai ir galvoju.	4

		Kai užduotis svarbi tada daug galvoju ir darau susikaupus.	
	Gebėjimo atlikti užduotis įgūdžių stoka	Kartais dvejoju, ir padarau šiaip sau [užduotis <i>aut. pastb.</i>]. Jeigu nelabai svarbi, [užduotis <i>aut. pastb.</i>] daug negalvoju greitai padarau. Užduotis atlieku greitai, daug negalvodamas. Darau normaliai [užduotis <i>aut. pastb.</i>] tik daug abejoju. Jeigu kas nesigauna [atliekant užduotis <i>aut. pastb.</i>] nervinuos, nebenoriu daryt. Daug negalvoju, tik darau [užduotis <i>aut. pastb.</i>] ir žiūriu kas gaunas. Jei neįdomi užduotis tada skubu, kad greičiau padaryčiau.	7
	Gebėjimas priimti sprendimus	Viską apmastau, tada ir priėmu, [sprendimą <i>aut. pastb.</i>] nes žinau, kad galiu suklysti. Žiūrint ką reikia nuspręsti, jai svarbu pagalvoju. Būna visaip, kartais daug galvoju <...> [priimant sprendimą <i>aut. pastb.</i>]. Jeigu man ta nuomonė nepatinka, aš pasidarau, kad patiktų, pasakau, kaip aš sugalvoju. Aš turiu savo nuomone ir man ji svarbiausia. Išklausau ją, [kito nuomonę <i>aut. pastb.</i>] bet renkuosi savo nuomonę. Dažniausiai aš pasirenku savo nuomonę.	6
	Gebėjimo priimti sprendimus įgūdžių stoka	Sunkiai sekasi priimti sprendimą, nes daug abejoju. <...> kartais apsisprendžiu labai greitai [priimant sprendimą <i>aut. pastb.</i>]. Jei nesvarbus sprendimas tada greitai apsisprendžiu. Priėmų sprendimą daug negalvodama, nes dažnai skubu. Sprendimus priėmu greitai, nes labai tingiu galvoti. Man sunku apsispręsti vienai, aš prašau kitų pagalbos. Mažai klausau kitų, pats sugalvoju ir padarau kaip man atrodo geriau.	7
Iš viso:			52

6 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas įveikti stresus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas įveikti stresus	Gebėjimas analizuoti savo elgesį	Kartais pagalvoju, kodėl taip įvyko. Kartais aiškinuos, [priežastis <i>aut. pastb.</i>] nes noriu žinoti kas kaltas.	2
	Gebėjimo analizuoti savo elgesį įgūdžių stoka	Nesiaiškinu, [sunkumų priežasčių <i>aut. pastb.</i>] nes nelabai žinau kaip. Kad tų sunkumų daug, nespėju aiškintis nieko. Nelabai aiškinuos, [sunkumų priežasčių <i>aut. pastb.</i>] nes pamirštu. Negalvoju, [apie sunkumų priežastis <i>aut. pastb.</i>] nes tikiu, kad paeis tie sunkumai. Kam čia galvoti, apie jas [sunkumų priežastis <i>aut. pastb.</i>]. Niekada apie tai negalvoju [apie sunkumų priežastis <i>aut. pastb.</i>]. Niekada nesiaiškinu sunkumų priežasčių, nes nors ir žinau, kodėl taip įvyko, niekas nepasikeičia. Man dzin, įspyriau ir nuėjau. Kai man kas nors nepatinka, tada ir įspyriu. Neieškau, [blogo elgesio priežasčių savyje <i>aut. pastb.</i>] o kam? Pagalvoju kartais, kad nežinau kodėl taip pasielgiau. Pagalvoju apie tai, [apie savo blogo elgesio priežastis <i>aut. pastb.</i>] bet jau būna po visko ir nebėra ko ieškoti. Niekada neieškau [blogo elgesio priežasčių savyje <i>aut. pastb.</i>] tik kartais pagalvoju. Neieškau, [blogo elgesio priežasčių savyje <i>aut. pastb.</i>] per sunku. [Nepažįstu savęs <i>aut. pastb.</i>] <...> nes nelabai save kontroliuoju.	18

	Niekada negalvoju apie tai, [apie savo blogo elgesio priežastis <i>aut. pastb.</i>] tiesiog pasielgiau taip ir viskas. Kad negalvoju apie tai [apie savo blogo elgesio priežastis <i>aut. pastb.</i>]. Blogosios, [mano savybės <i>aut. pastb.</i>] kad kartais negaliu kontroliuoti savo elgesio	
Gebėjimas išreikšti nepasitenkinimą	Namuose tetei ir broliui pasakau, kas man nepatinka. Pasakau garsiai visiem, kas man nepatinka. Jeigu kitį manęs paklausia pasakau, kas man nepatinka. Aš beveik visiem pasakau, kas man nepatinka. Dienos centre pasakau, ypač vaikam kas man nepatinka. Aš mokykloje ir namuose pasakau, kas man nepatinka.	6
Gebėjimų išreikšti nepasitenkinimą įgūdžių stoka	Jeigu mokykloje ar dienos centre tada nesakau kas nepatinka, nedirštu. Aš pasakau kitiems kas man nepatinka, ne tam žmogui, nes gėda. Tik draugam nesakau, [kas nepatinka <i>aut. pastb.</i>] nes jiems neįdomu, kas man nepatinka. Retai kada pasakau, kas man nepatinka, nes bijau. Mokykloje nelabai sakau kitiems kas man nepatinka, nedirštu. Pati nesakau kas man nepatinka. Aš ginčijuos jeigu man kas nors nepatinka.	7
Vaikų nuomonė apie streso įveikimo svarbą	Gal, kad nesusirgtum [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Kad nebūtų blogai [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Nes tada vėl būsi sveikas [įveikęs stresą <i>aut. pastb.</i>]. Nes gali labai susirgti [jei neįveiksi streso <i>aut. pastb.</i>]. Kad nepatektum į ligoninę [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Kad galėtum eiti į mokyklą [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Kad galėtum su kitais bendrauti normaliai [svarbu įveikti stresą <i>aut. pastb.</i>]. Nes jeigu neįveiksi streso, būsi nelaimingas. Nes jeigu nebesivaldysi, gali padaryt ką nors baisaus. Einu pamiegoti [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Dažniausiai einu pamiegoti [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Ką nors einu paveikt [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Jei mokykloje nueinu į šalį, jai namuose einu pamiegoti [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Bendrauju su draugais [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Man tada reikia sportuoti [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Klausausi muzikos [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Man reikia pabūti vienai [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>]. Klausausi muzikos [kad tinkamai nusiraminti <i>aut. pastb.</i>].	17
Gebėjimas įveikti sunkumus	Jeigu tie sunkumai dideli, pasakau tetei, jeigu nieko rimto, nedarau nieko. Bandau sugalvoti kaip išspręsti, [sunkumus <i>aut. pastb.</i>] jai nepasiseka prašau kitų pagalbos. Visom priemonėm bandau įveikti sunkumus. Prašau kitų pagalbos, kad padėtų [įveikti sunkumus <i>aut. pastb.</i>]. Iš pradžių bandau kažkaip pats, o kartais reikia kitų pagalbos [įveikti sunkumus <i>aut. pastb.</i>]. Žiūrint kokie sunkumai, jeigu rimti tada prašau kitų pagalbos. Jeigu nieko ypatingo, tada bandau spręsti pati [sunkumus <i>aut. pastb.</i>]. Aš iš karto prašau kitų pagalbos, kad įveikčiau sunkumus, nes bijau, kad bus dar blogiau. Viską sprendžiu pats, man nesvarbu kaip tai išspręsiu. Jei nepavyksta, [įveikti sunkumų <i>aut. pastb.</i>] tada sakau mamai arba broliui. Na mėginu viską spręsti pati, kartais gaunasi kartais ne.	11
	Iš viso:	61

7 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas atsisakyti

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų gebėjimas atsisakyti	Gebėjimas atsisakyti	Aš pasakau, [klasės draugams <i>aut. pastb.</i>] kad nieko nedarėsiu ir kad atstotų, nes pasakysiu mokytojai. Jeigu matau gatvėje, [klasės draugus <i>aut. pastb.</i>] tada apsisuku, kad su jais nesusitikčiau, vengiu jų. Nelabai man įdomu ką man liepia daryti kiti. Nedarau to ko nenoriu. Aš visada einu pasakyti mokytojai, auklėtojai arba socialinei. Nelabai mane verčia kas nors daryti ko nenoriu. Kai pareinu namo pasakau mamai [kad kiti darė spaudimą <i>aut. pastb.</i>]. Aš neklausau, ką man liepia kiti daryt, žino, kad pasakysiu socialinei. Jeigu mane nori priversti ką nors padaryti, bandau pasakyti „Ne“.	9
	Gebėjimo atsisakyti įgūdžių stoka	Kartais darau ko paprašo draugai. Nemoku jiems [draugams <i>aut. pastb.</i>] pasakyti „Ne“. Nelabai noriu pyktis su draugais, todėl kartais darau ką jie man liepia. Žinau, kad bus sunku pasakyti jiems [draugams <i>aut. pastb.</i>] „Ne“. Man sunkiai pavyksta pasakyt „Ne“. Bandau pasakyt „Ne“, bet kartais neišeina. Tik kartais pavyksta pasakyt „Ne“. Jeigu man tas pasiūlymas patinka darau. Kai kada negaliu pasipriešinti kitiems, nes man grąšina. Visko kitiems nepasakoju, nes gali būti blogai. Nelabai sekas [pasipriešinti kitiems <i>aut. pastb.</i>] todėl vengiu tų, kurie man taip daro. Nedrįstu klasės draugėm pasakyt nieko, nes žinau, kad šaipysis iš manęs. Bijau, kad nukentėsiu, todėl jiems [draugams <i>aut. pastb.</i>] meluoju. Kartais darau ko nenoriu, nes draugai manęs prašo, žinau, kad supyks. Visi mane vadina skundike, žinau, kad bus dar blogiau, bet nežinau ką kitą daryti.	15
	Teigiama jausmų išraiška po atstūmimo	Klausiu, kodėl „Ne“? [kai pasako kiti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Bandau išsiaiškinti, kodėl pasakė „Ne“.	2
	Neigiama jausmų išraiška po atstūmimo	Supyktu, kai man pasako „Ne“. Truputį susinervuoju, kai man pasako „Ne“. Kartais supyktu ant to, kuris man pasakė „Ne“. Išįzeidžiu [kai pasako kiti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Man būna pikta, ypač jai draugas pasako „Ne“. Nereguoju, nueinu ir tiek [kai pasako kiti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Niekai nesielgiu, pasakė tai ir „Ne“.	7
	Vaikų nuomonė kodėl reikia gebėti pasakyti „Ne“	Reikia, kad žinotum ką gali daryt ko ne [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Kad nepadarytum ką nors blogo [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Nes jeigu visiems sakysiu taip, galiu padaryt ką nors negero. Kad turėčiau savo nuomonę [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Kad kiti nesityčiuot iš manęs [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Gal, kad kiti man neįsakynėtų [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Nes kiti gali kuo nors mane apkaltinti [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>]. Jeigu nemokėsiu pasakyt „Ne“, kiti tyčiosis iš manęs. Kad pasipriešinčiau kitiems [svarbu pasakyti kitam „Ne“ <i>aut. pastb.</i>].	9
	Teigiami jausmai atsisakymo metu	Niekai nesijaučiu kai sakau „Ne“, pasakau ir viskas. Kai pasakau „Ne“ jaučiuos normaliai. Jaučiuosi gerai, [kai pasakau „Ne“ <i>aut. pastb.</i>] jeigu aš nesutinku, tai ir pasakau.	3
	Neigiami jausmai atsisakymo metu	Blogai, [jaučiuosi <i>aut. pastb.</i>] bijau pasakyt „Ne“, nes žinau, kad man bus blogai. Tenka kartais pameluoti, nes nenoriu nuvilti draugo. Iš pradžių būna nejauku, [pasakyti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>] bet susikaupiu ir pasakau. Nesmagiai jaučiuosi, kai sakau „Ne“, nes draugai gali su manimi	7

		nebedraugauti. Kartais jaučiuos ne kaip sakydamas „Ne“, nes bijau įžeisti draugę. Ne kaip jaučiuos, [kai sakau „Ne“ <i>aut. pastb.</i>] jaudinuos, nežinau kaip reaguos. Jaudinuos ir nervinuos, ilgai galvoju kaip reiks pasakyti [kai reikia pasakyti „Ne“ <i>aut. pastb.</i>].	
			Iš viso: 52

6 priedas

Pirminė kategorizacija
Interviu su socialinės srities specialistais (socialiniais pedagogais ir socialine darbuotoja)

1 lentelė

Pagrindinės problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Pagrindinės problemos dirbant su socialinės rizikos šeimomis	Kliento motyvacijos keistis stoka	Pirmiausia yra sunku šeimos narius motyvuoti teigiamiems pokyčiams. Bendraudžiant su rizikos šeimomis sunku juos motyvuoti keistis ir siekti pozityvių pokyčių. Nemotyvuotas klientas dažnai neigia turintis rimtų psichologinių ar socialinių problemų. Sunku išmokyti tinkamų socialinių įgūdžių suaugusius šeimos narius. Neigia, kad vartoja alkoholį [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>]. Priešinasi pozityviems pokyčiams [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>]. Stokoja iniciatyvos ir energijos imtis rimtų veiksmų ną nors keisti savo gyvenime [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>].	7
	Transporto stoka	Socialinė darbuotoja trumpai pabūna šeimoje, nes nori kuo daugiau šeimų aplankyti. Dažniausiai važiuojama į šeimas kai gaunamas transportas ir tai valandai ar dviem, o aplankyti reikia visas šeimas. Transportas gaunamas labai retai. Jei šeimai nutinka kokia bėda ir reikia skubios pagalbos socialinė darbuotoja negali nuvykti į šeimą. Stengiamasi bent kartą per savaitę aplankyti socialinės rizikos šeimą. Jei socialinei darbuotojai būtų skirtas transportas ji galėtų planuoti savo darbą. Jei [socialinė darbuotoja <i>aut. pastb.</i>] turėtų transportą galėtų skirti daugiau laiko socialinių įgūdžių ugdymui. Dažnai trūksta transporto. Transporto trūkumas būtų didžiausia problema trukdanti pilnavertiškai atlikti savo darbą. Ginkūnų kaime gyvenančias šeimas aplankome dažniau.	10

	Priemonių stoka	Darbuotojai patys sau perkasi dezinfekcines priemones. Specialistai nėra aprūpinami reikalingomis priemonėmis.	2
	Socialinių darbuotojų ignoravimas	Šeimos dažnai ignoruoja seniūnijos socialinę darbuotoją neįsileisdamos į namus. Sunku rasti ryšį su vaiku [socialinei darbuotojai <i>aut. pastb.</i>]. Dažnai tėvai nustatinėja vaikus prieš socialinę darbuotoją. Gasdina juos [vaikus <i>aut. pastb.</i>] „jei tu pasakysi tiesą, tavo išveš į globos namus“, „mums skirs administracinę baudą“. Labai yra sunku pastebėti smurto atvejus prieš vaikus. Dažnai patys vaikai, tiek šeimos nariai neigia ir ignoruoja bei prisiima sau kaltę už tai, kad jį muša.	6
		Iš viso:	25

2 lentelė

Socialinių įgūdžių ugdymo poreikis probleminių šeimų vaikams

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinių įgūdžių ugdymo poreikis probleminių šeimų vaikams	Netinkamas tėvų pavyzdys	Vaikai iš socialinės rizikos šeimų nėra turėję tinkamo šeimos modelio. Tie vaikai [socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] neturi teigiamo pavyzdžio namie. Vaikas šeimoje mokosi sekdamas tėvų pavyzdžiu. Vaikai mato savo girtaujančius ir smurtaujančius tėvus. Šiems vaikams [socialinės rizikos šeimų vaikams <i>aut. pastb.</i>] jau yra susiformavę netinkami socialiniai įgūdžiai. Netinkami įgūdžiai yra perimti iš tėvų. Vaikams trūksta tėvų dėmesio. Tokiose [socialinės rizikos <i>aut. pastb.</i>] šeimose gyvenantys vaikai mato, kaip gyvena jų tėvai. Vaikai atkartoja tėvų elgesį ir įgyja netinkamus įgūdžius. Tėvai neišmoko savo vaikų, kaip reikia tinkamai elgtis. Turėdamos menkus įgūdžius, socialinės rizikos šeimos netinkamai ugdo savo vaikus. Dauguma vaikų yra įgyję netinkamus socialinius įgūdžius šeimose.	12
	Socialinių ir higieninių įgūdžių stoka	Vaikams labai trūksta socialinių, bei higieninių įgūdžių. Socialinių įgūdžių trūksta beveik visiems socialinės rizikos vaikams. Dienos centre su vaikų socialinių įgūdžių stoka susiduriame kasdien. Dienos centro vaikams neužtenka paruošti pamokas, pavalgyti ir pažaisti. Socialinės rizikos šeimų vaikams būtinai reikia ugdyti socialinius įgūdžius. Yra didžiulis poreikis ugdyti socialinius įgūdžius. Socialinės rizikos šeimų vaikams būtina ugdyti socialinius įgūdžius. Dauguma vaikų, ypač iš socialinės rizikos šeimų, neturi socialinių įgūdžių. Dienos centro vaikai stokoja labai įvairių įgūdžių. Neskiriamas dėmesys dabar socialinių įgūdžių ugdymui, skatina didėjančią socialinių įgūdžių stoką vaikų ateityje.	10
	Socialinių įgūdžių ugdymo stoka dienos centre ir mokykloje	Šiais metais nevykdoma nė viena konkreči [socialinių įgūdžių ugdymo <i>aut. pastb.</i>] programa. Atskirų užsiėmimų socialinės rizikos šeimų vaikams mūsų mokykloje nėra. Socialinių įgūdžių lavinimas integruotas į atskirų dalykų programas: lietuvių ir pan. Dienos centre nėra vykdomos socialinių įgūdžių ugdymo programos. Du metus buvo vykdoma „Lino“ programa girtaujančių tėvų vaikams [mokykloje <i>aut. pastb.</i>]. Tris metus gyvenimo įgūdžių mokyklėlė [mokykloje <i>aut. pastb.</i>]. „Padėsi sau – padėsi kitiems“, skirta 5-10 klasių rizikos šeimų vaikams [mokykloje <i>aut. pastb.</i>].	11

		Manau mūsų centre vaikų socialiniai įgūdžiai yra ugdomi tik biblijos pamokėlėse. Mūsų mokykloje vykdomas tik individualus darbas [su vaikais <i>aut. pastb.</i>]. Individualūs pokalbiai su vaikais. Individualiai vaikams socialiniai įgūdžiai ugdomi, kai specialistai mato, kad vaikui yra didžiulis ugdymo poreikis [dienos centre <i>aut. pastb.</i>].	
			Iš viso: 33

3 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų psichologinės problemos

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų psichologinės problemos	Elgesio ir emocijų sutrikimai	Šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai turi labai daug rimtų psichologinių problemų. Daugėja mokinių, turinčių elgesio ir emocijų sutrikimų, hiperaktyvių vaikų. Elgesio sutrikimai bei delinkventiškas elgesys [vaikams būdingas <i>aut. pastb.</i>]. Daugumai vaikų pasireiškia agresyvumas <...>. Kai kurie vaikai yra galvoję apie savižudybę. Neretai vaikams pasireiškia agresyvumas. Nesugeba kontroliuoti savo elgesio. Jie nenori pasakoti, kas vyksta namie, ypač jei ten girtaujama, slepia tiesą, meluoja. Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai turi įvairių baimių ir fobijų. Netinkamas kai kurių vaikų elgesys. Patyčios - prasivardžiavimas, apkalbėjimas. Problemos, vaiko laikomos savyje, ilginiui peraugą į sunkias ligas, agresiją ar net savižudybę.	12
	Skurdo problemos	Vaikai pergyvena dėl skurdo ir sunkių sąlygų namuose.	1
	Brendimo problemos	Lytinis brendimas ir paauglystė sunkiai veikia šiuos [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikus.	1
	Mokymosi problemos	Žema mokymosi motyvacija ypač 6-10 klasių mokinių tarpe. Šiuos [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikus kamuoja mokymosi problemos.	2
	Adaptacijos problemos	Jie [socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] nesugeba prisitaikyti prie pokyčių. Vaikai turi adaptacijos problemų. Vaikai kenčia nuo bendraamžių patyčių mokykloje. <...> nes kiti tyčiojasi iš jų [socialinės rizikos šeimų vaikų <i>aut. pastb.</i>].	4
		Iš viso:	20

4 lentelė

Socialinės rizikos šeimų vaikų įgūdžių stoka

Kategorija	Subkategorija		Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų vaikų įgūdžių stoka	Socialinių įgūdžių stoka	Bendravimo įgūdžių stoka	Vaikai dažnai patiria sunkumų užmezgant bei palaikant artimus santykius. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Nemoka tinkamai bendrauti, neretai vengia bendravimo su kitais. Kaip jau minėjau, jiems [socialinės rizikos	11

			šeimų vaikams <i>aut. pastb.</i>] labai trūksta bendravimo su kitais įgūdžių. Dauguma vaikų nesugeba tinkamai bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais. Vaikai nemoka tinkamai bendrauti. Kartais vaikai vengia bendravimo. Šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai nemoka draugiškai žaisti kartu. Vaikai dažnai tyčiojasi iš kitų <...>. Jie [socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] nepasidalina daiktais. Pavydi vienas kitam, trokšta lyderiauti, kerštauja. Draugauja su tuo, su kuo šiandien patogiau.	
		Savęs pažinimo, savigarbos stoka	Vaikams būdinga žema savigarba ir nepasitikėjimas savimi. Dauguma vaikų nepatenkinti savo išvaizda. Šiems [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikams labai būdingas nepasitikėjimas savimi. Todėl, kad šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai nepažįsta savęs, nepasitiki savimi. Šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai nepasitiki savo jėgomis. Vaikai nepasitiki savimi <...>.	6
		Jausmų valdymo įgūdžių stoka	Nesugeba valdyti ir atpažinti savo jausmų<...>. <...> jiems [socialinės rizikos šeimų vaikams <i>aut. pastb.</i>] būdinga nuotaikų kaita. Beveik visi tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai sunkiai valdo savo jausmus. Kai kurie vaikai sunkiai valdo savo jausmus.	4
		Sprendimų priėmimo įgūdžių stoka	Kai kurie vaikai nemoka priimti paprasčiausių sprendimų. Vaikai klausia vadovų ką pasirinkti ar kaip atsakyti. Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai neskiria kas yra blogai kas gerai. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Nesugeba priimti sprendimo patys arba priima netinkamus sprendimo būdus.	4
		Streso įveikimo įgūdžių stoka	Šiems [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikams sunkiai sekasi įveikti stresą <...>. Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai jautriai reaguoja į bet kokią stresą. Socialinės rizikos šeimų vaikai, jautriai reaguoja į bet kokią stresą.	3
		Konfliktų sprendimų įgūdžių stoka	Vaikai centre dažnai pykstasi, nesutaria. Vaikai negeba taikiai spręsti konfliktus. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Neturi konfliktų sprendimo įgūdžių. [Tarp vaikų pasitaiko <i>aut. pastb.</i>] Pavieniai smurto ir reketų atvejai. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] Konfliktus sprendžia muštynėmis ir keiksmažodžiais. [Socialinės rizikos šeimų vaikai <i>aut. pastb.</i>] <...> negeba taikiai spręsti konfliktus. Vaikai viską linę spręsti grasinimais, keiksmažodžiais, klasta, patyčiomis, melu.	7

		Atsisakymo įgūdžių stoka	Vaikai nemoka atsispirti neigiamai bendraamžių įtakai. Tokie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai nesugeba pasipriešinti blogai draugų įtakai. [Vaikai nepasitiki savimi <i>aut. pastb.</i>] <...> todėl nemoka pasakyti „Ne“. Nemoka kitiems pasakyti „Ne“. Vaikams sunkiai sekasi atsispirti netinkamai draugų įtakai, grasinimams. Nuskriaudžia kitus visai to nenorėdami	6
	Kitų įgūdžių stoka	Higieninių įgūdžių stoka	Yra vaikų, kurie nemoka naudotis tualetu, nežino, ką reikia daryti su tualetiniu popieriumi. Kai kurie vaikai nesupranta, kada jų rūbai yra nešvarūs, nežino kas kiek laiko reikia pasikeisti rūbus.	2
Iš viso:				43

5 lentelė

Dienos centro tikslai dirbant su socialinės rizikos šeimų vaikais

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Dienos centro tikslai dirbant su socialinės rizikos šeimų vaikais	Socialinių poreikių tenkinimas	Mūsų vaikų dienos centro tikslai yra prisidėti prie vaikų socialinių poreikių tenkinimo. Pagrindiniai mūsų tikslai yra, kad vaikai būtų pavalgę ir kad turėtų kur šiltai prisiglausti. Vaikai nukreipami pas psichologą.	3
	Pilietiškumo ugdymas	Skatinti vaikų savivoką vietinėje bendruomenėje bei ugdyti pilietiškumą.	1 12proc
	Krikščioniškų vertybių ugdymas	Supažindinti vaikus su pagrindinėmis krikščioniškos moralės vertybėmis ir skatinti laikytis jų savo gyvenime.	1
	Specialistų įgūdžių tobulinimosi galimybės	Suteikti darbuotojams bei savanoriams galimybę mokytis ir tobulinti socialinio darbuotojo įgūdžius.	1
	Bendradarbiavimas	Apjungti valstybinių institucijų, NVO ir vietinės krikščioniškos bendruomenės gerąsias iniciatyvas.	1
	Socialinės atskirties mažinimas	Kartu išspręsti Šiaulių rajono vaikų socialinės atskirties ir popamokinio užimtumo problemas.	1
Iš viso:			8

6 lentelė

Priežastys trukdančios ugdyti vaikų įgūdžius dienos centre ir mokykloje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Priežastys trukdančios ugdyti vaikų įgūdžius dienos centre ir mokykloje	Finansų stoka	Pati pagrindinė problema viską įgyvendinti trūksta finansavimo. Dėl lėšų trūkumo negalime suteikti šiems [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikams nuolatinio savo gebėjimų tobulinimo. Nebeliko finansavimo, todėl užsiėmimai „sausai“, nebėra pinigų ekskursijoms, maitinimui, prizams ir panašiai. Labai mažai lėšų skiriama neformaliajam ugdymui (vienam pedagogui – 1val.), todėl niekas nenori dirbti.	4
	Laiko stoka	Užsiėmimams ir programoms vykdyti neužtenka laiko ir neturime sąlygų. Mokykla labai užsiėmusi vaikų pedagoginiu ugdymu.	4

		Dienos centro specialistai nebesugeba rasti laiko socialinių įgūdžių lavinimui. Sunku suderinti laiką, nes vaikai gyvena daugiausia kaime.	
	Neparengtos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos	Nėra parengtos socialinių įgūdžių ugdymo metodikos. Programų yra prikurtas daug, bet nenumatyta, kada pedagogai turi jas vykdyti. Kol kas tokių kursų [socialinių įgūdžių ugdymo <i>aut. pastb.</i>] pasitaiko retai. Socialinis paramos skyrius buvo žadėjęs paruošti socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo metodikas, tačiau iki šiol socialinių įgūdžių ugdymo metodikos dar neparuoštos. Pradėjus dirbti šį darbą socialinei darbuotojai nebuvo apmokyti, kaip dirbti, o dirbo pagal įgytą praktiką studijų metu. Socialiniai darbuotojai dirba pagal savo susikurtą metodiką. Pastebima, kad kiekvienas iš 13 seniūnijų visi socialiniai darbuotojai dirba skirtingai.	7
	Specialistų stoka	Mūsų dienos centre labai trūksta specialistų. Dienos centre keli specialistai atlieka kitų specialistų darbus. Mokykloje trūksta specialistų, kurie užsiimtų vaikų socialinių įgūdžių ugdymu. Nėra jokio socialinių darbuotojų kuratoriaus, kuris organizuotų susirinkimus, padėtų spręsti iškilusias problemas. Viena socialinė pedagogė nespėja efektyviai spręsti visų mokykloje iškilusių sunkumų. Vaikų dienos centrui labai trūksta pedagogo. Vaikų dienos centrui labai trūksta socialinių įgūdžių ugdytojo. Mokyklose, kiek vaikų jose besimokytų, būtinas psichologas. Vaikų dienos centrui labai trūksta psichologo.	9
	Minimalios įgūdžių ugdymo galimybės	Socialinės rizikos šeimoms ugdyti socialinius įgūdžius yra labai minimalios galimybės. Šeimoms socialiniai įgūdžiai ugdomi jų namuose. Su šeima dirba tik seniūnijos socialinė darbuotoja. Pagal galimybes, šeimos mokomos individualių konsultacijų metu. Šeimos ugdomos individualių konsultacijų metu lankantis šeimoje. Šeimose lankomasi pagal poreikį, atsižvelgiant į iškilusias problemas. Mokymosi krūvių viršyti negalima. Socialiniams darbuotojams būtina organizuoti supervizijas. Dažnai dirbant tokį darbą su socialinės rizikos šeimomis darbuotojai „perdega“. Anksčiau buvo bandyta kurti prevencinę darbo grupę. Buvo parengti nuostatai, įstatai, tačiau nei medicinos punkto darbuotojai nei darželis nerodė noro ir sukritikavo šią idėją.	11
Iš viso:			35

7 lentelė

Socialinės rizikos šeimų įgūdžių stoka

Kategorija	Subkategorija		Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinės rizikos šeimų įgūdžių stoka	Socialinių įgūdžių stoka	Atsakomybės stoka	Atsakomybės jausmo įgūdžių stoka. Tėvams trūksta atsakomybės už savo vaikų auklėjimą. Darbo vietą išlaiko trumpai [socialinės rizikos šeimų nariai <i>aut. pastb.</i>]. Jos dažnai meluoja, kaltina, grasina, nenori prisiimti atsakomybės. [Socialinės rizikos šeimos <i>aut. pastb.</i>] Daug prižada, tačiau nieko nepadarė. Kai kuriais vaikais, tėvai visai nesirūpina, vaikai palikti vieni. [Socialinės rizikos šeimų nariai <i>aut. pastb.</i>] Dėl piktnaudžiavimo alkoholiu būna atleidžiami iš darbo. Gebėjimo veikti atsakingai įgūdžių stoka.	15

			Vaikai rūpinasi savimi, o neretai ir mažesniais broliais ir seserimis. Beveik visos šios [socialinės rizikos <i>aut. pastb.</i>] šeimos gyvena iš pašalpų. Dažnai yra nesumokamos komunalinės paslaugos. Mūsų lankomos socialinės rizikos šeimos stokoja įvairių įgūdžių. Socialinės rizikos šeimos stokoja įvairių įgūdžių. Socialinės rizikos šeimos pačios turi menkus įgūdžius. Šios šeimos [socialinės rizikos <i>aut. pastb.</i>] stokoja socialinių įgūdžių.	
		Konfliktų sprendimo įgūdžių stoka	Socialinės rizikos šeimos konfliktus sprendžia muštynėmis ir barniais.	1
		Pagarbos įgūdžių stoka	Tolerancijos įgūdžių stoka. Pagarbos kitam požiūriui įgūdžių stoka. Nuomonių įvairovės pripažinimo įgūdžių stoka.	3
		Savigarbos įgūdžių stoka	Gebėjimo pasitikėti savo jėgomis įgūdžių stoka. Gebėjimo priimti moralinius sprendimus įgūdžių stoka. Gebėjimo pasirūpinti savimi ir savo interesais įgūdžių stoka.	3
		Bendravimo įgūdžių stoka	Šeimų tarpusavio bendravimas labai paviršutiniškas ir konfliktiškas. Komunikacinių gebėjimų įgūdžių stoka. Su vaikais tėvai beveik nebendruoja, jiems nesvarbūs vaikų poreikiai.	3
	Kitų įgūdžių stoka	Darbinių įgūdžių stoka	Šeimos stokoja darbinių įgūdžių. Darbinių įgūdžių stoka.	2
		Higieninių įgūdžių stoka	Šeimoms trūksta higieninių įgūdžių. Šeimos labai stokoja higieninių įgūdžių. Dauguma šių [socialinės rizikos <i>aut. pastb.</i>] šeimų nemoka naudotis tualetu, neperka tualetinio popieriaus. Jiems [socialinės rizikos šeimoms <i>aut. pastb.</i>] nereikia skalbimo miltelių. Jie [socialinės rizikos šeimos nariai <i>aut. pastb.</i>] nesivalo dantų, nesiprausia.	5
		Buitinių įgūdžių stoka	Šeimoms trūksta buitinių įgūdžių. Šeimos stokoja buitinių įgūdžių. Lankymosi metu dažnai randame nesutvarkytus namus, neplautus indus. Šeimos neplauna rūbų, patalynės. Dauguma socialinės rizikos šeimų nemoka gaminti valgio. Nuėjus į parduotuvę nemoka pasiskirstyti pinigų.	6
		Tėvystės įgūdžių stoka	Šeimos stokoja tėvystės įgūdžių. Tėvams trūksta tėvystės įgūdžių. Tėvai nesidomi vaikais, jų neprižiūri ir juos netinkamai auklėja.	3
			Iš viso:	41

8 lentelė

Socialinių įgūdžių ugdymo nauda vaikams iš socialinės rizikos šeimų

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis

Socialinių įgūdžių ugdymo nauda vaikams iš socialinės rizikos šeimų	Ilgijami socialiniai įgūdžiai	Konfliktų sprendimo	Dalyvaujant šioje veikloje [socialinių įgūdžių ugdymo programose aut. pastb.] jie lavina savo socialinius įgūdžius. Išmoksta tramdyti agresiją, taikiai spręsti konfliktus.	2
		Atsisakymo	Igyja žinių, kaip atsispirti žalingiems įpročiams <...>.	1
		Sprendimų priėmimo	[Igyja žinių kaip aut. pastb.] <...> priimti tinkamus sprendimus.	1
		Skatina atvirumą	Be to tai būdas pradžiuginti vaikus ekskursijomis, išvykomis. Tai būdas leisti vaikams išsikalbėti.	2
		Skatina saviraišką	Pabaigus vykdyti socialinių įgūdžių ugdymo programas, vaikai tampa aktyvesni, drąsesni, kūrybiškesni.	1
		Skatina sutelktumą	Vaikai noriai lanko šio pobūdžio būrelius, nes juos vienija problemos.	1
Iš viso:				8

9 lentelė

Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos probleminėms šeimoms

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Socialinių darbuotojų teikiamos paslaugos probleminėms šeimoms	Socialinių įgūdžių ugdymas	Šeimos mokomos pasitikėti savo jėgomis. Mokomos tinkamai bendrauti, spręsti konfliktus. Mokomos bendravimo įgūdžių. Kaip tinkamai spręsti konfliktus. Mokomos kaip įveikti krizes ir pasitikėti savimi.	5
	Higieninių įgūdžių ugdymas	Mokomos tinkamai rūpintis vaiko sveikata ir higiena. Mokomos lavinti vaiko asmens higieninius įgūdžius. Savitvarkos gebėjimus - apsirengti, pavalgyti, susitvarkyti.	3
	Buitinių įgūdžių ugdymas	Tada socialinė darbuotoja kartu su kliente gamina [jei klientė nemoka gaminti valgio aut. pastb.]. Šeimos yra mokomos tvarkytis butyje. Šeimos skatinamos vaikams suteikti saugią aplinką namuose. Šeimos mokomos suteikti tinkamas gyvenimo sąlygas savo vaikams.	4
	Informavimas -konsultavimas	Dažniausiai šeimai suteikiama informacija apie pašalpas, išmokas, informuojamos jų gavimo sąlygos. Šeimai padedama užpildyti reikalingus dokumentus. Šeimos priregistruojame pas gydytoją. Šeimai padedame parašyti CV, padedame ieškoti darbo. Duoda patarimų parduotuvėje, [socialinė darbuotoja aut. pastb.] moko kokios prekės geriau pirkti, ieško pigesnių prekių.	5
Iš viso:			17

10 lentelė

Metodai padedantys ugdyti šeimų socialinius įgūdžius

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantys teiginiai	Dažnis
Metodai padedantys ugdyti šeimų socialinius įgūdžius	Institucijų bendradarbiavimas	Stengiamasi ugdant socialinius įgūdžius į pagalbą pasitelkti ir kitų sričių specialistus. Nes vienas socialinis darbuotojas yra nepajėgus ugdyti socialinių įgūdžių. Programas galėtume vykdyti tik į pagalbą pasitelkus kitas institucijas. Iškilus rimtesnioms problemoms, į pagalbą pasitelkiamos ir kitos institucijos (vaikų teisės, vaikų dienos centras ir mokykla).	7

		Visos institucijos turėtų sukurti bendrą misiją, viziją, kuri būtų nukreipta į socialinių įgūdžių formavimą, mokymą. „Bendraminčių“ klubo nariai aktyviai bendradarbiauja su vaikų globos namų „Šaltinis“ auklėtiniais. Ateities vizijoje numatoma parašyti bendrą projektą šeimų socialiniam įgūdžių ugdymui.	
	Specialistų sutelktumas	Socialinėms rizikos šeimoms turėtų padėti socialinis darbuotojas, kuris lankosi šeimoje. Šis specialistas [socialinis pedagogas/darbuotojas <i>aut. pastb.</i>] galėtų ugdyti socialinius/gyvenimiškuosius, higieninius, darbinius, o paaugliams ir tėvystės įgūdžius. Vadovė [dienos centro <i>aut. pastb.</i>] su vaikais kalba apie gerus ir blogus darbus. Psichologinio atsparumo įgūdžiai dažniausiai ugdomi į pagalbą pasitelkiant psichologą. Tik dirbant kartu ir ta pačia linkme galima pasiekti efektyvių rezultatų. Dirbti su vaikais turėtų pedagogai, baigę kursus, kol kas tokių kursų pasitaiko retai. Norint efektyviai ugdyti šiuos vaikus, reikėtų, kad šis specialistas [socialinis pedagogas/darbuotojas <i>aut. pastb.</i>] dirbtų tik su įgūdžių ugdymu. „Bendraminčių“ klubas, kuriam vadovauja etikos mokytoja jau 20 metų dirba šia kryptimi. Pedagogas galėtų padėti paruošti pamokas 8-16 metų vaikams [dienos centre <i>aut. pastb.</i>]. Psichologas galėtų vaikus lankyti, bent vieną kartą į savaitę [dienos centre <i>aut. pastb.</i>].	10
	Preveninis darbas su socialinės rizikos šeima	Pirmiausia reikėtų didesnę dėmesį skirti stebimoms ir jaunoms šeimoms. Mokyti jas [socialinės rizikos šeimas <i>aut. pastb.</i>] ne tik socialinių, bet ir tėvystės įgūdžių. Šviesti šeimas, vykdyti preventinį darbą su jomis. Pirmiausiai vaikų socialiniai įgūdžiai turėtų būti ugdomi šeimoje. Efektyviausią socialinės rizikos šeimų vaikams socialinius įgūdžius ugdyti darželyje. Po to socialinės rizikos šeimų vaikams socialiniai įgūdžiai turėtų būti ugdomi mokykloje ir dienos centruose. Labai svarbu, kad šie [socialinės rizikos šeimų <i>aut. pastb.</i>] vaikai turėtų patikimą žmogų, su kuriuo jie galėtų pasikalbėti. Dienos centre vaikams darome maisto gamybos pamokėles. Vaikai patys gamina ir yra mokomi, kaip reikia serviruoti stalą [vaikų dienos centre <i>aut. pastb.</i>]. Taip pat turime gėlių, kurias vaikai laisto ir prižiūri [vaikų dienos centre <i>aut. pastb.</i>]. Centre turime du kompiuterius su kuriais vaikai gali daryti namų darbus. Vaikų dienos centre turime gerų ir blogų darbų lentas, kuriose atsispindi vaikų elgesys ir darbai. Mėnesio gale su vaikais kartu yra aptariamos lentos ir vaikų elgesys [vaikų dienos centre <i>aut. pastb.</i>]. Manau, kad socialinių įgūdžių programos turėtų būti įtrauktos į mokyklos ugdymo planus kaip atskiras dalykas nuo 1-10 klasės.	14
		Iš viso:	31

Vaikų, lankančių dienos centrą, interviu klausimų atsakymai

Savęs pažinimas ir savigarba

1. Kaip tu manai ką reiškia pažinti save, ar tu gerai pažįsti save?

- Aš manau, kad nelabai save pažįstu, nes nelabai save kontroliuoju.
- Žinau kaip reikia rengtis, kalbėti, aš žinau save.
- Aš nelabai pažįstu save. Kartais aš būnu geras, o kartais būnu mušeika.
- Aš žinau ko noriu, ką sugebu, ko siekiu, pažįstu save.
- Nelabai žinau ką tai reiškia, turbūt nepažįstu savęs.
- Aš nelabai žinau ko man reikia. Nelabai pažįstu save.
- Nežinau ką tas reiškia. Aš nežinau ar pažįstu save ar ne.
- Tai reiškia, kai žinai kas esi, aš žinau kas esu, pažįstu save.
- Kai darai kažką ir žinai, kad tu tai darai, žinai save.

2. Ką tau reiškia pasitikėjimas savimi?

- Kartais pasitikiu savimi kartais ne. Kėblioja situacijoje savimi nepasitikiu.
- Jeigu kažko nesuprantu to nedarau.
- Būna, ka dir pasitikiu, bet tik kartais.
- Nors ir nesuprantu kažko vis tiek stengiuosi, nes man svarbu pasitikėti savimi.
- Nelabai pasitikiu savimi. Man sunkiai sekasi mokytis. Visi sako, kad aš nieko nemoku.
- Man sunkiai sekasi savimi pasitikėti. Daug ko nesuprantu. Mokykloje blogai sekasi, turiu daug blogų pažymių.
- Nepasitikiu savimi. Viską bijau padaryti blogai.
- Aš pasitikiu savimi, aš galiu viską padaryti, nebijau nieko.
- Pasitikiu savo jėgomis, nors ir ne viską mokų ir suprantu, bet galiu pabandyti.

3. Ką tau reiškia gerbti save?

- Gerbti save reiškia prisižiūrėti save.
- Tai reiškia, kai rūpiniesi savimi, kad nebūčiau murzina.

- Nežinau gal kad rūpinuosi savimi. Renkuosi viską pagal save. Kartais darau ko paprašo draugai. Nemoku jiems pasakyti „Ne”.

- Aš gerbiu save, nes rūpinuosi savo išvaizda.
- Nu kai esi tvarkingas ir gerbi save.
- Gal kai tinkamai elgiesi, tai ir gerbi save
- Nesityčioti iš savęs.
- Gerbti save reiškia, pasakyti ką galvoji.
- Man tai reiškia gražiai atrodyti, rūpintis savimi.

4. Kaip save vertini kai patiri nesėkmę?

- Blogiau vertinu. Krinta pasitikėjimas savimi.
- Taip pat vertinu, nereguoju.
- Susinervinu.
- Pradedu nervuotis. Nusiviliu savimi.
- Labai supyktu. Nebenoriu to paties daryti kitą kartą.
- Iš pradžių būna liūdna, po to praeina liūdesys.
- Susinervuoju. Užsispyriu to nebedaryti.
- Bandau padaryti iš naujo, jai vėl nesigauna supyktu ir nebedarau.
- Nelabai kas pasikeičia, kaip vertinau save prieš tai taip ir po to.

5. Ar bandai įsivaizduoti save kito žmogaus vietoje? Kodėl?

- Ne nebandau, o kam? Man neįdomu.
- Įsivaizduoju, nes žinau, kad man taip gali nutikti.
- Bandau įsivaizduoti, man įdomu kaip aš daryčiau kitaip.
- Žiūrint ką, jeigu iš to žmogaus šaiposi, man gaila jo.
- Ne, nes man nesvarbu.
- Kartais įsivaizduoju, nes kai klasiškai tyčiojasi iš manęs aš žinau ką tai reiškia.
- Pagalvoju apie tuos, kurie yra turtingi. Galvoju kiek aš visko pirkčiau, kad turėčiau pinigų.
- Įsivaizduoju, ypač, klasiokus, kurie turi pinigų ir gražiai rengiasi.

6. Ar tu patenkintas savimi? Gal norėtum kažką savyje pakeisti?

- Nežinau, nelabai aš savimi patenkintas. Norėčiau būti labiau susitelkęs.
- Aš patenkinta savimi, nieko nenorėčiau keisti.
- Aš patenkintas, kad esu sveikas, aš sau patinku toks koks esu.
- Aš esu nelabai patenkinta savimi. Norėčiau labiau stengtis, geriau mokytis, nes dažnai tingiu.
- Nelabai aš sau patinku. Norėčiau būti geresnis.
- Nežinau ar aš savim patenkinta. Labai daug kas man manyje nepatinka.
- Turbūt, kad nelabai aš sau patiku. Norėčiau būti drąsesnė ir draugiškesnė.
- Aš savimi patenkintas, man viskas gerai, aš sau patinku.
- Aš sau visai patinku, esu geros išvaizdos, nieko man nereikia keisti.

7. Kiek tu pasitiki kitais? Kodėl?

- Nėra nė vieno žmogaus, kuriuo pasitikėčiau. Nė suaugusiais nei vaikais nepasitikiu. Nėra man jie tokie artimi, kad pasitikėčiau.

- Nėra žmonių, kuriais galėčiau pasitikėti. Žinau, kad visi mane išduos. Kuo geriau pažįstu žmonės, tuo labiau jais nepasitikiu.
- Ne visais pasitikiu. Yra draugė mane išdavus.
- Su tais su kuriais blogiausiai sutariu, jais nepasitikiu.
- Nepasitikiu niekuo. Nes yra man taip jau buvę, kai pasitikėjau, apgavo mane.
- Pasitikiu tik tais, kurie man labai artimi, kiti gali mane įskaudinti.
- Nežinau, turbūt pasitikiu tik savo seserimis, kiti man nepadeda.
- Aš pasitikiu tik savimi. Ką aš žinau ką galvoja kiti.
- Man pasitikėti kitais sunku, nes daug žmonių yra mane nuvylę.

8. Kaip tu manai ką kiti žmonės mano apie tave? Ar tau svarbu ką kiti mano apie tave?

- Klasiokai nelabai manęs mėgsta, jie manęs vengia. Iš 30 mokinių klasėje, 15 manęs nemėgsta. Daugiausiai berniukai manęs nemėgsta sako, kad aš smirdžiu. Man tik kartais svarbu ką kiti mano apie mane.
- Nelabai gerai, iš klasiokų elgesio matos. Jie mane apkalba, garsiai apie mane šneka negražius dalykus. Sako kad aš smirdžiu. Jeigu kas nors ką nors klasėje padaro negerai apkaltina mane. Man svarbu ką kiti mano apie mane. Aš noriu patikti kitiems.
- Ne kaip, aš kitiems nepatinku. Klasiokės sako, kad aš esu baisus, šlykštus ir išvaizda ir charakteriu. Klasiokės manęs šalinasi. Kai kurie suaugę sako, kad aš esu fainas, įgudęs. Ne, man neįdomi kitų žmonių nuomonė apie mane.
- Bendraamžiai apie mane ne kokios nuomonės. Klasėje turiu nedaug draugų. Daug kas vengia manęs. Vadina vagimi. Suaugę apie mane atsiliepia gerai, nes mato, kad aš stengiuosi. Man įdomu, ką kiti žmonės galvoja apie mane. Noriu žinoti kokia kitų nuomonė apie mane.
- Normaliai mane kiti vertina. Man svarbu, kad apie mane blogai šneka.
- Apie mane kiti galvoja blogai. Bendraklasiai iš manęs labai šaiposi. Vadina mane ryža, sako, kad aš baisiai rengiuosi, esu stora. Klasėje turiu tik kelias drauges. Mokytojai manęs neužstoja, rašo blogus pažymius. Apie socialinę iš vis patylių, sako, kad esu pablogėjęs. Mano sesė sako, kad aš stora. Su mama taip pat blogai sutariu, ji manęs neišklauso. Man svarbu labai ką kiti mano apie mane. Dažnai verkiu, nes niekas manęs nesupranta.
- Manęs kiti nekenčia. Mokykloje iš manęs visi labai tyčiojasi, visi mane erzina. Sako, kad aš labai smirdžiu. Niekas su manimi nenori draugauti. Mama su manimi nebendrauja, arba vadina negražiais žodžiais. Man svarbu, ką kiti galvoja apie mane. Man dažnai būna liūdna, kad kiti taip manęs nekenčia.
- Suaugę sako, kad aš esu protingas ir kūrybingas. Man nelabai svarbu ką kiti galvoja apie mane.
- Manau, kad patinku kitiems. Tik mama apie mane galvoja ne kaip, mes dažnai pykstatamės.

9. Gal gali išvardinti savo gerąsias ir blogąsias savybes?

- Geroji savybė padedu kitiems. Bloga mano savybė, kad prarandu greit kantrybę. Vakar prašiau brolio, kad prineštų malkų, bet nieko jis man nepadėjo, trūko labai nedaug, vos jam nevožiau.
- Mano gerosios savybės, kad galiu padėti kitam nelaimėje, esu draugiška, moku išklausti. Blogosios, kad kartais negaliu kontroliuoti savo elgesio. Užsipuolu kitą negražiais žodžiais.
- Geroji savybė, kad esu atlaidus. Blogosios savybės, kad greitai susinervuoju. Pykstu visą dieną.
- Mano gerosios savybės - esu kantri, nekonfliktiška. Blogosios - greitai supyktu ant žmogaus. Labai ilgai laukiau pyktį savyje.
- Geroji savybė - moku atleisti. Blogosios savybės - kai supyktu nesivaldau. Esu kerštingas. Kartais meluoju.
- Gerosios savybės - esu gailėstinga, rūpestinga. Blogosios - apkalbu kitus, mažai myliu save.

- Mano gerosios savybės - esu atvira, niekada nevēluoju. Blogosios savybės - esu pavydi, labai greitai susinervinu, greit įsižeidžiu.
- Geroji savybė, kad esu rūpestingas. Blogosios savybės, kad esu kerštingas, nekantrus.
- Mano gerosios savybės - galiu apginti kitą, rūpinuosi savimi. Blogosios - apkalbu kitus, esu kerštinga.

10. Kaip ieškai blogo elgesio priežasčių savyje?

- Neieškau, per sunku.
- Niekaip neieškau tik kartais pagalvoju.
- Man dzin, įspyriau ir nuėjau. Kai man kas nors nepatinka, tada ir įspyriu. Šiandien mergaitei mokykloje įspyriau, nes ji mane įžeidė.
- Neieškau, o kam?
- Pagalvoju kartais, kad nežinau kodėl taip pasielgiau.
- Pagalvoju apie tai, bet jau būna po visko ir nebėra ko ieškoti.
- Niekada negalvoju apie tai, tiesiog pasielgiau taip ir viskas.
- Na aš pasielgiu blogai tik tada kai mane sunervuoja.
- Kad negalvoju apie tai.

Gėbėjimas bendrauti

11. Kaip manai ar esi draugiškas kai bendrauji su kitais? Kodėl taip manai?

- Dažniausiai taip, nes draugiškai elgiuos, nieko neįžeidinėju. Na tik su broliu esu nedraugiškas.
- Kai bendrauju su tais kurie man patinka būnu draugiška. Su tais kurie man nepatinka būnu nelabai draugiška.
- Kaip kada, jai būna gera nuotaika esu draugiškas. Jai būnu supykęs tada būnu nedraugiškas.
- Kaip kiti elgiasi su manim taip ir aš, jai kalba su manim negražiai aš būnu nedraugiška.
- Kai manęs neklauso aš būnu nedraugiškas.
- Beveik visada elgiuosi draugiškai, ypač su draugais ir mažesniais už save.
- Nežinau, turbūt esu nedraugiška, nes būnu pikta, kai visi mane erzina.
- Su savo gerais draugais aš draugiškas. Tie kurie man nepatinka, aš juos erzdinu.
- Kartais būnu draugiška kartais ne, priklauso nuo nuotaikos.

12. Kaip tau sekasi gerbti kitus?

- Negerbiu piktų žmonių. Kurie man geri aš juos gerbiu, labiau gerbiu suaugusius, todėl kad jie suaugę.
- Ne visus gerbiu. Jai manęs negebia ir aš negerbiu.
- Nelabai gerbiu, nes kartais pasityčioju iš kitų.
- Gerbiu suaugusius ir kai kuriuos draugus. Jai kiti bloga man linki aš jų negerbiu.
- Nelabai kaip, nes atsikalbinėju prieš suaugusius, nedarau ką jie liepia.
- Kad gerbčiau kitus, jie turi gerbti mane.
- Blogai, nes manęs daug kas negerbia ir aš negerbiu.
- Sunkiai, bandau gerbti, bet neišeina, vis padarau ką nors.
- Kai kuriuos gerbiu, nes jie man padeda. Negerbiu tų, kurie man nori padaryti ką nors blogo.

13. Kaip jautiesi kai kiti žmonės bando užmegzti su tavimi kontaktą?

- Normaliai, truputį gėda, bet po to būna geriau.
- Nelabai jaukiai jaučiuos. Baisoka, kad nepažįsti. Sunku man susipažinti, nes nedrąsu.

- Man tada būna jaudulys. Nevinuos, man būna gėda, nejauku. Baisu galvoju kas čia bus, nežinau ar aš galiu prie jo keiktis.
- Aš jaučiuosi labai gerai, nes tada galiu susirasti naujų draugų.
- Nežinau iš pradžių būna nejauku. Nežinau ką jam sakyti, nepažįstu jo.
- Įdomiai jaučiuosi, truputį būna nesmagu, nes nežinai koks tas žmogus.
- Nesmagiai jaučiuos, nežinau man taip visada būna. Prie manęs pirma reikia prieiti, nes aš nedirštu eiti susipažinti.
- Man tai labai patinka susipažinti, aš visada einu pats pirmas, nes man labai įdomu.
- Visai gerai jaučiuos. Gal vienai nelabai drąsu, bet su draugėm nueinu.

14. Kaip manai ar tu esi mandagus, kai bendrauji su kitais? Kodėl taip manai?

- Aš galvoju, kad aš mandagus. Su suaugusiais aš mandagus, nes jie gali supykti. Vaikai tai nekreipia dėmesio, jai keikuos ar panašiai.
- Nežinau ar aš mandagi, nes kartais nutraukiu pokalbį. Noriu pasakyt, ką galvoju, nes bijau pamiršt.
- Su savais ne kaip elgiuos, daug keikiuos. Tingiu būti mandagus, pamirštu. Su suaugusiais aš mandagus, gėda prie jų keiktis.
- Stengiuos mandagiai kalbėt, ypač su mokytojais, nes žinau, kad gali būti blogai, nuves pas socialinę. Su broliu nemandagiai šneku, nes jis mane erzina. Su bedraamžiais labai įsijaučiu ir pamirštu gražiai kalbėt, nes jie irgi negražiai kalba.
- Nelabai aš mandagus. Nepatinka man sveikintis, atsisveikinti, kam čia to reikia? Nu ačiū pasakau jeigu man duoda ką nors.
- Mandagi esu šiaip, aš visada sveikinuos, o su draugais kai susitinkam aš juos apsikabinu.
- Ne, todėl, kad man gėda sveikintis. Mano mama irgi niekada nesisveikina. Kiti vaikai su manim labai negražiai šneka, todėl ir aš kalbu taip pat.
- Kartais būnu mandagus, kada reikia, o kartais nelabai, nes nenoriu.
- Turbūt esu mandagi, nes visada pati pradedu bendrauti. Nesikeikiu kai bendrauju su suaugusiais, o su klasiokais kartais išeina.

15. Ar savo kalboje vartoji nederamų žodžių (necenzūrinių, vulgarių, įžeidžiančių)? Kodėl?

- Su draugais keikiuosi, nes visi taip šneka.
- Arba mintyse keikiuos, arba išsprūsta su draugais, kai kalbu.
- Aišku, kad naudoju, kiti naudoja ir aš naudoju. Man čia įprotis, nes mama, teta ir bendraamžiai keikias.
- Dažniausiai su draugais keikiuos. Esu įžeidus draugę. Aš ilgai laikau pyktį. Buvau atkeršijus, nes mane buvo supykde.
- Vartoju su draugais keiksmažodžius. Arba kai supyktu ant ko nors tada irgi daug keikiuos.
- Stengiuosi nevirtoti, bet ne visada gaunas. Kartais su draugais kai esam visi ten keikias tai ir aš užsikrėčiu.
- Kai mane labai erzina kiti arba iš manęs tyčiojasi tada keikiuosi.
- Mano brolis labai keikiasi, taj namuose ir aš taip darau. Kartais kitus įžeidžiu, jai man ką nors pasako blogo. Mokykloje su draugais daug keikiamės, nes taip visi daro, kiekiau atrodom.
- Pasitaiko, daugiausiai, kai būnam su draugėm arba namie.

Gėbėjimas valdyti jausmus

16. Kaip tau sekasi valdyti savo jausmus? Ką darai?

- Tik kai kada valdau jausmus. Stengiuosi neparodyti kitiems ką jaučiu.
- Nelabai man sekasi valdyti jausmus. Man sunku kitam pasakyti ką jaučiu, na nebent mamai.
- Neišeina man valdyti jausmų. Esu jautrus.
- Nelabai moku valdyti savo jausmus. Dažnai man būna nuotaikų kaita.

- Bandau nusišlepti nuo kitų ką jaučiu. Nenoriu, kad kiti žinotų ką aš jaučiu.
- Pas mane dažnai keičiasi nuotaikos. Galiu būti labai linksma ir staigiai liūdna.
- Man sunkiai sekasi valdyti jausmus. Ką aš tuo momentu jaučiu tą sakau.
- Aš labai greitai prarandu kantrybę. Jeigu man kas nors pasakė, kas man nepatinka, tada juos išveidinėju, taip ginuosi nuo visų. Esu jautrus.

- Savo jausmus valdau normaliai. Jeigu, kas nervuoja pasakau atgal arba nueinu į šalį.

17. Kaip tu įvardini tai, ką jauti? Kam dažniausiai pasakai kaip jautiesi?

- Aš niekam nesakau, kaip jaučiuosi, nežinau kodėl, šiaip.
- Kartais pasakau jai labai blogai draugei.
- Aš laikau savyje jausmus, pats nenoriu jų įvardinti. Aš žinau, kad man nepasidarytų geriau. Nebent savo geriausiam draugui pasakau kartais.
- Aš savo jausmus įvardinu kartais. Bet tik geriausiai draugei ir mamai. Jos labiausiai išklauso.
- Kartais pasakau tėvam.
- Aš dažnai paskau savo draugėm kaip jaučiuosi, man tada palengvėja, nes jos išklauso.
- Jaučiuosi neišklausoma, todėl nesakau kaip jaučiuosi. Kai manęs to klausia, tada ir pasakau.
- Aš nesakau niekam ką jaučiu, bet kiti patys pamato koks aš. Sakau mamai.
- Man nelabai patinka pasakoti kitiems ką jaučiu. Na tik mamai ir draugei galiu pasakyti.

18. Kaip tau pavyksta nepasiduoti pykčiui? Ką darai?

- Man nepavyksta nepasiduoti pykčiui. Mane labai nervuoja mažasis brolis, jeigu jis manęs neklauso tada jam ne kas.
- Kai labai supyktu išreiškiu pyktį negražiais žodžiais.
- Jai būnų labai supykęs, duodu kitam į nosį. Jeigu nelabai supyktu tada pamirštu ir pyktį užsuku kaip dujinę.
- Jeigu mane kas nors erzina, stengiuosi nepasiduoti pykčiui ir nueinu į šalį.
- Tik labai kartais susivaldau, kai supyktu. Nes aš kai supyktu, tada man niekas neįdomu. Noriu atkeršyti, kad mane įskaudino.
 - Na aš esu jautri. Jeigu mane kas nors supykdė arba įskaudino dažniausiai aš verkiu.
 - Kai mane vaikai erzina, aš labai pyktu, tada keikiuosi. Jai mane muša ir aš juos mušu.
- Neišeina man nepykti. Vistiek supykęs tyčiojuosi iš kitų, keikiu juos arba puolu muštis.
- Na jai labai mane kas nors sunervuoja, tada aš nebesivaldau, būnų pikta ir keikiuosi.

19. Kaip tu manai ar tu kantri (-us)?

- Greitai prarandu kantrybę, kai būnu su broliu, jis mane nervuoja, atsikalbinėja, nedaro ką pasakau. Negaliu su broliu žaisti kartu, nes jis labai lėtas ir mane nervuoja.
 - Nežinau, gal aš kantri, niekur neskubu, nors mane kas nors ir nervina, geriau tada einu į šalį.
 - Kai mane skubina ir man trukdo aš viską metu.
 - Jeigu nuobodu viską metu ir einu veikti ką nors kitą. Man daug kas greitai atsibosta.
 - Kai aš pats sugalvoju ką man daryti aš kantrus. Jeigu man liepia kas nors ką nors padaryti aš nedarau.
 - Aš viską mėgstu daryti lėtai, kai reikia padaryti kažką aš būnu kantri ir darau.
 - Man nepatinka laukti. Noriu, kad viskas prasidėtų ir pasibaigtų greičiau. Mane nervuoja jeigu ko nors nesuprantu ar nemoku padaryti.
 - Aš negaliu būti kantrus, negaliu visą dieną būti vienoje vietoje, man reikia daug ką nuveikti.
 - Turiu aš kantrybės, susikaupiu ir pagalvoju, kad reikia pakentėti.

20. Ar tau svarbu ko nori kitas žmogus? Kodėl?

- Nelabai man įdomu ko nori kiti, ne mano reikalas.
- Gal ir svarbu, jeigu jam kas nors atsitiko man gaila pasidaro.
- Man įdomu, aš jam įrodyčiau, kad jis klysta.
- Man nelabai įdomu, ko nori kitas, jis nori ne aš.
- Man nesvarbu.
- Man svarbu, kad galėčiau jį suprast.
- Nesvarbu, nes niekam nesvarbu ko aš noriu.
- Ne, o kam žinoti kas ko nori, aš kartais nežinau ko pats noriu.
- Nesvarbu ko nori kiti man, nes žmonių labai daug.

Gebėjimas spręsti konfliktus

21. Koks esi kai bendrauji su kitais

- Visaip bendrauju, su savo amžiaus nekaip, su suaugusiais mandagiau.
- Kaip su manim bendrauja taip ir aš, ne visada nuoširdi esu.
- Būnu linksmas, rimtas, normalus.
- Esu draugiška, kartais nuoširdi. Tenka kartais pameluoti, nes nenoriu nuvilti draugo. Visko kitiems nepasakoju, nes gali būti blogai.
- Kartais būnu draugiškas. Jeigu kas nors mane nervuoja pikta elgiuos.
- Esu linksmas, draugiška, nuoširdi, kukli.
- Man nelabai patinka bendrauti su vaikais, jie iš manęs tyčiojasi. Aš geriau kalbu su suaugusiais. Būnu rimtas, smalsi.
- Žiūrint su kuo bendrauju, jeigu su savo hebra tada normaliai. Jeigu su tais kurie man nepatinka, pasakau jiems ką galvoju.
- Jai su savo draugais tada labai linksmas, jai su kitais tada truputi labiau susikaupiu.

22. Kaip tu sprendi konfliktus?

- Nesprendžiu, praeis savaime.
- Aiškinuos, pasakau ką galvoju.
- Aš bandau įrodyti, kad aš sakau teisybę.
- Stengiuosi nieko nesakyti ir nueinu į šalį.
- Jeigu kiti nesutinka ką aš sakau, jiems būna blogai.
- Bandau ginčytis jeigu aš teisi.
- Niekaip, kai mane erzina aš pasakau mokytojai.
- Ginčijuosi, o jeigu reikia ir mušuosi.
- Pasakau ką galvoju.

23. Kai būni neteisi(-us) ar pripažįsti savo kaltę ir atsiprašai? Kodėl?

- Nelabai, nes būna gėda ir nejauku.
- Iš pradžių tai ne, po kiek laiko galvoju, kad gal kaip nors išsispręs ir nebebūsiu aš kalta.
- Yra buvę, bet nepripažįstu, nes gėda atsiprašyti.
- Kartais pripažįstu, nes žinau, kad blogai padariau.
- Dažniausiai ne, nes gėda.
- Draugių atsiprašau, nes blogai jaučiuosi, jai neatsiprašau.
- Ne, nes bijau, gėda.

- Tik suaugusių atsiprašau, nes būna prieš juo gėda.
- Ne iš karto atsiprašau, nes nenoriu sutikti, kad aš kalta. Kad nesusipyktumėm su draugėm atsiprašau jų.

24. Kai konfliktuoji ar pasakai kaip tu jautiesi? Kodėl?

- Nepasakau kitiems savo jausmų, nes gal kitam visai neįdomu kaip aš jaučiuosi.
- Ne, nes kitas mato, kaip aš jaučiuosi.
- Kam čia sakyti, niekam neįdomu.
- Nepasakau, nes bijau, kad bus dar blogiau.
- Gėda man, nesakau kitiems savo jausmų.
- Kartais pasakau ką jaučiu, bet tik mamai ir draugėm.
- Aš pasakau, jai mane nervuoja.
- Ne, nesakau ką jaučiu, nes jai pykstu kodėl turėčiau sakyti.
- Pasakau, bet tik artimiems. Svetimiems kažkaip nejauku pasakyti ką jaučiu.

25. Ar tau patinka įsakinėti ir nurodinti kitiems? Kodėl?

- Ne, neįsakynėju kitiems, nes kiti gali supykti.
- Įsakynėju tik artimiems, kitiems nedrąsu.
- Aišku, kad patinka, labai linksma, ypač mažiau, nes įdomu ką jie padarys.
- Nepatinka, nes gal kitam nepatinka.
- Man patinka įsakinėti kitiems, kad man neįsakynėtų.
- Žinau, kad man nepatinka, kai man įsakynėja, todėl ir kitiems neįsakynėju.
- Nežinau, turbūt ne, nedrąsu.
- Smagu įsakinėti kitiems.
- Smagu, kai tavęs klauso.

Gebėjimas priimti sprendimus

26. Kaip manai ar tu esi atsakingas, tau rūpi pasekmės? Kodėl tai svarbu?

- Aš nelabai atsakingas, nes nelabai man rūpi.
- Man rūpi atsakingumas, kad kiti ant manęs nepyktų.
- Man rūpi pasekmės, aš atsakingas, nes viską padarau ką reikia.
- Nelabai man rūpi kas bus, jai kažko nepadarysiu.
- Turbūt, kad nelabai atsakingas esu, nes tingiu mokytis.
- Aš atsakinga esu, nes einu į mokyklą, atlieku visas užduotis. Kai klasiškai iš manęs šaiposi, noriu jie padaryti ką nors negero ir man nerūpi pasekmės.
- Turbūt, kad atsakinga esu, niekada nevėluoju, padarau ką reikia. Pasekmės man nelabai rūpi, nebijau kas bus.
- Pasekmės man nerūpi, nes mama mane visada apgina.
- Darau ką noriu ir tiek.

27. Kaip tu manai kur tu esi savarankiškas?

- Aš esu savarankiškas, nes galiu pasidaryti valgyti, užsikurti pečių, nueiti į parduotuvę. Negaliu tik vienas nuvažiuoti pas daktarus į Vilnių.
- Aš nelabai savarankiška, kai reikia išsiplauti galvą. Nesugebu viena padaryti namų darbų. Negaliu viena važiuoti į tolimą kelionę, nes bijau.
- Aišku, kad aš savarankiškas, man nereikia kitų priežiūros.

- Kas lengvesnio pasidarau pati, o ko nesuprantu prašau kitų pagalbos.
- Galiu pats pasigaminti valgyti, susitvarkyti kambarius, nueiti į parduotuvę. Nelabai galiu pats paruošti namų darbus. Nuvykti kur nors toli negaliu.
- Aš daug ką padarau pati, man nebereikia kitų pagalbos.
- Man sunkiai sekasi būti savarankiškai. Kartais pagalvoju, kad labai tingiu būti savarankiška, geriau kai už mane ką nors padaro kiti. Bet kai labai reikia aš galiu nueiti pas gydytoja pati, galiu nueiti į parduotuvę.
- Stengiuosi būti savarankiškas, bet daugumą dalykų daro už mane mama.
- Aš tikrai esu savarankiška, man nereikia kitų pagalbos. Na kartais gal namų darbus kai darau reikia pagalbos.

28. Kaip atlieki tau pavestas užduotis? (skubi, daug galvoji, daug abejoji, dedi dau pastangų)

- Kartais dvejoju ir padarau šiaip sau.
- Žiūrint kokia užduotis, jai svarbi tai galvoju. Jeigu nelabai svarbi, daug negalvoju greitai padarau.
- Stengiuosi, kad gautųsi gerai.
- Užduotis atlieku greitai, daug negalvodamas.
- Jeigu man patinka ta užduotis, susikaupiu ir darau lėtai ir galvoju.
- Kai užduotis svarbi tada daug galvoju ir darau susikaupus.
- Darau normaliai, tik daug abejoju. Jeigu kas nesigauna nervinuos, nebėnoriu daryt.
- Daug negalvoju, tik darau ir žiūriu kas gaunas.
- Jai neįdomi užduotis tada skubu, kad greičiau padaryčiau.

29. Kiek tau svarbi kitų žmonių nuomonė?

- Svarbi, nes gal jo nuomonė geresnė nei mano.
- Taip man svarbi, aš gerbiu ją.
- Jeigu man jinai neįdomi aš nesiklausau.
- Man nelabai svarbu ką galvoja kitas.
- Jeigu man ta nuomonė nepatinka, aš pasidarau, kad patiktų, pasakau, kaip aš sugalvojau.
- Dažniausiai aš pasirenku savo nuomonę.
- Aš nelabai pasitikiu savo nuomone. Man svarbu ką galvoja kitas, gal aš pasiimsiu jo nuomone.
- Aš turiu savo nuomone ir man ji svarbiausia.
- Iš klausau ją, bet renkuosi savo nuomonę.

30. Kaip tu priėmi sprendimus?

- Sunkiai sekasi priimti sprendimą, nes daug abejoju.
- Priėmų sprendimą daug negalvodama, nes dažnai skubu.
- Viską apmąstau, tada ir priėmu, nes žinau, kad galiu suklysti.
- Mažai klausau kitų, pats sugalvoju ir padarau kaip man atrodo geriau.
- Žiūrint ką reikia nuspręsti, jai svarbu pagalvoju. Jei nesvarbus sprendimas tada greitai apsisprendžiu.
- Sprendimus priėmu greitai, nes labai tingiu galvoti.
- Man sunku apsispręsti vienai, aš prašau kitų pagalbos.
- Neprašau kitų pagalbos, nes esu savarankiškas.
- Būna visaip, kartais daug galvoju, kartais apsisprendžiu labai greitai.

Gebėjimas įveikti stresą

31. Kaip aiškiniesi iškilusių sunkumų priežastis (kodėl taip įvyko)?

- Nesiaiškinu, nes nelabai žinau kaip.
- Kartais pagalvoju, kodėl taip įvyko.
- Kad tų sunkumų daug, nespėju aiškintis nieko.
- Nelabai aiškinuos, nes pamirštu.
- Negalvoju, nes tikiu, kad paeis tie sunkumai.
- Kam čia galvoti, apie jas.
- Niekada apie tai negalvoju.
- Niekaip, nesiaiškinu sunkumų priežasčių, nes nors ir žinau, kodėl taip įvyko, niekas nepasikeičia.
- Kartais aiškinuos, nes noriu žinoti kas kaltas.

32. Kaip išreiški savo nepasitenkinimą (kaip kitiems pasakai kas tau nepatinka)?

- Jeigu mokykloje ar dienos centre tada nesakau kas nepatinka, nediržtu. Namuose tetei ir broliui pasakau, kas man nepatinka.
- Aš pasakau kitiems kas man nepatinka, ne tam žmogui.
- Aš beveik visiems pasakau, kas man nepatinka. Tik draugam nesakau, nes jiems neįdomu, kas man nepatinka.
- Retai kada pasakau, kas man nepatinka, nes bijau.
- Mokykloje nelabai sakau kitiems kas man nepatinka. Dienos centre pasakau, ypač vaikam kas man nepatinka.
- Pati nesakau kas man nepatinka. Jeigu kiti manęs paklausia pasakau, kas man nepatinka.
- Aš ginčijuos jeigu man kas nors nepatinka.
- Pasakau garsiai visiems, kas man nepatinka.
- Aš mokykloje ir namuose pasakau, kas man nepatinka.

33. Kaip manai, kodėl yra svarbu sugebėti tinkamai įveikti stresą?

- Gal, kad nesusirgtum.
- Kad nebūtų blogai.
- Kad galėtum eiti į mokyklą.
- Nes tada vėl būsi sveikas.
- Nes gali labai susirgti.
- Kad galėtum su kitais bendrauti normaliai.
- Kad nepatektum į ligoninę.
- Nes jeigu neįveiksi streso, būsi nelaimingas.
- Nes jeigu nebesivaldysi, gali padaryt ką nors baisaus.

34. Kokiais būdais bandai įveikti iškilusius sunkumus?

- Jeigu tie sunkumai dideli, pasakau tetei, jeigu nieko rimto, nedarau nieko.
- Bandau sugalvoti kaip išspręsti, jai nepasiseka prašau kitų pagalbos.
- Visom priemonėm bandau įveikti sunkumus.
- Prašau kitų pagalbos, kad padėtų.
- Iš pradžių bandau kažkaip pats, o kartais reikia kitų pagalbos.
- Žiūrint kokie sunkumai, jeigu rimti tada prašau kitų pagalbos. Jeigu nieko ypatingo, tada bandau spręsti pati.

- Aš iš karto prašau kitų pagalbos, kas įveikčiau sunkumus, nes bijau, kad bus dar blogiau.
- Viską sprendžiu pats, man nesvarbu kaip tai išspręsiu. Jei nepavyksta, tada sakau mamai arba broliui.
- Na mėginu viską spręsti pati, kartais gaunasi kartais ne.

35. Ką darai, kad tinkamai nusiramintum?

- Ką nors einu paveikt.
- Einu pamiegoti.
- Jei mokykloje nueinu į šalį. Jai namuose einu pamiegoti.
- Bendrauju su draugais.
- Man tada reikia sportuoti.
- Klausausi muzikos.
- Man reikia pabūti vienai.
- Dažniausiai einu pamiegoti.
- Klausausi muzikos.

Gebėjimas atsisakyti

36. Ar moki atsispirti draugų įkalbinėjimams, pasakyti „Ne“?

- Nelabai noriu pyktis su draugais, todėl kartais darau ką jie man liepia. Jeigu matau gatvėje, tada apsisuku, kad su jais nesusitikčiau, vengiu jų. Žinau, kad bus sunku pasakyti jiems „Ne“.
- Tik kartais pavyksta pasakyti „Ne“.
- Man sunkiai pavyksta pasakyti „Ne“.
- Bandau pasakyti „Ne“, bet kartais neišeina.
- Kai kada negaliu pasipriešinti kitiems, nes man grąšina.
- Jeigu mane nori priversti ką nors padaryti, bandau pasakyti „Ne“.
- Aš pasakau, kad nieko nedarysiu ir kad atstotų, nes pasakysiu mokytojai.
- Jeigu man tas pasiūlymas patinka darau.
- Nelabai man įdomu ką man liepia daryti kiti.

37. Kaip tau sekasi pasipriešinti kitų spaudimui?

- Nelabai sekas, todėl vengiu tų, kurie man taip daro.
- Nedrįstu klasės draugėms pasakyti nieko, nes žinau, kad šaipysis iš manęs.
- Bijau, kad nukentėsiu, todėl jiems meluoju.
- Kartais darau ko nenoriu, nes draugai manęs prašo, žinau, kad supyks.
- Kai pareinu namo pasakau mamai.
- Nedarau to ko nenoriu.
- Aš visada einu pasakyti mokytojai, auklėtojai arba socialinei. Visi mane vadina skundike. Žinau, kad bus dar blogiau, bet nežinau ką kitą daryti.
- Nelabai mane verčia kas nors daryti ko nenoriu.
- Aš neklausau, ką man liepia kiti daryti, žino, kad pasakysiu socialinei.

38. Kaip tu elgiesi kai tau pasako „Ne“?

- Nereguoju, nueinu ir tiek.
- Klausiu, kodėl „Ne“?
- Man būna pikta, ypač jai draugas pasako „Ne“.

- Niekaip nesielgiu, pasakė tai ir „Ne”.
- Supykstu, kai man pasako „Ne”.
- Bandau išsiaiškinti, kodėl pasakė „Ne”.
- Truputį susinervuoju, kai man pasako „Ne”.
- Kartais supykstu ant to, kuris man pasakė „Ne”.
- Pasiklausiu, kodėl pasakė „Ne”.

39. Kaip manai, kodėl yra svarbu mokėti kitam pasakyti „Ne”?

- Kad kiti nesityčiuoti iš manęs.
- Gal, kad kiti man neįsakynėtų.
- Nes kiti gali kuo nors mane apkaltinti.
- Reikia, kad žinotum ką gali daryt ko ne.
- Kad nepadarytum ką nors blogo.
- Nes jeigu visiems sakysiu taip, galiu padaryt ką nors negero.
- Jeigu nemokėsiu pasakyt „Ne”, kiti tyčiosis iš manęs.
- Kad pasipriešinčiau kitiems.
- Kad turėčiau savo nuomonę.

40. Kaip tu jautiesi, kai tau reikia pasakyti „Ne”?

- Blogai, bijau pasakyt „Ne”, nes žinau, kad man bus blogai.
- Iš pradžių būna nejauku, bet susikaupiu ir pasakau.
- Nesmagiai jaučiuosi, kai sakau „Ne”, nes draugai gali su manimi nebedraugauti.
- Kartais jaučiuos ne kaip sakydamas „Ne”, nes bijau įžeisti draugę.
- Ne kaip jaučiuos, jaudinuos, nežinau kaip reaguos.
- Jaudinuos ir nervinuos, ilgai galvoju kaip reiks pasakyti.
- Niekaip nesijaučiu kai sakau „Ne”, pasakau ir viskas.
- Kai pasakau „Ne” jaučiuos normaliai.
- Jaučiuosi gerai, jeigu aš nesutinku, tai ir pasakau.

8 priedas

Ginkūnų seniūnijos socialinės darbuotojos interviu klausimų atsakymai

1. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti dirbant su socialinės rizikos šeimomis?

Su šeimomis

1.1. Pirmiausia yra sunku šeimos narius motyvuoti teigiamiems pokyčiams. Turiu omenyje, kad bendraujant su rizikos šeimomis sunku juos motyvuoti keistis ir siekti pozityvių pokyčių (pvz, nemotyvuotas klientas neigia turintis rimtų psichologinių ar soc.

problemų, neigia, kad vartoja alkoholį, priešinasi pozityviems pokyčiams, dažnai ignoruoja seniūnijos soc. darbuotoją (neįsileisdamas į namus), stokoja iniciatyvos ir energijos imtis rimtų veiksmų ką nors keisti savo gyvenime.

1.1.1. Labai yra sunku pastebėti smurto atvejus prieš vaikus, nes dažnai patys vaikai, tiek šeimos nariai neigia ir ignoruoja bei prisiima sau kaltę už tai, kad jį muša.

1.1.2. Sunku iš tikrųjų įvertinti tos šeimos realią probleminę situaciją. Nes kelis kartus nuvykus į šeimą negalima visko pastebėti, kas dedasi tos šeimos viduje. Todėl labai svarbu užmegzti stiprų ir artimą ryšį su vaiku, kad jis bet kada galėtų kreiptis į seniūnijos soc. darbuotoją ir paaiškintų kas dedasi jo šeimoje.

1.1.3 Sunku rasti ryšį su vaiku, nes dažnai tėvai nustatinėja vaikus prieš soc. darbuotoją gąsdindami „Kad jei tu pasakysi tiesą, tave išves į globos namus“, „mums skirs administracinę nuobaudą“.

1.1.4. Sunku išmokyti tinkamų soc. įgūdžių suaugusius šeimos narius, nes jie jau yra susiformavę savo gyvenimo modelį, pagal kurį auklėja ir moko savo vaikus.

2.1. Darbinės problemos

2.1.1. Susisiekimo

Dažnai trūksta transporto. Seniūnijoje yra skirta 1 mašina visiems darbuotojams. Transporto trūkumas būtų didžiausia problema trukdanti pilnavertiškai atlikti savo darbą.

Automobilio pirmumo teise naudojasi seniūnė. Todėl, kai tik automobiliu niekas nesinaudoja, soc. darbuotoja naudojasi proga, ir važiuoja aplankyti šeimų. Blogiausia tai, jei šeimai nutinka kokia bėda ir reikia skubios pagalbos (pvz, gaunamas pranešimas, kad šeimoje smurtaujama, tėvai neblaivūs namie su vaikais ir reikia skubios pagalbos), soc. darbuotoja negali nuvykti į šeimą. Jei soc. darbuotojai būtų skirtas transportas ji galėtų planuoti savo darbą, skirti daugiau laiko soc. įgūdžių ugdymui. Tarkim mama nemoka gaminti, nuėjus į parduotuvę nemoka paskirstyti pinigų reikiamiems produktams – tada socialinė darbuotoja kartu su mama gamina, duoda patarimų, parduotuvėje moko, kokias prekes geriau pirkti, ieškoti pigesnių prekių ir t.t. O dabar soc. darbuotoja trumpai pabūna šeimoje, nes nori kuo daugiau šeimų aplankyti (kadangi neaišku kada vėl gaus automobilį). Aišku jei šeimoje yra rimtų bėdų į jas reaguojama ir bandoma padėti, nesvarbu, kad planuose buvo dar aplankyti kitas šeimas.

2.1.2. Supervizijų

Dažnai dirbant tokį darbą su soc. rizikos šeimomis darbuotojai „perdega“, todėl būtina jiems organizuoti supervizijas.

2.1.3. Priemonių trūkumas

Darbuotojai patys sau perkasi dezinfekcines priemones, nėra aprūpinami reikalingomis priemonėmis.

2.1.4. Nėra parengtos soc. įgūdžių ugdymo metodikos. Tiesioginis soc. darbuotojų metodinis kuratorius yra soc. paramos skyrius, kurie buvo žadėję paruošti metodikas soc. įgūdžių ugdymo ir palaikymo, tačiau iki šiol dar jų neparuošė.

2.1.5. Apskritai nėra jokio soc. darbuotojų kuratoriaus, kuris organizuotų susirinkimus, padėtų spręsti iškilusias problemas. Pradėjus dirbti šį darbą soc. darbuotojai nebuvo apmokyti, kaip dirbti, o dirbo pagal įgytą praktiką studijų metu, įgytas soc. darbuotojo kompetencijas studijuojant soc. darbą. Pastebima, kad kiekvienas iš 13 seniūnijų soc. darbuotoją dirba skirtingai, pagal savo susikurtą metodiką.

2. Kokių įgūdžių stokoja Jūsų lankomos socialinės rizikos šeimos?

Soc. rizikos šeimos stokoja tokių įgūdžių:

2.1. Socialiniai įgūdžiai

2.1.1. Pagarbos kitam požiūriui

2.1.2. Komunikacinių gebėjimų

2.1.3. Gebėjimo pasitikėti savo jėgomis

2.1.4. Tolerancijos

2.1.5. Nuomonių įvairovės pripažinimo.

2.1.6. Gebėjimo veikti atsakingai.

2.1.7. Atsakomybės jausmo.

- 2.1.8. Gebėjimo priimti moralius sprendimus.
- 2.1.9. Gebėjimo pasirūpinti savimi ir savo interesais.
- 2.2. Buitinių įgūdžių stoka
- 2.3. Higieninių įgūdžių stoka
- 2.4. Tėvystės įgūdžių stoka
- 2.5. Darbinių įgūdžių stoka.

3.Kokios galimybės padėti socialinės rizikos šeimai ugdyti socialinius įgūdžius?

Soc. rizikos šeimoms ugdyti soc. įgūdžius yra labai minimalios galimybės. Nes šeimų yra nemažai, transportas labai retai gaunamas, darbo planuoti neišeina. Dažniausiai važiuojama į šeimas kai gaunamas transportas ir tai valandai ar dviem, o aplankyti reikia visas šeimas. Kadangi yra dirbama ir su stebimomis šeimomis tai iš viso lankomų šeimų yra 23. Tačiau pagal galimybes, individualių konsultacijų metu, šeimos mokomos pasitikėti savo jėgomis, spręsti konfliktus, bendravimo įgūdžių (tiek seniūnijoje su kitais darbuotojais, tiek einant į pokalbį dėl darbo). Psichologinio atsparumo įgūdžiai dažniausiai ugdomi į pagalbą pasitelkiant psichologą. Tačiau pirmiausia žmogų reikia motyvuoti psichologo konsultacijoms. Stengiamasi ugdant soc. įgūdžius į pagalbą pasitelkti ir kitų sričių specialistus (VDC, Samariją, mokyklą). Ateities vizijoje numatoma (parašyti bendrą projektą šeimų soc. įgūdžių ugdymui). Nes vienas soc. darbuotojas yra nepajėgus ugdyti soc. įgūdžių.

4.Koks socialinės rizikos šeimos vaidmuo ugdant socialinius įgūdžius savo vaikams?

Šeima užima patį svarbiausią vaidmenį vaikų soc. įgūdžių ugdymui. Šeimoje vaikas išmoksta šeimos normas ir vertybes. Vaikas šeimoje mokosi sekdamas tėvų pavyzdžiu. Soc. rizikos šeimos pačios turi menkus socialinius, buitinius, higieninius, tėvystės, darbinius įgūdžius. Todėl neišmoko vaikų. Vaikai nemoka atsispirti neigiamai bendraamžių įtakai, nemoka kontroliuoti savo elgesio, pasitikėti savimi.

5.Kaip dažnai lankote savo socialinės rizikos šeimą ir kokios pagalbos dažniausiai jiems reikia?

Šeimose lankomasi pagal poreikį, atsižvelgiant į iškilusias problemas. Tačiau stengiamasi bent kartą per savaitę aplankyti soc. rizikos šeimą. Ginkūnų k. gyvenančias šeimas aplankome dažniau. Dažniausiai šeimai suteikiama informacija apie pašalpas, išmokas, informuojamos jų gavimo sąlygos, padedama užpildyti reikalingus dokumentus, priregistruojame pas gydytoją, padedame parašyti CV, padedama ieškoti darbo, mokomos tvarkytis buityje, skatinamos suteikti saugią aplinką namuose, mokomos tinkamai rūpintis vaiko sveikata ir higiena, lavinti vaiko asmens higieninius įgūdžius, savitvarkos gebėjimus (apsirengti, pavalgyti, susitvarkyti).

6.Kokie užsiėmimai ar programos vykdomi Jūsų socialinės rizikos šeimoms ugdant socialinius įgūdžius?

Šeimoms soc. įgūdžiai ugdomi jų namuose, individualių konsultacijų metu lankant soc. rizikos šeimas. Jos mokomos ne tik suteikti tinkamas gyvenimo sąlygas savo vaikams, spręsti konfliktus, įveikti krizes bet ir bendravimo įgūdžių, pasitikėjimo savimi. Užsiėmimams ir programoms vykdyti neužtenka laiko ir neturime sąlygų. Galėtume tik į pagalbą pasitelkus kitas institucijas. Dirbant su soc. rizikos šeima dirbama pagal sisteminį socialinio darbo modelį.

7.Kaip manote ar Jūsų lankomų socialinės rizikos šeimų vaikams yra poreikis ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl?

Socialinės rizikos šeimų vaikams būtina ugdyti šiuos soc. įgūdžius, nes vakai iš tokių šeimų nėra turėję tinkamo šeimos modelio, dažnai patiria sunkumų užmezgant bei palaikant artimus santykius, nesugeba prisitaikyti prie pokyčių, impulsyviai išsitraukia į kokią veiklą, turi įvairių baimių ir fobijų, žemą savigarbą, nepasitiki savimi.

8.Kokių specialistų komanda dirba su Jūsų socialinės rizikos šeimomis ugdant socialinius įgūdžius?

Pas mus seniūnijoje dirba kiekviena institucija atskirai pagal savo pareigybes, viziją ir misiją. Su šeima dirba tik seniūnijos soc. darbuotoja, su vaikais (m-klā, VDC). Iškilus problemai, kai seniūnijos soc. darbuotojos nesugeba jos išspręsti į pagalbą pasitelkia ir kitas institucijas (vaikų teises, VDC, m-klā). Anksčiau buvo bandyta kurti prevencinę darbo grupę, buvo parengti nuostatai, įstatai, tačiau nei med. punkto darbuotojai nei darželis nerodė noro ir sukritikavo šią idėją. Nes tai būtų papildomas jiems darbas. Todėl ši idėja taip ir liko tik idėja.

9.Kaip manote, ką reikėtų daryti, kad socialinės rizikos šeimų vaikai neperimtų iš tėvų blogų įpročių?

Pirmiausia reikėtų didesnę dėmesį skirti stebimoms šeimoms, jaunoms šeimoms ir mokyti jas įvairių įgūdžių, ne tik soc. bet ir tėvystės įgūdžių, šviesti šeimas, vykdyti prevencinį darbą su jomis. Visos institucijos turėtų sukurti bendrą misiją, viziją, kuri būtų nukreipta į soc. įgūdžių formavimą, mokymą. Tik dirbant kartu ir ta pačia linkme galima pasiekti efektyvių rezultatų.

10.Kaip manote kas ir kada turėtų pradėti ugdyti socialinius įgūdžius socialinės rizikos šeimų vaikams?

Pirmiausia soc. įgūdžiai turi būti ugdomi šeimoje, po to darželyje, mokykloje ar kitoje institucijoje.

9 priedas

Vaikų dienos centro socialinės pedagogės interviu klausimų atsakymai

1. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti savo vaikų dienos centre?

Mūsų dienos centre labai trūksta specialistų. Vaikų dienos centrui labai trūksta pedagogo. Pedagogas galėtų padėti paruošti pamokas 8-16 metų vaikams.

Vaikų dienos centrui labai trūksta psichologo. Psichologas galėtų vaikus lankyti, bent vieną kartą į savaitę. Šie vaikai turi labai daug rimtų psichologinių problemų. Vaikai kenčia nuo bendraamžių patyčių mokykloje. Vaikai pergyvena dėl skurdo ir sunkių sąlygų namuose. Vaikai mato savo girtaujančius ir smurtaujančius tėvus. Lytinis brendimas bei paauglystė sunkiai veikia šiuos vaikus. Dauguma vaikų nepatenkinti savo išvaizda. Šiems vaikams labai būdingas nepastikėjimas savimi. Kai kurie vaikai yra galvoję apie savižudybę. Problemos, vaiko laikomos savyje, ilgainiui perauga į sunkias ligas, agresiją ar net savižudybę. Labai svarbu, kad šie vaikai turėtų patikimą žmogų, su kuriuo jie galėtų pasikalbėti.

Vaikų dienos centrui labai trūksta socialinių įgūdžių ugdytojo. Norint efektyviai ugdyti šiuos vaikus, reikėtų, kad šis specialistas dirbtų tik su įgūdžių ugdymu. Šis specialistas galėtų ugdyti socialinius/gyvenimiškuosius, higieninius, darbinius, buitinius, o paaugliams ir tėvystės įgūdžius.

Pati pagrindinė problema viską įgyvendinti trūksta finansavimo.

2. Kokių įgūdžių labiausiai stokoja Jūsų vaikų dienos centro socialinės rizikos šeimų vaikai?

Dienos centro vaikai stokoja labai įvairių įgūdžių. Vaikams labiausiai trūksta socialinių, bei higieninių įgūdžių. Kaip jau minėjau, jiems labai trūksta bendravimo su kitais įgūdžių. Yra vaikų, kurie nemoka naudotis tualetu, nežino, ką reikia daryti su tualetiniu popieriumi. Kai kurie vaikai nesupranta, kada jų rūbai yra nešvarūs, nežino kas kiek laiko reikia pasikeisti rūbus.

3 .Kaip manote, ar yra poreikis Jūsų vaikų dienos centro vaikams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl taip manote?

Dienos centro vaikams neužtenka, paruošti pamokas, pavalgyti ir pažaišti. Socialinės rizikos šeimų vaikams būtinai reikia ugdyti socialinius įgūdžius. Todėl, kad šie vaikai nepažįsta savęs, nepasitiki savimi. Nesugeba valdyti ir atpažinti savo jausmų, jiems būdinga nuotaikų kaita. Šiems vaikams sunkiai sekasi įveikti stresą, kai kurie vaikai šneka apie savižudybę. Šiuos vaikus kamuoja mokymosi problemos. Elgesio sutrikimai bei delinkventiškas elgesys. Vaikai turi adaptacijos problemų. Kai kurie vaikai nemoka priimti paprasčiausių sprendimų. Vaikai klausia vadovų ką pasirinkti ar kaip atsakyti. Dauguma vaikų nesugeba tinkamai bendrauti su suaugusiais ir bendraamžiais. Neturi konfliktų sprendimo įgūdžių. Konfliktus sprendžia muštynėmis ir keiksmožodžiais. Nemoka kitiems pasakyti "Ne". Vaikams sunkiai sekasi atsispirti netinkamai draugų įtakai, grąšinimams. Nuskriaudžia kitus visai to nenorėdami.

Vaikai centre dažnai pykstasi, nesutaria. Vaikai viską linkę spręsti grąšinimais, keiksmožodžiais, klasta, patyčiomis, melu. Šie vaikai nemoka draugiškai žaisti kartu. Vaikai nepasidalina daiktais. Pavydi vienas kitam, trokšta lyderiauti, kerštauja. Draugauja su tuo, su kuo šiandien patogiau.

4. Koks jūsų centro pagrindinis tikslas dirbant su socialinės rizikos vaikais?

Mūsų vaikų dienos centro tikslai yra prisidėti prie vaikų socialinių poreikių tenkinimo. Skatinti vaikų savivoką vietinėje benruomenėje bei ugdyti pilietiškumą. Supažindinti vaikus su pagrindinėmis krikščioniškos moralės vertybėmis ir skatinti laikytis jų savo gyvenime. Suteikti darbuotojams bei savanoriams galimybę mokytis ir tobulinti socialinio darbuotojo įgūdžius. Apjungti valstybinių institucijų, NVO ir vietinės krikščioniškos bendruomenės gerąsias iniciatyvas. Kartu išspręsti Šiaulių rajono vaikų socialinės atskirties ir popamokinio užimtumo problemas. Pagrindiniai mūsų tikslai yra, kad vaikai būtų pavalgę ir kad turėtų kur šiltai prisiglausti.

5. Kaip dažnai vaikų dienos centre susiduriate su socialinės rizikos šeimų vaikų socialinių įgūdžių stoka?

Dienos centre su vaikų socialinių įgūdžių stoka susiduriame kasdien. Šiems vaikams jau yra susiformavę netinkami socialiniai įgūdžiai. Netinkami įgūdžiai yra perimti iš tėvų. Mokykla labai užsiėmusi vaikų

pedagoginiu ugdymu. Viena socialinė pedagogė nespėja efektyviai spręsti visų mokykloje iškilusių sunkumų. Mokykloje trūksta specialistų, kurie užsiimtų vaikų socialinių įgūdžių ugdymu. Dienos centre keli specialistai atlieka kitų specialistų darbus. Dienos centro specialistai nebesugeba rasti laiko socialinių įgūdžių lavinimui. Neskiriamas dėmesys dabar socialinių įgūdžių ugdymui, skatina didėjančią socialinių įgūdžių stoką vaikų ateityje.

6. Kokias galimybes Jūsų vaikų dienos centre turi vaikai tobulinti savo gebėjimus, talentus, įgūdžius?

Dienos centre vaikams darome maisto gamybos pamokėles. Vaikai patys gamina ir yra mokomi, kaip reikia serviruoti stalą. Taip pat turime gėlių, kurias vaikai laisto ir prižiūri. Centre turime du kompiuterius su kuriais vaikai gali daryti namų darbus. Dėl lėšų trūkumo negalime suteikti šiems vaikams nuolatinio gebėjimų tobulinimo.

7. Kokių įgūdžių stokoja Jūsų lankomos socialinės rizikos šeimos?

Mūsų lankomos socialinės rizikos šeimos stokoja įvairių įgūdžių.

Šios šeimos stokoja socialinių įgūdžių. Jos dažnai meluoja, kaltina, grasina, nenori prisiimti atsakomybės. Daug prižada, tačiau nieko nepadaro.

Šeimos stokoja darbinių įgūdžių. Beveik visos šios šeimos gyvena iš pašalpų. Darbo vietą išlaiko trumpai. Dėl piktnaudžiavimo alkoholiu būna atleidžiami iš darbo. Šeimų tarpusavio bendravimas labai paviršutiniškas ir konfliktiškas. Su vaikais tėvai beveik nebendruoja, jiems nesvarbūs vaikų poreikiai. Socialinės rizikos šeimos konfliktus sprendžia muštynėmis ir barmiais.

Šeimos labai stokoja higieninių įgūdžių. Dauguma šių šeimų nemoka naudotis tualetu, neperka tualetinio popieriaus. Jiems nereikia šampūno, skalbimo miltelių. Jie nesivalo dantų, nesiprausia. Šeimos neplauna rūbų ir patalynės.

Šeimoms trūksta buitinių įgūdžių. Lankymosi metu dažnai randame nesutvarkytus namus, neplautus indus. Dažnai yra nesumokomos komunalinės paslaugos. Tokiose šeimose gyvenantys vaikai mato, kaip gyvena jų tėvai. Vaikai atkartoja tėvų elgesį ir įgyja netinkamus įgūdžius.

Šeimos stokoja tėvystės įgūdžių. Tėvai nesidomi vaikais, jų neprižiūri ir juos netinkamai auklėja.

8. Kokiais metodais personalas, dalyvaujantis vaiko ugdyme, lavina vaikų socialinius įgūdžius?

Manau mūsų centre vaikų socialiniai įgūdžiai yra ugdomi tik biblijos pamokėlėse. Vadovė su vaikais kalba apie gerus ir blogus darbus.

9. Kaip aktyviai vaikų dienos centre darbuotojai dirba su vaiku individualiai ir grupėse formuodami jo socialinius įgūdžius?

Vaikų dienos centre turime gerų ir blogų darbų lentas, kuriose atsispindi vaikų elgesys ir darbai. Mėnesio gale su vaikais kartu yra aptariamos lentos ir vaikų elgesys. Individualiai vaikams socialiniai įgūdžiai ugdomi, kai specialistai mato, kad vaikui yra didžiulis ugdymo poreikis.

10. Kokias socialinių įgūdžių ugdymo programas vykdate vaikų dienos centre socialinės rizikos šeimų vaikams?

Dienos centre nėra vykdomos socialinių įgūdžių ugdymo programos vaikams.

Ginkūnų mokyklos socialinės pedagogės interviu klausimų atsakymai

11. Kokias didžiausias problemas galėtumėte įvardinti savo mokykloje?

Daugėja mokinių, turinių elgesio ir emocijų sutrikimų, hiperaktyvių vaikų.

Žema mokymosi motyvacija, ypač 6-10 klasių mokinių tarpe.

Vaikams trūksta tėvų dėmesio. Tėvams trūksta atsakomybės už vaiko auklėjimą.

Netinkamas kai kurių vaikų elgesys. Patyčios - prasivardžiavimas, apkalbėjimas. Pavieniai smurto ir reketo atvejai.

12. Kaip įvertintumėte socialinės rizikos šeimų vaikų socialinius įgūdžius?

Socialinių įgūdžių trūksta beveik visiems socialinės rizikos šeimų vaikams. Kai kurie vaikai sunkiai valdo savo jausmus. Socialinės rizikos šeimų vaikai jautriai reaguoja į bet kokį stresą. Neretai vaikams pasireiškia agresyvumas. Vaikai nemoka tinkamai bendrauti. Kartais vaikai vengia bendravimo. Vaikai negeba taikiai spręsti konfliktus. Tie vaikai neturi teigiamo pavyzdžio namie. Kai kuriais vaikais tėvai visai nesirūpina, vaikai palikti vieni. Vaikai rūpinasi savimi, o neretai ir mažesniais broliais ar seserimis. Jie nenori pasakoti, kas vyksta namie, ypač jei ten girtaujama, slepia tiesą, meluoja.

13. Kaip manote, ar yra poreikis socialinės rizikos šeimų vaikams ugdyti šiuos socialinius įgūdžius: savęs pažinimo, jausmų valdymo, streso įveikimo, sprendimų priėmimo, bendravimo, konfliktų sprendimo, gebėjimo atsisakyti? Kodėl?

Yra didžiulis poreikis vaikams ugdyti socialinius įgūdžius. Dauguma vaikų, ypač iš socialinės rizikos šeimų, neturi socialinių įgūdžių. Dauguma vaikų yra įgyję netinkamus socialinius įgūdžius šeimose. Beveik visi tokie vaikai sunkiai valdo savo jausmus. Tokie vaikai jautriai reaguoja į bet kokį stresą. Daugumai vaikų pasireiškia agresyvumas, negeba taikiai spręsti konfliktus. Dauguma vaikų nesugeba pasipriešinti blogai draugų įtakai. Nesugeba priimti sprendimo patys arba priima netinkamus sprendimo būdus. Tokie vaikai neskiria kas yra gerai kas blogai. Vaikai nepasitiki savimi todėl nemoka pasakyti „Ne“. Nemoka tinkamai bendrauti, neretai vengia bendravimo su kitais. Vaikai dažnai tyčiojasi iš kitų, nes kiti tyčiojasi iš jų.

14. Kokios socialinių įgūdžių programos yra vykdomos vaikams jūsų mokykloje?

Šiais metais nevykdoma nė viena konkreti programa. Socialinių įgūdžių lavinimas integruotas į atskirų dalykų programas: lietuvių k. ir kt. „Bendraminčių“ klubas, kuriam vadovauja etikos mokytoja jau 20 metų dirba šia kryptimi. „Bendraminčių“ klubo nariai aktyviai bendradarbiauja su vaikų globos namų „Šaltinis“ auklėtiniais. Dalyvaujant šioje veikloje jie lavina savo socialinius įgūdžius. Du metus buvo vykdoma „Lino“ programa girtaujančių tėvų vaikams. Tris metus gyvenimo įgūdžių mokyklėlė. „Padėsi sau – padėsi kitiems“, skirta 5-10 klasių rizikos šeimų vaikams.

15. Ar vaikai noriai dalyvauja tokiose programose? Kodėl?

Vaikai noriai lanko šio pobūdžio būrelius, nes juos vienija problemos. Be to tai būdas pradžiuginti vaikus ekskursijomis, išvykomis. Tai būdas leisti vaikams išsikalbėti.

16. Su kokiais problemomis susiduriate vykdydami socialinių įgūdžių programas?

a) sunku suderinti laiką, nes vaikai gyvena daugiausia kaime

b) nebeliko finansavimo, todėl užsiėmimai “sausai”, nebėra pinigų ekskursijoms, maitinimui, prizams ir pan.

17. Kaip manote, kiek ir kokių specialistų reikėtų mokykloje kokybiškomis paslaugoms užtikrinti, ugdant socialinius įgūdžius?

Dirbti su vaikais turėtų pedagogai, baigę kursus, kol kas tokių kursų pasitaiko retai. Labai mažai lėšų skiriama neformaliajam ugdymui (vienam pedagogui – 1 val.), todėl niekas nenori dirbti. Mokyklose, kiek vaikų jose besimokyty, būtinas psichologas.

18. Ar jūsų mokykloje yra atskiri užsiėmimai socialinės rizikos šeimų vaikams, ugdant socialinius įgūdžius?

Atskirų užsiėmimų socialinės rizikos vaikams mūsų mokykloje nėra. Mūsų mokykloje vykdomas tik individualus darbas. Individualūs pokalbiai su vaikais. Vaikai nukreipiami pas psichologą.

19. Kaip manote, kiek laiko reikėtų skirti socialinių įgūdžių programai, kad ji būtų efektyvi?

Manau, kad socialinių įgūdžių programos turėtų būti įtrauktos į mokyklos ugdymo planus kaip atskiras dalykas nuo 1 iki 10 klasės. Programų yra prikurta daug, bet nenumatyta, kada pedagogai turi jas vykdyti. Mokymosi krūvių viršyti negalima.

10. Kokie vaikų elgesio pokyčiai pastebimi, pabaigus vykdyti socialinių įgūdžių programą?

Pabaigus vykdyti socialinių įgūdžių programas vaikai tampa aktyvesni, atviresni, drąsesni, kūrybiškesni. Išmoksta tramdyti agresiją, taikiai spręsti konfliktus. Įgyja žinių, kaip atsispirti žalingiems įpročiams, priimti tinkamus sprendimus.